

ΓΕΩΔΩΡΟΥ Δ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΤΥΠΟΣ
ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ
(1821 - 1940)

ΑΘΗΝΑΙ 1959

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣ Ι. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ :

Προσφορά

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 10-1-84

Α. Ε. 1740

Α. Τ. 070 00

ΕΡΜΗΣ Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
— Β. Α. Β. Β. Ε. Π. Ψ —
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Α.Ε. 1740

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Δ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ

(1821 - 1940)

ΑΘΗΝΑΙ 1959

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Έρχεται τ' ἀληθές εις φῶς ἐνίστ' οὐ ζητούμενον».
(Μένανδρος)

Ὁ τύπος, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴν προσοδοφόρα καὶ βιοποριστικὴ του μορφή γιὰ τοὺς περισσότερους ἐκδότες καὶ συνεργάτες αὐτοῦ, εἶναι ἡ τελειώτερη ἔκφραση τοῦ σημερινοῦ μας πολιτισμοῦ. Εἶναι ἡ παντοδύναμη ἐξουσία πού δεσπάζει τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Χαρακτηριστικὸ δὲ γνώρισμα μιᾶς προοδευμένης δημοκρατικῆς κοινωνίας εἶναι ὁ ἀδέσμευτος τύπος τῆς. Γι' αὐτὸ σ' ἄλλα τὰ φιλελεύθερα συντάγματα καὶ σ' ὅλες τὶς δημοκρατικὲς διακηρύξεις τῆς ἐλευθερίας, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου μπαίνει σὰν ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῆς ὑπάρξεως τῆς Δημοκρατίας. Ἡ δημοσιογραφία ὅταν ἀσκεῖται ἀπὸ περιωπῆ, μὲ συναίσθηση τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τῆς, εἶναι τὸ θεμέλιο λιθάρι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ κυριώτερο κίνητρο προόδου. Εἶναι ἡ οὐράνια θεὰ πού προσφέρει τὸν πνευματικὸ ἐπιούσιο στὸ λαὸ καὶ συντελεῖ στὴν πολιτικὴ, κοινωνικοοικονομικὴ, ἐκπολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξύψωση τοῦ λαοῦ.

Ὁ τύπος τῆς Ρούμελης ἔπαιξε τὸ δημιουργικὸ του ρόλο, ἀπ' τὴν ἐπανάσταση καὶ δῶθε παλεύοντας μέσα σὲ δύσκολες συνθήκες, καὶ συνέβαλε κατὰ πολὺ στὴν ἐξύψωση τῆς ἑλληνικῆς ἐφημερίδος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ. Ἰδιαίτερα δὲ στὴ Δυτ. Ρούμελη μὲ τὴ μεγάλη τῆς πνευματικὴ παρακαταθήκη, μὲ τὶς θαθεῖές τῆς ρίζες στὶς σχολῆς τοῦ Αἰτωλικοῦ, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων, μὲ τοὺς μεγάλους πνευματικοὺς δασκάλους τοῦ γένους Παλαμάδες, Αἰτωλοὺς, Γιαννοῦλῆδες καὶ τόσους ἄλλους, τὰ ἔντυπα πού ἀναφέρονται στὴν ἐργασία τούτη συσπείρωσαν γύρω τους κάθε νέο βλαστᾶρι τοῦ περίτρανου πνευματικοῦ μας δέντρου καὶ συνέχισαν ἐπάξια τὴν ἀξιοποίηση τῆς μεγάλης παρακαταθήκης πού βρῆκαν.

Τὰ φύλλα πού ἐκδίδονται σ' ἕναν τόπο σὲ μιὰ δεδομένη ἐποχῇ, εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς ζωῆς τοῦ τόπου αὐτοῦ, γιατί ἀποθανατίζουν ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς πολυτάραχης ζωῆς του. Ὁ μελετητὴς θὰ βρῆ μὲ κάθε λεπτομέρεια τὰ στοιχεῖα πού θέλει γιὰ τὴν οικονομικὴ καὶ τὴ πνευματικὴ ζωὴ, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴ λαογραφίαν.

Στὴ μελέτη αὐτὴ παραθέτω μὲ χρονολογικὴ σειρὰ τὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ πού ἔχουν ἐκδοθῆ στὴ Δυτ. Ρούμελη ἀπ' τὸ 1821 μέχρι τὸ 1940, καθὼς καὶ πού βρίσκονται σήμερον ὅσα φύλλα ἔχουν διασωθῆ καὶ ποιά εἶναι τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα πού μᾶς παρουσιάζει τὸ καθένα φύλλο.

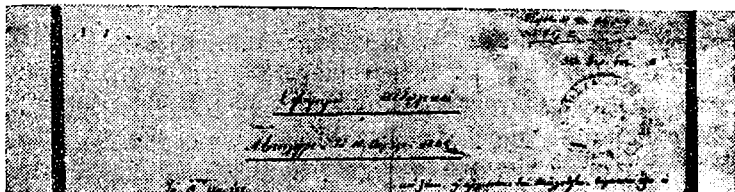
Ἐπειδὴ δὲ τὰ χαρτίτᾳ ζοῦν περισσότερο ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ βρίσκωνται ἐκεῖ πού θάναι ἀσφαλισμένη ἡ διάσωσή τους γιὰ τὶς ἐπερχόμενες γενιές.

Μὲ τὴν εἰκαιρία θάθελα νὰ κάνω μιὰ ἔκκληση σ' ὅσους κρατᾶνε στὰ χεῖρα τους ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ πού δὲν βρίσκονται στὴν Ἐθνικὴ καὶ Βιβλιοθήκη ἢ τὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς γιὰ νὰ τὰ παραδώσουν τὸ συντομώτερο γιὰ μεγαλύτερη ἀσφάλεια ἐκεῖ. Δὲν θὰ μporέσουν νὰ φανταστοῦν τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὄξια τῆς προσφορᾶς αὐτῆς. Ἄν δὲν κάνουν αὐτὸ, νὰ εἶναι βέβαιοι πὼς κάποιος ἀπόγονος ἢ κληρονόμος τους, θὰ τὰ θεωρήσει κάποτε παληοχαρτίτα καὶ θὰ τὰ πουλήσῃ μὲ τὴν ὀκτὴ στὸν μπακάλη του...

Α'. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

«Έφημερίς Αίτωλική»

Με τὴν κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐξεδόθησαν δύο ἔφημερίδες. Ἡ «Σάλπιγξ» ἀπ' τὸ Θ. Φαρμακίδη στὴ Καλαμάτα, ἐντυπη, τῆς ὁποίας βγῆκαν μόνο δύο φύλλα καὶ ἡ ἄλλη χειρόγραφη «Ἐφημερίς Αἰτωλική» στὸ Μεσολόγγι. Ἀπ' τὴ δεύτερη αὐτῆ ἔφημερίδα δὲν εἶναι ἱστορικὰ βεβαιωμένο πόσα φύλλα ἔχουν ἐκδοθῆ καὶ ποῖος ἦταν ὁ ἐκδότης τῆς. Μόνο δύο φύλλα τῆς ἔχουν διασωθῆ, τὸ 1ο ποὺ φέρνει χρονολογία 10.8.1821 ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρες πυκνογραμ-

μένες σελίδες σὲ σχῆμα τέταρτο καὶ ἔχει δωρηθῆ στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ἀπ' τὸν Δ. Καμπούρογλου καὶ τὸ 7ο μὲ χρονολογία 10.9.1821 μὲ δύο διστιλές σελίδες καὶ βρισκόταν παλαιότερα στὰ χεῖρια κάποιου Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς (Σ. Λάμπρου. «Ν. Ἑλληνομνημῶν», τ. Α' σελ. 452).

Τὸ περιεχόμενο καὶ τῶν δύο φύλλων τῆς πρώτης αὐτῆς Μεσολογγίτικης ἔφημερίδος εἶναι ἀφιερωμένο στ' ἀγγέλματα τοῦ στρατοπέδου καὶ σ' ἄγνωστα συμβάντα στὴν Ἠπειρο. Φαίνεται πῶς συντάκτης τῆς ἦταν ὁ φαναριώτης καλαμαρᾶς καὶ ἀργότερα ἀρχιγραμματεὺς τῆς Γερουσίας Δυτ. Ἑλλάδος Ν. Λουριώτης, γιατί σ' ἓνα ψήφισμά τῆς ἡ συνέλευση τοῦ Μεσολογγίου τὸν θεωρεῖ ἄξιον ἐνὰ συγκεντρώνη, ν' ἀποκαθάρη καὶ νὰ διατυπώνη (ἀπ' τὶς στίλές τῆς ἔφημερίδος) πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος τὰς ἐκ τοῦ στρατοπέδου εἰδήσεις».

«Ὁ Ἀχελῷος»

Στις 24 Φεβρουαρίου 1822 οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Δυτ. Στερεᾶς συγκεντρώθηκαν στὸ Βραχώρι (τὸ σημερινὸ Ἀγρίνιο)

καὶ συνέστησαν προσωρινὴ Διοίκηση τὴν ὁποίαν ὀνόμασαν «Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος». Ἡ μᾶλλον ἦταν μιὰ ἀναδιοργάνωση τῆς Γερουσίας πού εἶχε συσταθῆ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1821 στὸ Μεσολόγγι. Ὁργανο ἐπίσημο τῆς Γερουσίας στὸ Βραχῶρι ἦταν ἡ χειρόγραφη ἐφημερίδα «Ὁ Ἀχελῷος». Ἀρχισυντάκτης καὶ διευθυντὴς τῆς ἦταν ὁ Ἀρχι-

Ὁ Ἀχελῷος

Ἐφημερίδις Ἡμερησίᾳ τῶν Δυτικῶν Χερσῶν Ἑλλάδος

Ἡ ἐκδοτὴ τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἐπιτελεῖται ἐν τῷ ἀρχαιόγραφῳ οἴκῳ τοῦ Ἐπιπέδου τῶν ἀρχαιόγραφῶν καὶ τοιμαθῶν, χωρὶς αὐτῶν ἐπιπέδου τῶν ἀρχαιόγραφῶν καὶ τοιμαθῶν.

Ἐ. Βραχῶρι 5:26. φαρμ. 1822

Ὁ ἀρχαιόγραφὸς καὶ τοιμαθὴς
Ἰ. Βραχῶρι

γραμματεὺς τῆς Γερουσίας Ν. Λουριώτης, τοῦ ὁποίου ὁ ἔγγονος διέσωσε τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 τῆς 24 Φεβρουαρίου 1822 φύλλο τοῦ «Ἀχελῷου» πού σώζεται στὰ χειρόγραφα τῆς Ἐθνικῆς μας Βιβλιοθήκης.

Ἀπὸ στοματικὴ παράδοση εἶναι γνωστὸ πῶς στὴν Α' πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ ἔβγαине γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα χειρόγραφη ἐφημερίδα σὲ σχῆμα μεγάλης ἐπιστολῆς (τὸ φημερίδα ἢ φελλάδα ἢ τὸ φύλλο, ὅπως τῶλεγαν οἱ ἀγωνιστές), τῆς ὁποίας ὅμως δὲ σώθηκε κανένα φύλλο.

«Ἑλληνικὰ Χρονικὰ»

Ἡ πρώτη ἔντυπη ἐφημερίδα στὴ Ρούμελη μὲ τυπογραφεῖο πού εἶχε φέρει ὁ Α. Μαυροκορδάτος. Τὴν ἐξέδιδε δὲ ὁ Ἑλβετὸς φιλέλληνας Ἰάκωβος Μάγιερ ἀπ' τὴν 1.1.1824 μέχρι τὸ Φλεβάρη τοῦ 1826, πού μιὰ δόμπα τουρκικὴ κατέστρεψε τὸ τυπογραφεῖο.

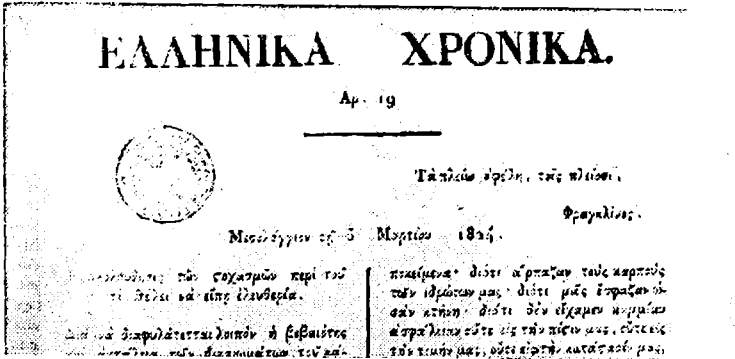
Ἡ βάση τοῦ τυπογραφείου αὐτοῦ σώζεται σήμερα ἀριστερὰ ἀπ' τὸν Τύμβο τῶν Ἀθιναίων μέσα στὸ Ἡρώο τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ἡ θέσις πού στεγαζόταν τὸ τυπογραφεῖο ἦταν ἐκεῖ πού εἶναι σήμερα τὸ Στρατολογικὸ Γραφεῖο, 30 μέτρα δυτικὰ τῆς πλατείας τοῦ Δημοσχείου, στὴ γωνία τῶν ὁδῶν Λόρδου Βύρωνος καὶ Χαρ. Τρικοῦπη. Μεταφραστὴς τῆς ἐφημερίδος στὴ Γαλλικὴ, Ἰταλικὴ καὶ Ἀγγλικὴ, ἦταν ὁ γλωσσομαθὴς ἀπ' τὴ Ζαγορὰ Παυλίδης. Στοιχειοθέτης δὲ καὶ Διευθυντὴς τῆς συντάξεως ὁ Μενεσθεὺς (Νικολαΐδης) καὶ βοηθὸς τυπογράφος Πατρικίος πού εἶχαν μάθει τὴν τυπογραφικὴ τέχνην στὴ Γαλλία. Ἀπὸ 20.4.1824 γιὰ τὴν ἐκδοση τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» διετέθη ἓνα ἀπ' τὰ τρία τυπογραφεῖα πού ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα τὸ

χρόνο κείνο τὸ Φιλελληνικὸ Καμιτᾶτο τοῦ Λονδίνου μὲ τὸν Ἄγγλο συνταγματάρχην Στάνχοπ.

Ἡ ἔκδοσις τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν γνωστοποιήθηκε μὲ τὴν παρακάτω προκήρυξιν. Ἡ Προκήρυξις, ὅπως σώζεται, εἶναι ἡ πρώτη θεμελιωκὴ πράξις τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας καὶ ἐλευθερίας τοῦ Τύπου:

« ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

» Ἰδοὺ τέλος πάντων ὁ λαὸς τῆς κλεινῆς Ἑλλάδος, ὁ πρὸ τοσούτων αἰῶνων δι' ὄλου σχεδὸν ἀπονεκρωμένος ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους πληγὰς χειρῶν βαρβάρων καὶ μαιφόνων, ἰδοὺ ἀνεγείρεται δι' ἔμφρυσήσεως θείας καὶ ἤδη ἐπιλάμπει ἐπ' αὐτοῦ ὁ λαμπρὸς τῆς ἀναγεννήσεως ἥλιος. Τὸ ἱερόν τῆς Ἑλλάδος ἔδαφος εἰς τοῦ ὁποίου τὰς πεδιάδας ποτὲ οἱ

Μιλτιάδαι καὶ οἱ Θεμιστοκλεῖς ἀνήγειραν τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα τρόπαια κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ ὅπου διέλαμψαν ἡ Ἀκαδημία καὶ ἡ Σπυαία, ἀφ' οὗ τέσσαρας περίπου αἰῶνας κατεμιάνθη ἀπὸ τῶν ἀλλοθρήσκων καὶ τρισβαρβάρων τυράννων τὸ μίσημα, ἰδοὺ θεία συνάροσει ἐκαθαρίσθη καὶ διὰ τοῦ χειμάρρου τῶν εὐγενῶς ἐκχυθέντων ἑλληνικῶν αἱμάτων ἀπεπλήθη ὁ οὖτος τῆς καταισχύνῃς του. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ εὐγενὴς οὖτος καὶ δυστυχὴς λαὸς ἐξαναστάς ἀπὸ νέκρωσιν μακροτάτην, κατὰ πρῶτον ἦδη ἐμφανίζεται εἰς τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπῃς τὸ θέατρον, καίεται ἀπὸ ἐπιθυμίαν διάτυρον νὰ ἀναφανῇ ἄξιος τῆς νέας ταύτης ζωῆς διὰ τῆς εὐνομίας, τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ φώτισις. Μέσον δὲ εἰς τοῦτο συντελεστικώτερον καὶ δραστικώτατον τῶν λοιπῶν εἶναι ἡ σύστασις τῶν σοφῶν κυβερνωμένων ἐφημερίδων, εἶναι ἡλίου φανερώτερον. Διὰ τῶν τοιούτων ἐφημερίδων οἱ Ἕλληνες θέλουσι διδαχθῆναι περὶ τῶν προόδων τῆς εὐνομίας καὶ τῆς κατὰ νόμους αὐτονομίας των, περὶ τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων καὶ κοινωφελῶν πράξεων τῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους, περὶ τῶν ἱερῶν χρῶν τοῦ πολίτου καὶ τῆς ὀφειλομένης πειθαρχίας πρὸς

τοὺς νόμους καὶ τὴν διοίκησιν. Ἐφημερίς ἐμφρόνως κυβερνωμένη, εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστήσῃ τοὺς Ἕλληνας πολίτας ἀγαθοὺς χριστιανοὺς εὐσεβεῖς, καλοὺς πατέρας καὶ ἀγαθοὺς οἰκονόμους· καὶ πρὸς τούτοις ἐκθειάζουσα τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις τῶν προμάχων τῆς πατρίδος τῶν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης θέλει ἐμπνέει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν λοιπῶν Ἕλληνων τὴν εὐγενῆ ἀμίλλαν καὶ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμόν τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐξάπτουσα αὐτοὺς εἰς ἀνδραγαθήματα ὅμοια θέλει πληθύνει τὸν ἀριθμὸν τῶν γενναίων πατριωτῶν καὶ θέλει γνωστοποιεῖ τὰ ὀνόματά των εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ συγκαταριθμῶνται εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀθανάτων ἡρώων. Ὅθεν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ συνεστήθη ἤδη καὶ ἡ παρούσα ἐν Μεσολογίῳ ἐφημερίς, φέρουσα τὸ ὄνομα ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ καὶ θέλει ἐμπεριέχει:

α'. Εἰδήσεις ἀκριβεῖς τῶν καθ' ἑκάστην συμβαινόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀληθῆ περιγραφὴν τῶν μαχῶν τῶν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὅσοι κατ' αὐτὰς ἐξόχως διέπρηναν διὰ τῆς γενναιότητος αὐτῶν καὶ ἀνδαγαθίας καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκει δικαίως τὸ ὄνομα ΠΡΟΜΑΧΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

β'. Τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ βουλευτικοῦ καὶ ἐκτελεστικοῦ σώματος.

Τῶν φιλελλήνων Εὐρωπαίων τὰς ἀλληλογραφίας καὶ πράξεις.

γ'. Τὴν διασάφησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου καὶ τὰς ἀναφορὰς αὐτοῦ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὴν θρησκείαν.

δ'. Προτροπὰς ἀναφερομένας εἰς ἀνέγερσιν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος καὶ ἀποτεινομένας εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸ Ἕθνος ἱκανὸν νὰ προμάχεται ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τῆς πατρίδος κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐπιβουλῶν.

ε'. Νέας ἐφευρέσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν πολεμικὴν ἐπιστήμην, εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν ἰατρικὴν, εἰς ἐργαστάσια (φάμπρικας) καὶ εἰδήσεις περὶ συστάσεως νέων σχολείων.

στ'. Πολιτικὰς καὶ πολεμικὰς εἰδήσεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν λοιπῶν τῆς οἰκουμένης μερῶν καὶ μάλιστα ἐκεῖνας, ὅσαι μερικώτερον ἔχουσιν ἀναφορὰν καὶ ἐπίρροιαν πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ὅμως θέλομεν ἀποφεύγει νὰ ἀνακινῶμεν τῶν Εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν τὴν πολιτικὴν.

ζ'. Καὶ τελευταῖον, τὴν βιογραφίαν τῶν ἐπισημοτέρων ἡρώων καὶ πολιτῶν, τῶν διαπρεψάντων εἰς τοῦτον τὸν εὐγενῆ καὶ δίκαιον κῆρνον καὶ ὡδὰς ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τούτου πράγματος.

Ἡ ἐφημερίς αὕτη θέλει ἐκδίδεσθαι δις τῆς ἐβδομάδας καὶ ἡ ἐτήσια αὐτῆς τιμὴ θέλει εἶσθαι ἕξ τάλληρα κολλωνᾶτα ἰσπανικὰ (χωρὶς ὅμως τῆς πόστας τὰ ἔξοδα) τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προπληρώνωνται κατὰ τριμηνίαν πρὸς τοὺς κατὰ τόπους διορισθησομένους ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐπιστάτας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα θέλουσι κοινοποιηθῆ· δὴ ἐνὸς τῶν πρώτων τυπωθησομένων φύλλων τῆς ἐφημερίδος.

Παρακαλοῦνται οἱ φιλογενεῖς καὶ φιλέλληνες νὰ συνδράμωσιν εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κοινοφελοῦς καταστήματος τούτου, ἀποστέλλοντες πρὸς τοὺς ἀνεξόδοϋς τὰς εἰδήσεις αὐτῶν καὶ παρατηρήσεις διευθύνοντας τὰ πρὸς τούτῳ γράμματά των πρὸς τὸν διακτάτορα τῆς ἐφημερίδος ταύτης, ὅστις εἶναι:

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 18 Δεκεμβρίου 1823

Ὁ ἰατρὸς

Δρ. Ἰωάννης Ἰάκωβος Μάτερος.

Τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» ὑπῆρξαν γιὰ κάποιον διάστημα καὶ Ἑθνικὴ Ἐφημερίδα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου ἐμφυλίου πολέμου, ἀναγράφοντας ὅλες τὶς πράξεις τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος. Κατόπιν τὴν ἀντικατέστησεν «Ὁ Φίλος τοῦ Νόμου» (10 Μαρτίου — 7 Μαΐου 1827), ἐφημερίδα τῆς διοικήσεως Ἰδρυθῶν καὶ ὑστερώτερα «Ἡ Ἑθνικὴ Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος» ἀπὸ τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1825.

Ὁ Μάγιερ πού διηύθυνε τὰ «Χρονικὰ» στὴν ἀρχὴ δὲν ἤξερε καλὰ τὰ ἑλληνικὰ καὶ πολλὰ τοῦ ἀόρθα τὰ μετέφραζεν ὡς Παυλίδης. Κατόπιν φαίνεται πὺς μάθετε καλὰ καὶ ἄγραφε ὁ ἴδιος στὴν ἑλληνικὴ. Τὰ «Χρονικὰ» ὑπῆρξαν τὸ τακτικώτερον φύλλον τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐβγαίνει δὺὸ φορές τὴ βδομάδα τὴν Τετάρτη καὶ τὸ Σάββατο καὶ γραφόταν μὲ προσοχὴ καὶ μὲ ὕλη πολὺ ἐπεξεργασμένη.

Τὸ σχῆμα τοὺς ἦταν μικρὸ πυκνογραμμένο. Ἡ ἐτησίαν συνδρομὴ ἦταν «ἰσπανικὰ τάλλαρα ἕξ προπληρωτέα κατὰ τριμηνίαν». Στὴν ἐπικεφαλίδα ἔφερε τὴν εἰκόνα τῆς Θέμιδας πού κράταγε πρᾶσιγγα μὲ τὴ λεξάντα «ἡ δημοσίευσίς εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς Δικαιοσύνης» ἢ «τὰ πλεῖον ὀφέλη τοῖς πλείοσι». Ἦταν ἐπίσημο ὄργανο τῆς Διοικήσεως ἐπὶ Δυτικῇ Ρούμελῃ.

Τοὺς πρώτους τρεῖς μῆνες βοηθοῦσαν τὸ Μάγιερ στὴν ἐκδοσὴ καὶ ὁ Στάνχωπ καὶ ὁ Βύρων. Ἀλλὰ ὕστερα ἀπ' τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πρώτου (19.3.1824) καὶ τὸ θάνατον τοῦ δεύτερου (19.4.1824) ἔμεινε ὁ Μάγιερ σηκόνωντας στοὺς ὤμους του ὅλον τὸ βάρος τῆς ἐκδόσεως. Δικαιολογημένα θεωρεῖται πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας, γιὰτὶ μὲ τιτάνειον ἀγῶνα κατάφερε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐλευθεροτυπία καὶ ν' ἀνηψώσῃ τὸ δημοσιογραφικὸ ὄργανο ἐπὶ τῆς θέσεως πού τοῦ ἀξίζει. Δὲν ἀνῆκε ποτὲ σὲ καμιά φατρία. Χτύπαγε ἀλύπητα τὸ στραβὸ καὶ ἐγκωμιάζε τὸ καλὸ.

Ἦταν θαυμάσια ἐνημερωμένη, ἀνάλογα βέβαια μὲ τὰ πενιχρὰ μέσα ἐπικοινωνίας πού ὑπῆρχαν τότε, μὲ εἰδήσεις ἀπ' ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐρώπην. Κυκλοφοροῦσε δὲ σὲ πολλὰ ἀντίτυπα ἀκόμα καὶ στὸ στρατόπεδον τὸ ἐχθρικό. Προσέφερε ἀνυπολόγιστες ὑπηρεσίες ἐπὶ Δεύτερῃ πολιορκίᾳ τοῦ Μεσολογγίου.

Εὐτυχῶς ἔχουν σωθῆ πλῆρεις σειρὲς τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» πού μᾶς δείχνουν μὲ κάθε λεπτομέρεια τοὺς μυθικοὺς ἀγῶνες τῶν

προγόνων μας. Ἔχει γίνῃ ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν Κ. Λεβίδη στὰ 1840 σὲ ἓναν καλὸν τόμο. Ἐπίσης ἀνατύπωση τῶν περισσοτέρων φύλλων τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἔκαμε πέρυσι καὶ στὸν 50 τόμο τῶν «Ἀπομνημονευμάτων τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ 21» ὁ Γ. Τσουκαλᾶς.

«TELEGRAFO GRECO» (Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος)

Ξενόγλωσση ἔφημερίδα πού θηῆκε γιὰ λίγο καιρὸ στὸ Μεσολόγγι κάτω ἀπ' τὴν προσωπικὴ ἐπιβλεψὴ τοῦ Βύρωνος. Τυπωνόταν σὲ 2 στήλες κυρίως Ἱταλικά καὶ Γαλλικά καὶ καμιά φορὰ καὶ Ἑγγλέζικα καὶ Γερμανικά, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ Μπαῦρον πού ἔλεγε ὅτι «ἡ ἔφημερίς αὕτη ἔρχεται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἀπ' ἑνὸς τὸν ἀγῶνα καὶ ἀπ'

ἑτέρου τοὺς ἀγωνιζομένους ξένους, οἱ ὁποῖοι εἶναι μιὰ μεγάλη ἀνάγκη διὰ τὸ Μεσολόγγιον». Τὴν ἐπιμέλεια τῆς ἔφημερίδος ὁ Βύρων εἶχε ἀναθέσει στοὺς Στάνχωπ καὶ Γκάμπα καὶ τὴν τυπογραφικὴ ἐπιβλεψὴ εἶχε ὁ τυπογράφος τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» Μεσθενεύς.

Τὴν 12 (24) Μαρτίου 1824 κυκλοφόρησε στὸ Μεσολόγγι ἑντυπὴ γνωστοποίησις μὲ δυὸ στήλες πού ἀριστερὰ ἔγραφε Ἱταλικά καὶ δεξιὰ Ἑλληνικά τὰ ἑξῆς:

«Κατὰ τὰς 20)8 τοῦ τρέχοντος ἑδημοσιεύθη νέα ἐν Μεσολογγίῳ ἔφημερίς ἐπιγραφομένη «ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ». Τῆς ἔφημερίδος ταύτης τὰ ἀρθρα θέλουν δημοσιεύεσθαι κατὰ τὴν ὁποῖαν διάλεκτον θέλουν παρουσιάζονται εἰς τοὺς ἐκδότας. Θέλει ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδας τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, οἱ συνδρομηταὶ αὐτῆς θέλουσι πληρῶναι κατ' ἔτος ἑξ Ἴσπανικά τάλληρα δίδοντες ἀνά δύο εἰς τὴν ἀρχὴν πῆς κάθε τετραμηνίας.

»Παρακαλοῦνται λοιπὸν ὅσοι ἐπιθυμοῦσι νὰ γίνωσι συνδρομηταὶ ἢ καὶ νὰ στέλλωσιν ἀρθρα, εἰδήσεις νὰ διευθύνωνται ἐνταῦθα πρὸς τὸν

τυπογράφων Κυρ. Δ. Μεσθενέα ἢ πρὸς τὸν συντάκτην τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» Κυρ. Δ. Ι. Μάιερ ἢ εἰς τοὺς πρωτίστους τῶν ἀπανταχοῦ βιβλιοπῶλων, οἱ ὅποιοι ἄνευ ἐξόδων θέλουσιν φροντίζει τὴν ἐξαποστολὴν των. Μεσολόγγιον τῇ 12 (24) Μαρτίου 1824».

Τὴν ἔκδοσιν τοῦ «TELEGRAFO GRECO» ἀναγγεῖλανε τὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» στὸ φύλλο τῆς 26.3.1824 ὡς ἐξῆς: «Κατὰ τὰς 20 τρέχ. ἐδημοσιεύθη νέα ἐν Μεσολογγίῳ ἐφημερίς ἐπιγραφομένη «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος» τῆς ἑφημερίδος ταύτης τὰ ἄρθρα θέλουσι δημοσιεῦσθαι κατὰ τὴν ὁποίαν διάλεκτον θέλουν παρουσιάζονται εἰς τοὺς ἐκδότας, θέλει ἐκδίδεται ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, τὴν ἡμέραν Σάββατον».

Ὁ «TELEGRAFO GRECO» κάτω ἀπ' τὸν τίτλον δεξιὰ εἶχε τὴν Ὀμηρικὴν ῥήσιν «Ἥμισυ γὰρ τ' ἀρετῆς ἀπαινῦνται εὐρύοπα Ζεὺς — Ἄνερος, εὖ τ' ἄν μιν κατὰ δοῦλιον ἦμα Ἑλλήσιν», ἀπὸ κάτω δὲ τὸ ἴδιον ῥητὸ γράφεται Ἰταλικά. Ἀριστερὰ στὴν ἰταλικὴ «ἢ συνδρομὴ γιὰ κάθε τετράμηνον εἶναι δυὸ ἰσπανικά τάλληρα ἢ ὅποια προκαταβάλλεται».

Καλογραμμὴν μὲ καινοῦργια στοιχεῖα τετρασέλιδη κατὰ βάση, γιὰτὶ πότε-πότε ἦταν καὶ ἐξασέλιδη, εἶχε πολὺ καλὴ ἐμφάνισιν.

Μέχρι τελευταῖα σωζόταν μόνον ἓνα φύλλον στὴ Γεννάδιο μὲ ἡμερομηνία 15.5.1824 πού προέρχεται ἀπ' τὴ βιβλιοθήκην τοῦ Στάνχωπ. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ φύλλου αὐτοῦ εἶναι γραμμένο στὰ ἰταλικά. Στὰ ἐγγλέζικα εἶναι τὸ γράμμα τοῦ Στάνχωπ στοὺς Ψαριανοὺς. Στὰ γαλλικά εἶναι αἱ εἰδήσεις καὶ αἱ ἀγγελίες. Τὸ κύριον ἄρθρον τῆς γιὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀρχίζει μὲ τοῦτα δῶ τὰ λόγια: «Τέτοια εἶναι ἡ δικὴ μας τυραννία, ἢ πῶς φορικτὴ ἀπ' ὄλες, πού γιὰ νὰ λυτρωθοῦμε ἀπ' αὐτὴ πήραμε τὰ ὄπλα, ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνουμε καλύτερα ὄλοι παρὰ νὰ ζοῦμε μὴ ζωὴ πῶς ἄθλια καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ πῶς καταφρονημένα κτήνη». Σήμερα ὅμως στὴ μὲν Ἑθνικὴ μας Βιβλιοθήκην ὑπάρχουν τὰ φύλλα 1—3, 5—11, 12—15, 20 καὶ 21, στὴ δὲ Γεννάδιο μὴ πλήρην σειρὰ ἀπ' τὸ 1ο τῆς 20.3.1824 μέχρι τὸ 32ο τῆς 11.10.1824 ποῦναι καλοδεμένη σ' ἓναν τόμον μὲ τὰ «Χρονικά» τοῦ Μάγιερ καὶ τὸ «Φίλον τοῦ Νόμου» ἐφημερίδα τῆς διοικήσεως τῆς Ἰδρας.

Β'. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ

«Ἑλληνικά Χρονικά»

Ἀναμφισβήτητα ἀπ' τοὺς θεμελιωτῆς τῆς δημοσιογραφίας στὴ Ρούμελη ὑπῆρξεν ὁ Γ. Σταυροπούλος. Ἐμαθε τυπογράφος στὴν Πάτρα κι' ἀπ' τὶς ἀρχές τοῦ 1859 ἐγκαταστάθηκε στὸ Μεσολόγγι κι' ἔβγαλε ἕνα ἀπ' τὰ καλύτερα ἑλληνικά φύλλα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «Τὰ Ἑλληνικά Χρονικά». Σὲ σχῆμα μεγάλο, τετρασέλιδη μὲ ἀριστη ἀρχιτεκτονική, πλούσια ὕλη μὲ ἐσωτερικὲς καὶ διεθνεῖς εἰδήσεις. Ἐπιλαμβάνεται μὲ πένο κι' ἐνδιαφέρον ὅλων τῶν τοπικῶν θεμάτων. Δεξιὰ ἀπ' τὸν καλλιγραφικὸ καὶ ἡμικυκλικὸ του τίτλο φέρει τὴ ρήση τοῦ Ἡσαΐα : «Δικαιοσύνη μάθετε οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς» καὶ ἀριστερὰ τὰ λόγια τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου: «Μηδενὸς μῆτε τῶραννον, μῆτε δοῦλον ἑαυτὸν καθιστάται». Ἀπὸ κάτω δὲ «Ἐφημερὶς πολιτικὴ, φιλολογικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων, ἐκδίδεται ἅπαξ τῆς ἐβδομαδος». Πᾶσα διεύθυνσις καὶ ἀποστολή: Ἀναστάσιον Κ. Γιαννόπουλον, δικηγόρον. Ἔτος 4ον ἀπὸ τῆς συστάσεως. Θεωρεῖ πῶς εἶναι συνέχεια τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» τοῦ Μάγιο. Τὸ δικαιολογεῖ δὲ τοῦτο μὲ τὰ παρακάτω λόγια στὸ κύριον ἄρθρο τῆς: «...Καὶ ἐξακολουθοῦντες ἐκδίδοντες κατὰ συνέχειαν τὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» παραρτῶντες οὕτω τὸν εὐλογημένον βίον τῆς τρυφερᾶς εἰρήνης πρὸς τὸν πολυκίμαντον βίον τῆς πανωλέθρου ἐπαναστάσεως οὐ μόνον διότι τὸ Ἑλληνικὸν μέλλον ἀείποτε θέλει εἶναι τοῦ παρελθόντος ἢ ἐναντάλασις (ἀλλὰ καὶ διότι μεγάλως συμφέρει εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ λησμονῶμεν ποτὲ τὰ γενέθλια τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἐθνικῶν ἐλευθεριῶν. Ἄλλ' ὅτι τὰ θεμέλια αὐτῆς κτισμένα μὲ τὴν ὑπολειφθεῖσαν ὕλην τῶν ἐρειπίων τοῦ ἐν τῇ ἀγῶνι σωριασθέντος ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ μὲ τὰ ἅγια αἵματα ἀπειροπληθῶν μαρτυρικῶν ἡρώων αὐτῆς δὲν κλονοῦνται πλέον, οὐχὶ κρουόμενοι ἀπὸ ἀνδρας παραβάσεων τοῦ δικαίου, ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ ὄλους τοὺς δεσπότης τῶν λαῶν σφαιροβολούμενα. Ἐκδίδοντες τὴν ἐφημερίδα τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἦτις ὑπῆρξε ἡ μόνη ἰδιοκτησία τῶν προμάχων τοῦ ἀγῶνος...».

Καὶ παρακάτω ἐκθέτει τὶς ἀρχές τῆς.

«Τὸ πρόγραμμα λοιπὸν τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» εἶναι εὐληπτον διότι αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν εἶναι ἀπλαῖ. Καὶ ἐν πρώτοις ἐναντίον τοῦ κρατοῦντος συρμοῦ τῶν ἐφημερίδων εἰς οὐδεμίαν ἀνήκομεν φατρίαν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν μεγάλην Πατρίδα τῆς ὁποίας

τὰ ἄφθαρτα βασίλεια νυχθημερόν ἀνοικτὰ πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς ἱερεῖς αὐτῆς οὐδέποτε ἀναγκάζουσι τὸν εἰσερχόμενον νὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν εἶδοσόν αὐτοῦ».

Τὸ πρῶτο φύλλο βγήκε στὶς 8 Φεβρουαρίου 1859, τὸ μοιραῖο ἐκείνο μῆνα πού μιὰ ἐχθρική μάλα ἔπεσε στὸ τυπογραφεῖο τῶν «Χρο- νικῶν» τοῦ Μάγιερ, τὰ κατέστρεψε κι' ἔπαψαν νὰ ἐκβιδώνται.

Στὸ ὑπ' ἀριθ. 6 φύλλο τοῦς τῆς 11 Ἀπριλίου 1859 ποῦναι πανηγυ- ρικὸ τῆς γιορτῆς τῆς Ἐξόδου, δημοσιεύει ἕνα κατάλογο τῶν Μεσο-

ΕΤΟΣ Ε'. Ἐν Μεσολογγίῳ τῆν 11 Ἰουλίου 1860. ΑΡΙΘ. 5.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ.

Ἐκδίδεται ἐκ τῆς ἐπιπέρας τοῦ ἔτους.

ΠΡΟΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΑΥΤΟΝ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΑΣΙΝ
Τῆς Ἐπιπέρας τοῦ ἔτους.

ΕΓΓΛΩΦΟΝ ΕΤΗΣΙΑ.
Ἐκδοθέντος τοῦ ἐκ τῆς ἐπιπέρας τοῦ ἔτους.
Τῆς Ἐπιπέρας τοῦ ἔτους.

ΣΟΦΙΣΤΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ, ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ,
ΚΑΙ ΤῶΝ ΕΙΔΩΣΕΩΝ.
(Ἐκδίδεται ἀπὸς τῆς ἐπιπέρας.)

Ἐκδοθέντος τοῦ ἐκ τῆς ἐπιπέρας τοῦ ἔτους.

λογιτῶν ποὺ ἔπεσαν στὴν ἔξοδο. Ἄν καὶ τὸν ὀνομάζει Μεσολογγι- τῶν, ὅμως εἶναι ἀπ' ὅλη τὴν ἐπαρχία Μεσολογγίου. Ὁ ὀνομαστικὸς αὐτὸς κατάλογος συνεχίζεται σὲ ὄχτῳ κατοπινὰ φύλλα καὶ μὲ ὀνόματα τῶν ἀγωνιστῶν ποὺ διασωθήκανε στὴν ἔξοδο καὶ τῶν γυναικῶν ποὺ ἐπέστρεψαν ὕστερα ἀπὸ ἄπειρες περιπλανήσεις στὰ ἐχθρικά χαρῆμα καὶ τὰ σκλαβωπάζαρα τῆς Ἀνατολῆς.

Στὸ ἴδιο φύλλο τῆς 11.4.1859 μᾶς περιγράφει πῶς γιορτάστηκε ἐκείνη τὴ χρονιά ἡ Ἐξόδος. Δὲν εἶχε δοθῆ ἀκόμα ὁ πανηγυρικὸς τόνος ἀλλὰ τὰ λείψανα τοῦ ἀγῶνα, οἱ συγγενεῖς τῶν ἡρώων καὶ ὁ Μεσολογγίτικος λαὸς μαζεῖτηκαν καὶ κλαίγανε στὸν ὀμαδικὸ τάφο καὶ τοὺς σκόρπιους ποὺ ἦταν μέσα στὸ Ἡρώο. Οἱ τοπιῆς ἀρχεὶς ὀργάνω- σαν ἕνα ἐπίσημο ὀμαδικὸ μνημόσεινο, ὅπου ὁ δεσπότης Ἀκαρνανίας Θεόφιλος Παπαβλαχοπούλος, ποὺ ἀπ' τὰ 1862 μέχρι τὰ 1874 διε- τέλεσε καὶ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸ τῆς

ήμερας και συνέχεια ή μουσική «επαιάνιζε κλανθημερά άσματα ώς τελουμένης ολοκληρου της μαρτυρικής πόλεως».

Φαίνεται πώς ό Σταυρόπουλος στην άρχή πρόσφερε στα «Χρονικά» κατά βάση την τυπογραφική του τέχνη και σιγά - σιγά εξελήχθηκε σ' ένα δημοσιογράφο πρώτου μεγέθους. Η έφημερίδα γραφόταν από ένα έλεγκτό έπιτελείο πνευματικών ανθρώπων του Μεσολογγίου μ' έπιφεκαλής στην άρχή τόν 'Αναστάσιο Γιαννόπουλο που άργότερα εξελέγη δήμαρχος Μεσολογγίου, και μεταγενέστερα τόν Κ. Πετρόπουλο, που αναγράφεται και ώς εκδότης από τό 1860.

Τούτη ή έφημερίδα, έδειξε μιá αξιοθαύμαστη δημοσιογραφικήπαλληκαριά, σθένος και μαχητικότητα. Όλα τá φλέγοντα τοπικά ζητήματα βοήθιαν τόν πιο ένθερμο και ακούραστο ύποστηρικτή τους. Κατέκρινε τούς υπεύθυνους για τή χαλάρωση της δημόσιας ασφάλειας. Έξηρε δέ και έπαινούσε τά συνειδητά και ακούραστα όργανα της τάξεως. Για πρώτη φορά έθεσε τό ζήτημα της διανοίξεως του αύλακος της λιμνοθάλασσας για τήν αξιοποίηση του μεσολογγίτικου λιμανιού.

Σε κάθε φύλλο ύψωνε ούρανομήκεις φωνές δικαιοσ αγανακτήσεως κατά του έπίσημου κράτους που είχε εγκαταλείψει τά λείψανα του άγώνος στο έλεος του Θεού, χωρίς καμιά χρηματική επιχορήγηση και ύλική βοήθεια, χωρίς καμιά παραχώρηση έθνικων γαιών που τίς μοιράστηκαν μεταξύ τους οι λίγοι ήμέτεροι καπεταναίοι. Για τήν εγκληματική δέ αυτή εγκατάλειψη τών άγωνιστών και τών θυμάτων αποκαλοϋσε τό κράτος «'Ηρωοκτόνον».

Πάλεψε για νά συμμορφωθή τό «'Ηρώο» από ύποχρέωση στην ίερή μνήμη αυτών που έπεσαν για μās. Τό θεωρούσε ίεροσυλία και ύβρη νάσαι ένας κακότεχνος σωρός με κόκκαλα χτισμένος όλόγυρα με τούβλα. Πήρε δέ τήν πρέπουσα θέση στο πλευρό τών Μεσολογγιτών όταν τό έπίσημο Κράτος τούς απαγόρευσε νά περιποιηθοϋν τό «'Ηρώο» με τό δικαιολογητικό πώς αυτό ήταν δουλειά δική του, γιατί «τό ήρώων τών πεσόντων ήτο έθνική παρακαταθήκη και δέν άνήκε πλέον εις τούς Μεσολογγίτας».

Οι αναγνώστες του ένθουσιασμένοι από τήν έκδοση άρκοϋνταν σε έπαινετικά λόγια. Τή συνδρομή (24 δραχμές τό χρόνο για τό έσωτερικό και 32 για τό έξωτερικό) πολύ ελάχιστοι πλήρωναν, γι' αυτό άπ' τίς άρχές του 1861 περιώρισε για κάμποσα φύλλα τό σχήμα και στο τέλος της χρονιάς αυτής έκλεισε με 15 χιλιάδες δραχμές παθητικό, όπως μās λέει ή ίδια ή έφημερίδα στο «κύνειο άσμα» της έκδοσής της. Τά δυό αυτά χρόνια έπετέλεσε έναν πρωτοφανή άθλο.

Στή Βιβλιοθήκη της Βουλής βρίσκεται μιá σειρά δεμένη σ' ένα τόμο, άπ' τήν όποία λείπουν όμως τά φύλλα: της Δ' σειράς 1, 3—5, 8, 11, 12, 15, 23, 28—32, 39 και της Ε' σειράς 1, 10, 21, 24, 26, 30, 34, 37, 39, 42 και 44. Στο φύλλο της 1.1.1860 δημοσιεύει κατάλογο τών έφημερίδων που εξέδιδοντο τότε στην Έλλάδα.

«Δυτική Ἑλλάς»

Ἡ πρώτη εἰδησεογραφικὴ ἔφημερίδα τῆς Δυτ. Ρούμελης ποὺ ἔβγαινε στὸ Μεσολόγγι ἀπ' τὰ 1865 μέχρι τὰ 1885. Τὸ σχῆμα τῆς τὸν πρῶτο καὶ δευτέρου χρόνου ἦταν 0,257X0,295 κ' ἀπ' τὸν πέμπτο καὶ πέρα 0,255X0,355. Δυστυχῶς λίγα φύλλα σώζονται ἀπ' τὴν ἔφημερίδα αὐτὴ καὶ βρίσκονται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς. Αὐτὰ εἶναι:

Ἔτος Β' 1872 ὑπ' ἀριθ. 202 τῆς 21 Αὐγούστου καὶ 206 τῆς 22 Ὀκτωβρίου.

Ἔτος Ε' 1876 ὑπ' ἀριθ. 472 τῆς 23 Ἰανουαρίου, 487 τῆς 16 Μαΐου καὶ 488 τῆς 6 Ἰανουαρίου.

Ἔτος Ζ' 1881 ὑπ' ἀριθ. 886 τῆς 26 Μαΐου, 887 τῆς 2 Ἰουνίου, 888 τῆς 9 Ἰουνίου, 890 τῆς 19 Ἰουνίου, 892 τῆς 26 Ἰουνίου, 893 τῆς 2 Ἰουλίου, 898 τῆς 9 Ἰουλίου καὶ 907 τῆς 3 Σεπτεμβρίου.

Περίοδος Β' :

Ἔτος Η' 1881 ἀριθ. φύλλου 2 τῆς 20 Σεπτεμβρίου, 3 τῆς 27 Σεπτεμβρίου καὶ 5 τῆς 11 Ὀκτωβρίου, 7—12 ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου — 28 Ὀκτωβρίου, 14 τῆς 12 Δεκεμβρίου.

Ἔτος Θ' 1882 ἀριθ. 39—46 ἀπὸ 6 Ἰουλίου—12 Σεπτεμβρίου, 104 τῆς 25 Σεπτεμβρίου, 106 τῆς 9 Ὀκτωβρίου, 109 τῆς 30 Ὀκτωβρίου, 112 τῆς 14 Νοεμβρίου.

Ἔτος ΙΕ' 1884 ἀριθ. 120 τῆς 22 Ἰανουαρίου, 123 τῆς 18 Φεβρουαρίου, 130 τῆς 18 Μαρτίου, 132—140 ἀπὸ 30 Μαρτίου — 17 Ἰουλίου, 145 τῆς 22 Ἰουλίου, 147 τῆς 12 Αὐγούστου, 150 τῆς 7 Σεπτεμβρίου, 154 τῆς 30 Σεπτεμβρίου, 158 τῆς 21 Ὀκτωβρίου, 168 τῆς 11 Νοεμβρίου καὶ 170 τῆς 25 Νοεμβρίου.

Ἔτος ΙΖ' 1885 ἀριθ. 176 τῆς 13 Ἰανουαρίου καὶ 819 τῆς 10 Νοεμβρίου.

Ὁ τίτλος «Δυτικὴ Ἑλλάς» σὲ κυκλικὸ σχῆμα καταλαμβάνει τὸ τρίτο περίπου τῆς πρώτης σελίδας μὲ ὑπότιτλο «ἔφημερις πολιτικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων». Ἀριστερὰ δὲ τὰ λόγια τοῦ Σοφοκλῆ «Θάρσει λέγων τ' ἀληθῆς οὐ σφάλῃ ποτέ. Καὶ γὰρ δικαία γλῶσ' ἔχει κράτος μέγα», καὶ δεξιὰ τοῦ Θεόγγι: «Πατρίδα κοσμήσω λιπαρὴν πόλιν οὔτε ἐπὶ δήμῳ τρέψας, οὔτ' ἀδικας ἀνδράσι πειδόμενος». Τὴν ἔκδοσὴ τῆς τὸ Μεσολόγγι τὴ φανέρωνε μὲ τὴ λέξη πάνω ἀπ' τὸν τίτλο «ἐν Μεσολογγίῳ» καὶ κάτω ἀπ' τὴς παραπάνω ρήσεις «Μεσολόγγιον» ἐκδότης εἶναι ὁ Ἀρτέμιος Γουργουρίνης.

Ἀπ' τὸ Μῆθ ὅμως τοῦ 1881 πέρνει μεγαλύτερο σχῆμα, ὁ τίτλος μπαίνει ὀριζόντιος καὶ καταλαμβάνει τὸ 1)6 τῆς πρώτης σελίδος κ' ἀπὸ κάτω ἀπ' αὐτὸν διαβάζοιμε: «Τιμὴ συνδρομῆς διὰ τὸ ἑσωτερικὸν δραχ. 5 διὰ τὸ ἔξωτερικὸν δραχ. 18, ἐκδίδεται ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, τιμὴ καταχωρήσεως δι' ἕκαστον στίχον λεπτὰ 30 διὰ πλειστηριασμοὺς λεπτὰ 10».

Παρουσιάζει ένα πλήρες είδησεογραφικό δελτίο του έσωτερικού και έξωτερικού σχεδόν σε κάθε φύλλο. Περισσότερο έπιμένει στα νέα απ' τή σκλαβωμένη τότε Ήπειρο.

Μας πληροφορεί στο ύπ' αριθ. 886 τής 30.5.1881 φύλλο πώς τὸ 'Αγρινίου έμάστιξε φοβερή έπιδημία «ειδηλογιάς» και ζητούσε απ' τις άρχές νά λάβουν όλα τὰ προληπτικά μέτρα για νά μή μεταδοθῆ ή φοβερή νόσος και στο Μεσολόγγι. Στο ίδιο τὸ φύλλο άξίζει νά διαβάσουμε και τούτο για νά δοῦμε τήν ψηχαγωγία τής πόλης. «'Η μουσική του Τάγματος παιανίζει κατά Πέμπτην και Κυριακήν όσάκις τὸ επιτρέπει ό καιρός επί του ρωμαντικού νησιδίου του 'Ανεμομύλου. Εύχόμεθα όπως αποφασισθῆ ίνα εξακολουθήση τούτο καθ' όλον τὸ θέρος, έπειδή είναι τὸ μόνο μέρος, όπερ ικανοποιεί όλας τὰς πρὸς άναψυχήν άπαιτήσεις· εκεί είναι μόνον τις βέβαιος ότι άναπνέει τούλάχιστον καθαρόν άέρα άμυγῆ των άλλων ουσιών, έξ ών άποτελείται ό αήρ τής πόλεως μας».

Συνεχώς παραπονείται ή έφημερίδα και τὰ βάζει με τους κατοίκους και τή δημοτική άρχή για τήν έλλειψη καθαριότητας στην πόλη.

Ταυτόχρονα στο Μεσολόγγι, τὸ μεγαλύτερο πνευματικό κέντρο τής Ρούμελης, έβγαίνουν κι' άλλες τέσσαρες έφημερίδες, τὸ «Μεσολόγγιον», ή «Αιτωλία», ή «Αιτωλικός 'Αστήρ» και ή «Βύρων», τακτικά δέ βλέπουμε νά μαλώνουν μεταξύ τους, γιατί ή κάθε μιá εκπροσωποῦσε διάφορα πολιτικά συμφέροντα.

Στο ύπ' αριθ. 832 τής 27.8.1880 φύλλο της γνωστοποιεί ότι ό συνεργάτης της δικηγόρος Τμ. Τσαγκαράκης έπαυσε πρὸ πολλού του νά γράφει εις τήν «Δυτικήν 'Ελλάδα», ήδη είναι συντάκτης τής «Αιτωλίας».

'Απ' αυτή μαθαίνουμε πώς ή άμαξωτός δρόμος Μεσολογγίου — 'Αγρινίου θά περατωνόταν απ' τὰ 1881 και θά έξυπηρετούσε τήν περιοχή. Γράφει δέ σ' ένα απ' τὰ τελευταία φύλλα του 1880 «έξακολουθοῦσι νά κομίζωσιν άμάξας διότι προβλέπεται μέγα κέρδος μετά τήν άποπεράτωσιν τής οδοῦ 'Αγρινίου».

Είναι όργανο του ίσχυροῦ Τρικούπη γι' αυτό και κράτησε περισσότερο απ' όλες τις άλλες έφημερίδες τής Δυτικής Ρούμελης.

Στα ύπ' αριθ. 8 τής 30 'Οκτωβρίου 1881 κα 9 τής 8 Νοεμβρίου 1881 φύλλα παραθέτει λεπτομέρειες για τή μεγάλη τελετή των άποκαλυπτηρίων του άνδριάντος του μεγάλου φιλέλληνοσ Βύρωνος. 'Αριεφάνει και τὰ δύο της τὰ παραπάνω φύλλα για νά μάσ παρουσιάσει κάθε λεπτομέρεια τής πανελληνίας γιορτῆς με τήν όποία δόθηκε ή εύκαιρία νά τιμηθῆ αυτός που διέθεσε τὰ πλούτη του, τήν ψυχή και τὸ σώμα του για τήν λευτεριά μας. 'Η γιορτή αυτή όργανώθηκε με κάθε μεγαλοπρέπεια απ' τόν όμιλο των Μεσολογγιτών «'Ο Βύρων» που άρχισε τήν πανελλήνια σταυροφορία για τόν άνδριάντα του Βύρωνος και τή Δημοτική 'Αρχή τής πόλεως. Με τήν εύκαιρία τής

γιορτῆς αὐτῆς ἀναδημοσιεύει ἀπ' τὴν «Ἑστία» τῶν Ἀθηνῶν ἄρθρα τοῦ μεσολογγίτη λόγιου Χρήστου Παλαμᾶ (ἀριθ. φύλ. 10 καὶ 11 τοῦ 1881) γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Βύρωνος στὸ Μεσολόγγι, ὅπως τὰ περιουσιολόγησε ὁ ἀρθρογράφος ἀπὸ γραπτὰ κείμενα καὶ ἀπὸ ἀφηγήσεις τῶν ἐπιζώντων ἀγωνιστῶν.

Στὸ 12ο φύλλο τῆς (τῆς 28.11.1881) κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὴν ἐφημερίδα ὁ νεαρὸς Κωστῆς Παλαμᾶς μὲ τὸ ποίημά του «πρὸ τοῦ Νεκροῦ» ποῦ ἀφιέρωσε στὴ μνήμη τοῦ συντάκτου τῆς «Δυτικῆς Ἑλλάδος» Θρασυβούλου Παπαδοπούλου καὶ ποῦ ἀπήγγειλε στὴν κηδεῖα του.

Στὰ τελευταῖα τῆς φύλλα τοῦ 1881 ἀναδημοσιεύει συνέχειες ἀπ' τὰ φύλλα τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» τοῦ Μάγιορ.

«Αἰτωλικὸς Ἀστὴρ»

Ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα ποῦ ἔβγαине στὸ Μεσολόγγι προφανῶς ἀπ' τὰ 1865. Στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς σωζόνταν λίγα φύλλα μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν 206—301 καὶ ἀπὸ 6.10.1870 μέχρι 3.8.1875, μέχρι τὸ 1953. Τώρα ὅμως, παρ' ὅτι ἀναγράφεται ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ στὰ εὐρετήρια τοῦ ἐπαρχιακοῦ τύπου τῆς Βιβλιοθήκης, δὲν βρέθηκε. Ὁ ἐκδότης καὶ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς δὲν ἀναγράφονταν πούθεν ἀπὸ μετριοφροσύνη ἢ ἀπὸ ἔθιμο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποῦ ἀπέφευγαν νὰ βάζουν τὸ ὄνομά τους τόσο οἱ ἐκδότες, ὅσο καὶ οἱ συνεργάτες. Τὸ σχῆμα ἦταν μικρὸ μὲ διαστάσεις 28X43.

Ἡ «Αἰτωλικὸς Ἀστὴρ» ἐξεδόθη γιὰ λίγο καιρὸ καὶ πάλι τὸ 1883. Τὴν ἐπανέκδοσή της ἀναγγέλλει ἡ «Δυτικὴ Ἑλλάς» στὸ φύλλο τῆς 15.7.1884. Στὴ δεύτερη αὐτὴ ἐκδοσὴ τῆς ἦταν κατὰ τὴν «Δυτικὴ Ἑλλάδα» «ὄργανον τοῦ ἔξ Ἀποδοτείας πολιτευτοῦ».

«Μεσολόγγιον»

Ἦταν τετρασέλιδη σὲ διαστάσεις 22X28 (σχῆμα 4ο) ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα ποῦ ἔβγαζε στὸ Μεσολόγγι ὁ Γεώργιος Ι. Γουργουρίνης ἀπὸ τὸ 1871 μέχρι τὰ 1878. Στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς σωζόνται 9 φύλλα τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς (τὰ ὑπ' ἀριθ. 127 (5.4.1875), 141 (23.1.1876), 145 (24.4.1876), 146 (9.5.1876), 147 (21.5.1876), 148 (12.6.1876), 149 (26.6.1876), 150 (21.7.1876) καὶ 180 (13.4.1877).

Ὅπως δείχνει ἡ σειρά τῶν διασωθέντων φύλλων τῆς πρὸς τὰ τέλη τοῦ θίου τῆς ἀραιώσε τὴν ἐκδοσὴ τῆς.

Κάτω ἀπ' τὸν ὑπότιτλό της «ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων» ἀνέγραφε μέσα σὲ πλαίσιο «ἐνταῦθα συνδρομὴ ἑτησίᾳ δραχ. 10, ἐν ταῖς

ἐπαρχίας (Σ. Σ.: Τὸ Μεσολόγγι, βλέπεις, τότε δὲν ἦταν ἐπαρχία!!) δραχ. 12, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ δραχ. 24, ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος. Διατίρβαι προπληρώνονται κατ' ἀποκοπὴν, τιμὴ καταχωρήσεως δι' ἕκαστον στίχον λεπτὰ 30. Διατίρβαι ἀφορώσαι τὴν καταπάτησιν τῶν δικαιοματίων παντὸς Ἑλλήνος ἐκ μέρους τῶν ὑπαλλήλων δημοσιεύονται δωρεάν. Πᾶσα διεύθυνσις καὶ ἀποστολὴ πρὸς τὸν ἐκδότην Γεωργ. Γ. Γουργουρίνην».

Συμπαθεῖ τὴν κυβερνητικὴν παράταξιν τοῦ Δ. Βούλγαρη καὶ Κουμουνδούρου καὶ ἐπιτίθεται μὲ δριμύτατα κατὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ποῦ ἐκτρέπεται σὲ ἀντισυνταγματικούς ἐκβιασμούς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν μὲ τὶς ἐπανειλημμένες ἀποχωρήσεις τῆς ἀπὸ τὶς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς.

Ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν καλύτερην ὀργάνωσιν τῆς ἐθνικῆς γιορτῆς τῆς Ἑξόδου. Νὰ τί γράφη στὸ φύλλον τῆς 5.4.1875: «Πληροφροῦμεθα ὅτι τὸ ἐνταῦθα Δημ. Συμβούλιον ἐνέκρινε νὰ δαπάνηθῶσιν τὴν ἐσπέραν τοῦ Λαζάρου δραχ. 8 διὰ τὸ μνημόσυνον τῶν πεσόντων ἐν τῇ ἐξόδῳ Πατέρων μας. Σπουδαία δαπάνη!! Παντὸς ἐπαίνου ἄξιον εἶναι τὸ Συμβούλιον διὰ τὴν τοιαύτην δαπάνην. Ἐσέκ. Ἄς μάθῃ ὅμως ὅτι τὰς παρελθούσας τοῦ Λαζάρου ἐσπέρας ἐξέδεδον ἐξ ἰδίων συμπόλιται τινὲς καὶ ὑπὲρ τὰς 30 δραχμάς. Καὶ τοιοῦτοι εἶναι ὁ Ἀχιλλεὺς Τσιμπουράκης, Παναγ. Λυμπεράκης καὶ Α. Ε. Παλαμᾶς. Μολαταῦτα ἡμεῖς τοὺς εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν γενναιοφροσύνην».

Καταπιάνεται μὲ ἓνα - ἓνα τοπικὸ ζήτημα καὶ ἀξιώνει τὴ λύσιν τους. Ὑποστηρίζει τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἀλήθειαν χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ σὲ ἀπειλὰς καὶ πιέσεις ἰσχυρῶν τοπικῶν παραγόντων.

Οἱ ἐπιθέσεις τῆς κατὰ τῶν Ἑστ. Δεληγιώργη καὶ Χαρο. Τρικούπη ποῦ ἀνῆκαν στὴν ἀντιπολίτευσιν ἦταν συνεχεῖς καὶ τσουχερές. Στὸ λαὸ ὅμως συνιστοῦσε ὁμόνοια καὶ ἀγάπη γιὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἐθνικὴν του ἀποκατάστασιν.

Σὲ κύριον ἄρθρον τῆς στὸ φύλλον τῆς 12.6.1876 μὲ τὸν τίτλον «Δεῖ δὴ ὁμονοίας καὶ προπαρασκευῆς» λέγει: «Καὶ διὰ μὲν τῆς ὁμονοίας μας θέλωμεν καταστῆ σεβασταὶ καὶ αἱ δίκαια ἀπαιτήσεις μας παρὰ τοῖς μεγάλοις ἔθνεσι, διὰ δὲ τῆς προπαρασκευῆς καὶ ἐνδυναμώσεως τῶν δυνάμεών μας λίαν ἀδυνάτων ἤδη εὐρισκόμενων, νὰ εὐρεθῶμεν εἰς θέσιν, ἐάν ποτὲ ὑπὸ τῶν περιστάσεων προσκληθῶμεν, νὰ κάμωμεν τὴν δέουσαν αὐτῶν χρῆσιν».

Ὁ Γ. Γουργουρίνης μὲ τὴν ρουμελιώτικην εὐθύτητα καὶ δημοσιογραφικὴν παλληκαριὰ ποῦ τὸν διέκρινε, προσέφερε πάρα πολλὰς ὑπηρεσίας στὴ Δυτικὴ Στερεὰ καὶ σ' ὀλόκληρην τὴν Ἑλλάδα. Τὰ κύρια ἄρθρα του, ποῦ καταλαμβάνατε τὶς περισσότερες φορὰς τὸν περισσότερο χῶρον τῆς ἐφημερίδος του, ἦταν μιὰ ἀχτίδα φωτὸς στὸ μαῦρον ὀρίζοντα τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας μας ποῦ δεινοπάθαγε μὲ τὴν ἀλληλοφραγμάρα τῶν πολιτικῶν πατριῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

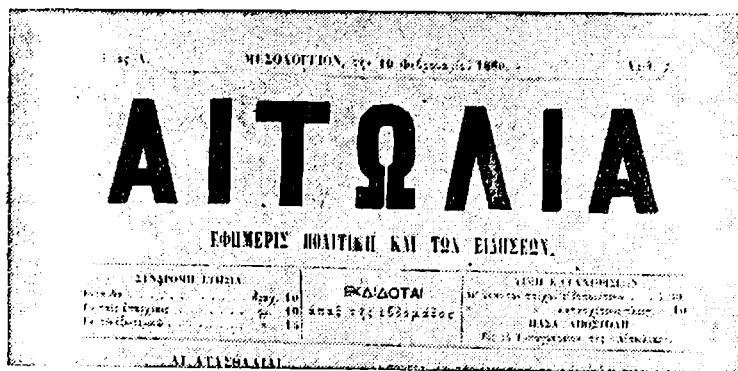
«Άκαρνανία»

Ἄρχισε νὰ ἐκδίδεται στὴ Βόνιτσα τὸ 1876. Ἀφοῦ κυκλοφόρησαν ἐκεῖ λίγα φύλλα τῆς, σταμάτησε γιὰ νὰ ἐπανεκδοθῆ καὶ πάλι στὰ 1888 στὸ Μεσολόγγι μέχρι τὰ 1889. Στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς θρῆσκοῦσαν ἐλάχιστα φύλλα μεταξὺ τῶν χρονολογιῶν 18.12.1888 μέχρι 10.9.1889, τὰ ὁποῖα ἔχουν χαθῆ σήμερα.

«Αἰτωλία»

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1880 τύπωνε στὸ Μεσολόγγι ὁ παλαίμαχος καὶ πρωτόπορος στὴ δημοσιογραφία Γ. Σταυρόπουλος ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα τὴν «Αἰτωλία». Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων. Συνδρομὴ ἔτησια: Ἐνταῦθα δραχ. 10, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φρ. 10, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φρ. 15. Τιμὴ καταχωρήσεων: Δι' ἕκαστον στίχον εἰδοποιήσεων λ. 30, κατασχέσεως κλειστ. λ. 10. Πᾶσα ἀποστολὴ εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῆς «Αἰτωλίας»...

Ἄργότερα ὁ Σταυρόπουλος μετέφερε τὴν ἔδρα τῆς ἐφημερίδος

στὸ Ἀργίριο, ὅπου ἐξακολούθησε νὰ τὴν ἐκδίδῃ μέχρι τὰ 1885, μετὰ διακοπὴν στὰ 1882. Στὰ τέλη τῆς χρονιάς αὐτῆς ξανακυκλοφόρησε. Νὰ πῶς ἀναγγέλλει τὴν ἐπανέκδοσίν της ἡ «Δυτ. Ἑλλάς» στὸ φύλλο τῆς 12.9.1882: «Προκειμένου νὰ ἐπαναληφθῆ λίαν προσεχῶς ἡ ἀπότινος διακοπεῖσα ἔκδοσις τῆς «Αἰτωλίας» παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. συνδρομηταὶ νὰ μᾶς ἀποστείλωσι τὰς συνδρομὰς τῆς α' ἑξαμηνίας».

Ἄπ' ὅλα τ' ἄλλα φύλλα ποὺ κυκλοφοροῦσαν τότε στὴ Δυτ. Ρούμελη ἡ «Αἰτωλία» ξεχώριζε γιὰ τὴν ὥρα ἐμφάνισή της, τὴν πλούσια εἰδησιογραφία της καὶ τὰ πύρινα ἄρθρα τοῦ διευθυντοῦ της.

Οἱ ἀγώνες της γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐξυγίανση καὶ τὴν οικονομικὴ ἀναδιοργάνωση τῆς χώρας μας ἦταν ἀξιοθαύμαστοι.

Στὸ φύλλο τῆς 10.2.1880 μὲ τὸν τίτλο: «Αἱ ἀτασθαλίαι» κατακρίνει τὴν κυβέερνηση Κουμουνδούρου γιὰ τὴν ἔλλειψη οικονομικῆς πολιτικῆς ποὺ κατασπατάλησε τὰ δάνεια καὶ τὰ ἔσοδα ἀπ' τὴν ἐκποίηση τῶν ἐθνικῶν γαιῶν καὶ εἰσηγεῖται μέτρα γιὰ τὸν περιορισμὸν τοῦ κακοῦ. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔκανε ἰδιαίτερη αἰσθηση στὸν πολιτικὸ κόσμον τῆς χώρας, γιὰτὶ φανέρωνε πὼς ἡ ἐπαρχιακὴ αὐτὴ ἐφημερίδα κατεῖχε ἄριστα τὰ οἰκονομικὰ θέματα τῆς χώρας καὶ τοὺς ἀνάγκαζε νὰ προσέχουν πολὺ στὴν εἰλικρινῆ καὶ γενναία φωνὴ ποὺ ἔβγαине ἀπ' τὶς στήλες τῆς.

Ἄπ' τὸν Αὐγουστο τοῦ 1880 εἶχε συντάκτη καὶ βοηθὸ του ὁ Γ. Σταυρόπουλος τὸ δικηγόρο Τιμ. Τσαγκαράκη, προηγούμενα συντάκτη καὶ συνεργάτη τῆς «Δυτ. Ἑλλάδος» καὶ πολιτικὸ φίλο τοῦ Χαρ. Τρικούπη, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐφημερίδα ἀπὸ τότε ἔγινε μὲ φανατισμὸ Τρικουπικὸ ὄργανο.

Ἄπ' τὴν «Αἰτωλία» πληροφοροῦμαστε πὼς στὰ 1855 εἶχε πέσει στὴ Δυτ. Ρούμελη ἐπιδημία χολέρας μὲ τὰ περισσότερα θανατηφόρα κρούσματα στὸ Ἀγρίνιο.

Στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη σώζονται τὰ φύλλα 2—118 τῶν ἐτῶν 1880—1882 καὶ στὴ βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς λίγα φύλλα τῶν ἐτῶν 1880, 1881 καὶ 1885. Τὸ σχῆμα τῆς «Αἰτωλίας» ἦταν 40 μὲ τέσσαρες σελίδες.

« Β Ὑ Ρ Ω Ν »

Ἐφημερίδα ποὺ τὴν ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι ὁ Γεώργιος Ι. Γουρουνίνης μὲ συντάκτη τὸν Κων. Βορίλα ἀπὸ τῆς 23.7.1880 μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1885. Ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «Ἐφημερίς συνταγματικῆ». Καὶ πρὸ κάτω: «Ἐνταῦθα συνδρομὴ ἐτησία φραγ. 5, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φρ. 6, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ φρ. 10. Ἐκδιδομένη ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος».

Τὸ πρόγραμμά τῆς ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ μᾶς τὸ ἐκθέτει στὸ πρῶτο τῆς φύλλο καὶ δηλώνει ὅτι δὲν θὰ ἀνήκει σὲ καμιὰ πολιτικὴ παράταξη. Οὔτε στὴ συμπολίτευση, οὔτε στὴν ἀντιπολίτευση, ἀλλὰ στὸ Σύνταγμα ἴσπερ πιστῶς θὰ ὑπηρετῆ, ἦτοι τὸν συνταγματικὸν τῆς χώρας Λαὸν εἰς ὃν ἀποκλειστικῶς ἀνήκει».

Διαβεβαιώνει ὅτι θὰ ἐξυπηρετήση τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ ἀνιδιοτελῶς καὶ καταλήγει στὸ κύριο ἄρθρο τῆς τοῦ πρώτου φύλλου: «Δὲν προσονομάζομεν δὲ τὸν «Βύρων» ἐφημερίδα πολιτικὴν ἢ στρατιωτικὴν ἢ φιλολογικὴν ἢ ἐκκλησιαστικὴν ἢ τι ἄλλο, διότι ἐν τῷ ὄρω Συνταγματικῆ περιλαμβάνονται πάντες οἱ λοιποὶ καὶ οὐδεὶς ἐπομένως δύναται νὰ μεμφθῆ ἡμῶν ἂν ποτὲ ἐπιληφθῶμεν ζητημάτων εἰς οἰουσὴ ποτε τῶν εἰρημένων κύκλων ἀναγομένων».

Ἀξιοπρόσχητὴ εἶναι ἡ διαμάχη τοῦ «Βύρωνος» μὲ τὴ «Δυτ. Ἑλλάδα» καὶ τὴν «Αἰτωλία» ποὺ σὲ κάθε φύλλο του διέθετε στῆλες ὁλό-

κληρες γιά διαλογική συζήτηση ἐπὶ διαφόρων θεμάτων μ' αὐτὲς τὶς δυὸ ἐφημερίδες. Ὁ «Βύρων» δὲν πολυενδιαφερόταν γιὰ εὐρωπαϊκὲς καὶ πανελλαδικὲς εἰδήσεις, σὰν τὶς ἄλλες, ἀλλὰ ἐπέμεινε περισσότερο στὰ τοπικὰ ζητήματα. Κάθε φύλλο τῆς ἦταν ἄρτια ἐνημερωμένο μὲ εἰδήσεις ἀπ' ὄλο τὸ Νομὸ Αἰτωλοακαρνανίας.

Ἐγκωμιάζει τοὺς ἀφοσιωμένους κρατικούς λειτουργοὺς ὅπως τὸν ἀκούραστο δήμαρχο Ἀγορινίου Μιχ. Μπέλλο καὶ τὸν ἑπαρχο Πεζᾶ καὶ καντηρίαζε κάθε παρασπόνδιση ὁποιουδήποτε ἀπ' αὐτούς.

Δείγματα τῆς λεπτῆς δημοσιογραφικῆς παρατηρητικότητος τῆς ἐφημερίδος εἶναι οἱ παρακάτω παρατηρήσεις τῆς πρὸς δύο ἀσχοῦντας δημόσιοι λειτουργήματα στὸ φύλλο τῆς 19.2.1884:

—Παρακαλεῖτε ὁ ἐνταῦθα κ. Ἐβρηνοδίκης νὰ τηρῇ ἰσότητα ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀποφάσεών του.

—«Μετὰ λύπης κάμνομεν τὴν παρατήρησιν εἰς τὸν ἐπίτροπον τοῦ Ἴεροῦ ναοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος κ. Εὐστάθιον Μπέτσαν ὅτι εἶναι ὄλως ἀνάρμοστον νὰ ἐξέρχεται αὐτὸς πρῶτος πρὸς εἰσπραξιν κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ ἄλλας ἐπισημοὺς ἡμέρας καὶ κατοπιν τοῦ νὰ ἀκολουθῆται παρ' ἄλλων πολὺ αὐτοῦ γεροντοτέρων».

Χαιρετίζει τὴν ἐκλογικὴ ἐπιτυχία τῶν Δεληγιαννικῶν στὶς ἐκλογὰς τῆς 7.4.1885 καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία κάνει ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Χ. Τρικουσίτη «ὅστις ἐγκατέλειπεν τὸ κράτος εἰς ἀθλίαν καὶ ἐλεινήν κατάστασιν».

Ὅπως ξέρουμε, τότε ἡ πρώτη δουλειὰ τοῦ κάθε πολιτικοῦ κόμματος ἦταν μόλις ἐρθῆ στὴν ἀρχή, νὰ ἀπολύσῃ ὅλους τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους πού θεωροῦσε ὅτι δὲν ἦταν κομματικοὶ τοῦ φίλου. Μετὰ τὶς παραπάνω ἐκλογὰς ἔπερναν δρόμο ὅλοι οἱ Τρικουσιτικοί. Φαίνεται πὼς τόσο τὸ παράκανε ὁ Δεληγιάννης, ὥστε ἀναγκάστηκε καὶ ὁ «Βύρων» παρ' ὅτι ἦταν δικῆ του ἐφημερίδα, νὰ ὑψώσῃ φωνὴ διαμαρτυρίας γιὰ ὠρισμένες ἀπολύσεις ἀντιφρονούντων δημοσίων ὑπαλλήλων, πού ὅμως κατὰ τὴν γνώμη τῆς ἦταν ἐξαιρετικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἔπρεπε νὰ μείνουν. Νὰ π.χ. στὸ φύλλο τῆς 19.5.1885 ποια θέσῃ πέρνει:

—Ἀδικωτάτη εἶναι ἡ παῦσις τοῦ κ. Δημ. Βαρνακιώτη ὡς ὑπαλλήλου τοῦ λιμεναρχείου. Ὁ Βαρνακιώτης, γόνος ἱστορικῆς καὶ προεχούσης οικογενείας, διακρίνεται ἐπὶ χαρακτήρι, ὑπὲρ πάντα δὲ ἄλλον δικαιούται νὰ προστατεῦται ἐν πάσῃ ὑπηρεσίᾳ....».

—Συνιστῶμεν εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργὸν κ. Δεληγιάννην τὴν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐπάνοδον τοῦ πρώην ταμίου κ. Κων. Μπέικα, ὅστις ἀξίως τῆς καταγωγῆς του κατὰ τὴν ἐν Τριχωνίᾳ ἰδίως ὑπηρεσίαν του, ἀπεναντίας τῶν πιέσεων τοῦ κ. Τρικουσίτη καὶ τῶν φίλων του, ἔδειξεν ἄκραν ἀμεροληψίαν καὶ σπανίαν τιμιότητα περὶ τὴν διαχείρισιν.....».

—«Πολλοὶ τῶν συμπολιτῶν μας καὶ φίλων μας, παρώτρυναν ἡμᾶς νὰ ὑψώσωμεν φωνὴν ὑπὲρ τοῦ ἐνταῦθα ἐφόρου κ. Λορ. Λορετζιάδου, ὅστις ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ Πατριδί τοῦ κ. Τρικουσίτη, κατώρθωσε διὰ τοῦ ἀκραιφνοῦς χαρακτήρος νὰ μὴ γίνῃ ὄργανον αὐτοῦ καὶ νὰ εἶναι ἴσος

πρὸς ὄλους. Θὰ εἶναι τραῦμα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἢ ἀπομάκρυνσις τοιούτου ὑπαλλήλου ἀπ' αὐτῆς καὶ εὐρίσκει κάκιστον παράδειγμα...».

Τὸ σχῆμα τοῦ «Βύρωνος» ἦταν 40 καὶ οἱ διαστάσεις του κατὰ περιόδους 0,20X0,29 — 0,255X0,36 — 0,25X0,30 καὶ 0,235X0,33. Στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς θρῖσκονται τὰ ἑξῆς φύλλα: τῆς 23.7.1880 (ὑπ' ἀριθ. 1), τῆς 31.7.1880 (2), τῆς 18.8.1880 (4), τῆς 19.2.1884 (99) τῆς 28.4.1885 (140) καὶ τῆς 19.5.1885 (141).

« Ἀχελῷος »

Τὸ 1884 ὁ ἀπόστρατος ὑπομύραρχος Φώτης Μαυρογόνατος ἢ Παπαδημητρίου ἀπ' τὸν Ἅγιο - Βλάση Παρακαλιπυλίων ἔβγαλε στὴν Ἀθήνα τὸν «Ἀχελῷο» μὲ εἰδήσεις ἀπ' τὴν Δυτ. Στερεά. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα χρόνον περίπου (1.8.1885) διέκοψε τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Ἀχελῷου» στὴν Ἀθήνα γιατί κατέφυγε στὸ Ἀργίνο γιὰ νὰ γλιτώσῃ ἀπ' τὶς ἀπειλὰς τῶν ἰσχυρῶν τῆς πρωτεύουσας πού ἀποπειράθησαν νὰ τὸν δολοφονήσουν γιὰ τὴ δριμύτατη γλώσσα πού μεταχειρίζοταν καὶ χτυποῦσε ὠρισμένους ἰσχυρούς. Ὁ Μαυρογόνατος στὸ Ἀργίνο συνέχισε τὴν ἔκδοσιν τῆς ἑφημερίδος του μὲ τὸν τίτλο «Τριχωνία» (ἰδὲ ἀμέσως παρακάτω), πού τυπωνόταν στὰ τυπογραφεῖα τοῦ Γ. Σταυροπούλου στὸ Μεσολόγγι. Σὲ ἕξι περίπου μῆνες ὁ Σταυρόπουλος ἀρνήθηκε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐκτύπωσιν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐκδόσῃ δική του ἑφημερίδα καὶ τότε ὁ Μαυρογόνατος ἀναγκάστηκε νὰ ἔγκαταλείψῃ τὸ Ἀργίνο καὶ νὰ ἐπανεκδόσῃ τὸν «Ἀχελῷο» ἀπ' τὴν Ἀθήνα ἀπ' τὸ Φεβρουάριον μέχρι τὸ Μάιον τοῦ 1886.

Ἀπ' τὶς 23.12.1887 ἔφθανε καὶ πάλιν στὴν Αἰτωλ(ν)ία ὁ «Ἀχελῷος» ἀπ' τὴν Πρωτεύουσα δύο φορὲς τὴν ἑβδομάδα. Ἐνα πλούσιον φύλλον σὲ σχῆμα 2ο μὲ καλὴ εἰδησεογραφία ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν, πού δὲν ἔχασε τὸ χαρακτῆρα τοῦ τοπικοῦ φύλλου παρ' ὅτι εἶχε τόπον ἐκδόσεώς του τὴν Ἀθήνα.

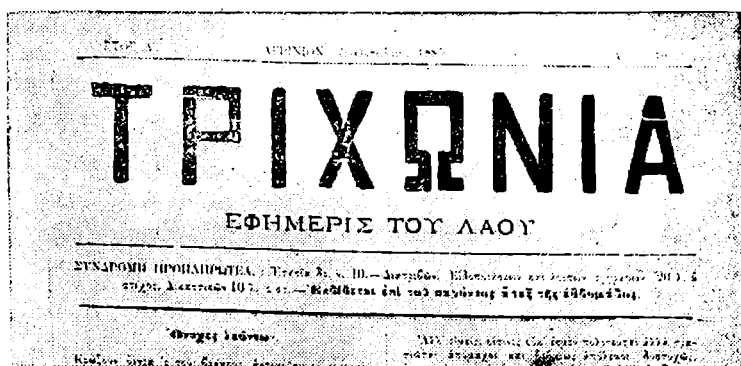
Ὁ διευθυντῆς τοῦ «Ἀχελῷου» κατέβαινε συχνὰ στὴν Αἰτωλ(ν)ία μὲ τὴ στρατιωτικὴν του στολή, γιατί ἦταν ἀπόστρατος ἀξ(κ)ὸς χωρ(κ)ῆς, ζωσμένος τὴν μεγαλοπρεπῆ σπάθη του γιὰ ν' ἀποκομίσῃ ἰδίαν ἀντίληψιν τῶν ζητημάτων τοῦ τόπου του. Ἐνδιαφερόταν παραπολύ γιὰ τὴ δημοσία τάξιν καὶ ἀσφάλειαν. Οἱ τοπικοὶ πολιτικοὶ παράγοντες ἄλλοτε ἐπαινοῦνταν κ' ἄλλοτε ἐπικρινόνταν ἀνάλογα μὲ τὶς πράξεις τους. Ὁ καπετάν Φώτης δὲν ἤθελε νὰ ἰνῆκει πουνθενά, γιὰ νάχει τὸ στόμα ἐλεύθερον καὶ νὰ χτυπᾷ τὰ στραβοπατήματα ὄλων.

Ἐνα ἀπ' τὰ τοπικά ζητήματα γιὰ τὸ ὅποῖον ὕψωσε περισσότερο τὸν τόνον τῆς δημοσιογραφικῆς του φωνῆς ἦταν τὸ χάραγμα τοῦ ἀμαξιοῦ τοῦ δρόμου Ἀργινοῦ — Καρπενησίου, γιατί ἦταν ζήτημα πού ἐνδιέφερε περισσότερο τὴν ἰδιαίτην πατρίδα του.

Στὴν Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ σώζεται σχεδὸν πλήρης σειρὰ τοῦ «Ἀχελῷου».

«Τριχωνία»

“Όπως είπαμε παραπάνω τὸν Αὐγούστο τοῦ 1885 στὴν Ἀθήνα ἔγινε ἀπόπειρα δολοφονικὴ κατὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ «Ἀχελώου» Φώτη Μαυρογόνατος ἢ Παπαδημητρίου, ποὺ κατέφυγε στὸ Ἀργίριο κι' ἄρχισε ἀμέσως νὰ ἐκδίδῃ τὴν «Τριχωνία», ἑβδομαδιαία τετρασέλιδη ἔφημερίδα μὲ ἔδρα τὴν πόλιν αὐτή. Φέρνει τὸν ὑπότιτλο «ἔφημερίς τοῦ λαοῦ» καὶ πραγματικὰ ἀνήκει στὴν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ, χωρὶς νὰ ὑπολογίζῃ πῶς εἶναι παραφροσύνῃ ἢ δημοσιογραφικῇ εὐθύτητα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ὁ Μαυρογόνατος δὲν πτοεῖται τὸς τὰ ἔλεγε στὴν Ἀθήνα μὲ τὸν «Ἀχελῶο», ἔξακολουθεῖ νὰ βροντοφωνῇ τὰ ὅσα παρατηρεῖ στὴ διαχείριση τῶν κοινῶν καὶ μὲ τὴν «Τριχωνία». Ὁ Μαυρογόνατος δὲν εἶναι

σὰν τοὺς ἄλλους. Αὐτὸς δὲν θέλει νὰ κινήγῃ τὸ συνδρομητὴ γιὰ τὸν ὄβολό του, γι' αὐτὸ γράφει ἀπάνω — ἀπάνω:

«Συνδρομαὶ προπληρωτέαι, ἑτησίᾳ δρ. 10, διατριβῶν, εἰδοποιήσεων καὶ λοιπῶν ἐγγράφων 20 λ. ὁ στίχος. Δικαστικῶν 10 λεπ. ὁ στίχος. Ἐκδίδεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος». Εἶχε σκοπὸ νὰ τὴν ἐκδόσῃ ἀργότερα δύο φορές τὴν ἑβδομάδα ἀλλὰ ἡ ἄρνηση τοῦ Σταυροπούλου νὰ τὴ βγάξῃ ἀπὰ μοναδικὰ του τυπογραφεῖα τὸν ἀνάγκασε νὰ διακόψῃ τὴν ἐκδόσιν τῆς «Τριχωνίας» τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1886 καὶ νὰ φύγῃ πάλι γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Ἡ «Τριχωνία» δὲν ἀνήκει οὐσιαστικὰ σὲ κανένα κόμμα ὅπως καὶ ὁ «Ἀχελῶος».

Πυκνογραμμμένη μὲ πολλὰς εἰδήσεις τοπικὰς καὶ κυρίως γύρω ἀπ' τὸ Ἀργίριο ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἐπίλυση ὄλων τῶν ζωτικῶν τοπικῶν προβλημάτων. Ζητᾷ μεγαλύτερη κρατικὴ μέρμινα στὴν Αἰτωλία. Νὰ γίνῃ γυμνάσιον καὶ πρωτοδικεῖον στὸ Ἀργίριο. Νὰ ἐπεμβαίῃ τὸ κράτος καὶ νὰ σταματᾷ τὴν ἀσυνδοσία τῶν καπνεμπόρων στὸ ζήτημα τῆς ἀγορᾶς τῶν καπνῶν. Γιὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο θέμα νὰ τί γράφῃ στὸ φύλο τῆς 4.9.1885:

—«Καπνά ἔχομεν ἀρίστης ποιότητος καὶ οἱ καπνέμποροι ἐπισκέπτονται τοὺς καπνοφύτους ἀλλ' ὀλίγιστοι ἠγόρασαν ἀναμένοντες ὡς ἀκούομεν νὰ ἔλθωσιν οἱ κάτοχοι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τὰ πωλήσωσιν εἰς εὐτελεστάτην τιμὴν. Δὲν τὰ πιστεύομεν αὐτὰ ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ τὰ δημοσιεύσωμεν. Ἐκ δὲ τοῦ Ξηρομέρου γράφουν ἡμῖν ὅτι εἰς τὰ χωριά Κατούνα, Μαχαλᾶ καὶ Παπαδατῶν, ἐπίσης ἀρίστης ποιότητος ἐγένοντο τὰ καπνά ἐπωλήθησαν πρὸς 2,30, 2,40 καὶ 2,50 καθὼς καὶ εἰς τὸν Δῆμον Στροῦτου εἰς Λεπενοῦν. Συνεπῶς λέγουσιν οἱ ἐνταῦθα ὅτι οἱ ἔμποροι γνωρίζουν τοὺς Ξηρομερίτας καὶ Λεπενιώτας μὴ ἔχοντας ἀνάγκας καὶ σπεύδουν πρὸς ἀγορὰν τοῦ πράγματος, διὰ δὲ τοὺς ἐνταῦθα καπνοφύτας εἰς ἀνάγκας εὐρισκομένους ἔχουσιν ἐνέδρας (καρτέρι) καὶ ἀναμένουσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιπέσωσι πρὸς ἀρπαγὴν ὅσον δυνηθῶσιν. Ἄλλ' ἡμεῖς εἶπομεν καὶ ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι δὲν πιστεύομεν ταῦτα καὶ τὰ θεωροῦμεν συκοφαντίας, ἂν ὅμως ἀληθεύωσι, τότε δὲν θὰ δυσκολευθῶμεν νὰ τοὺς ἀλλάξωμεν τὸ ὄνομα τοῦ ἐπαγγέλματός των νὰ τοὺς εἴπωμεν ληστές. Ἀκούσατε τίμοι ἔμποροι καὶ πληροφορησατέ μας τί συμβαίνει ἂν ἀγαπάτε».

Φαίνεται πὼς οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες ἔπερναν πολλὰς φορὰς τοπικὰς εἰδήσεις ἀπ' τὴν «Τριχωνία» χωρὶς ν' ἀναφέρουν καὶ τὴν πηγὴν πού ἔδωκε τὴν πληροφορίαν, γι' αὐτὸ στὸ ἴδιο παραπάνω φύλλο ἀναγκάζεται νὰ γράψῃ ὁ Μαυρογόνατος: «Εἰς τὸ ἐξῆς φέρομεν εἰς γνῶσιν τῶν τακτικῶν ἐφημερίδων, ὅτι ἀξιούμεν νὰ μνημονεύωσι τὸ ὄνομα τῆς ἐφημερίδος μας εἰς πᾶν ὅτι ἐκ ταύτης ἀριόμενα δημοσιεύουσι, διὰ νὰ μὴ λάβωμεν εἰς χεῖρας μας μ α ν α β ἔ λ α ν....».

Ἔβγαине σὲ σχῆμα 4ο τετρασέλιδη. Στὴ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς σώζεται τὸ 6ο φύλλο τῆς 4.9.1885 καὶ στὴν Ἑθνικὴ βιβλιοθήκῃ τὸ 10ο τῆς 1.10.1885 καὶ τὸ 12ο τῆς 16.10.1885 μὲ ἀριθμὸ καταχώρησης περ. τύπου 2423.

«Τὸ Σύνδημα τοῦ Πολέμου»

Δισεβδομαδιαία ἐφημερίδα πού ἔβγαζε στὸ Μεσολόγγι ὁ Γεώργ. Γουργουθίνης ἀπ' τὴς 20.2.1886 μὲ συντάκτες τοὺς Μιχ. Γ. Κούκα καὶ Δημήτρ. Π. Ρομπότη.

Κάτω ἀπ' τὸν τίτλο ἔφερε τὴν ἐπικεφαλίδα «Φωνὴ ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ Μεσολογγίου γῆς. Ἐφημερὶς εὐεργετικὴ. Ἐκδίδεται ἐπὶ τοῦ παρόντος δις τῆς ἑβδομάδος. Εὐσπλαχνία ὑπὲρ τῶν ἀπόρων τῶν ἐπιστράτων οἰκογενειῶν. Ἀναλαμβάνομεν τὴν ὑπεράσπισιν παντὸς ἀδικουμένου πολίτου δωρεάν. Πόλεμος — Σωτηρία».

Ὅπως διαβάζομε στὴν ἰδρυτικὴ τῆς πράξῃ (καταστατικό), πού δημοσιεύεται στὸ πρῶτο τῆς φύλλο σκοπὸς τῆς ἐκδόσεώς της ἦταν ἡ χρηματικὴ βοήθεια τῶν ἀπόρων οἰκογενειῶν τῶν ἐπιστράτων. Δεχόταν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ προσφορὰς ἀπὸ εὐεργέτες τῶν ὁποίων δημοσίευε τὰ ὀνό-

ματα. Οί ἐνισχύσεις στὶς οἰκογένειες τῶν ἀπύρων ἐπιτροπῶν δίδονταν ἐβάσει πιστοποιητικῶν ἀκτημοσύνης νομίμως συντεταγμένων ἀναλόγως τῶν μελῶν αὐτῆς μηνιαίως» μετ' ἀπόφασιν τῶν συντακτικῶν τῆς ἐφημερίδος καὶ ἐπιτροπῆς πού ὤρισε ἡ Κυβέρνηση.

Φιλοπόλεμη ἐφημερίδα κυριαρχοῦμενη ἀπὸ ἀνεδαφικὸ πολεμικὸ ὑστερισμὸ πού καλλιεργήθηκε σ' ἕναν ἀπαράσκευο κι' ἀσπλο λαό, πού ὠδήγησε στὴ συμφορὰ τοῦ 1897. Ὅλο τὸ χῶρο τῆς καταλαμβάνουσι πολεμικῆς ἰαχῆς καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὶς εἰδήσεις.

Τὸ «Σύνθημα τοῦ πολέμου» ἐπιδιώκει ν' ἀνάψῃ πολεμικὸ μένος μετ' ὑστερικῆς κραυγῆς ψευτοπαλληκαρισμοῦ. Ἦταν ἕνα φύλλον μετ' τελειῶσι ἀνεδαφικῆ κατεύθυνση, γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθῆ περισσότερο ἀπὸ μῆνα. Διαμαρτυροῦταν γιὰ τὴν ἀδικίαν τῶν μεγάλων πού ἐμπόδιζαν τὴν ἔνωσιν τῶν ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν μετ' τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Πολὺ ἐπίκαιρο δὲ γιὰ τὴ διαγωγὴ τῶν ἀσπονδῶν «φίλων» μας Ἕγγλων εἶναι καὶ τὸ παρακάτω ποίημα μετ' τὸν τίτλον «Εἰς τὸν ἀγγλικὸν στόλον» πού ἔρχοταν τότε κι' ἔπιανε τὰ λιμάνια τῆς Κρήτης γιὰ νὰ τρομοκρατεῖ τὸν Κρητικὸ λαὸ καὶ νὰ μὴ ζητᾷ τὴν ἔνωσίν του μετ' τὴν Ἑλλάδα:

«Ἐλᾶτε ὄρη σιδηρᾶ τῶν θαλασσῶν ἐλᾶτε
τῆς Ἀλβιῶνος θῶρακες στῆς Σούδας τὸν λιμένα.
Παντοῦ σκιὰ πλησίον ἴσας ἀγωνιστοῦ πλανᾶται
παντοῦ θὰ ἰδῆτε λείψανα κοκκάλων σκορπισμένα.

Ἐλᾶτε κυματόθραυστα τῶν ἰσχυρῶν θηρία
Μετ' ἀνοικτὰς ἀγκάλας τῆς ἡ Κρήτη σᾶς προσμένει
Διὰ νὰ σᾶς δεῖξῃ πῶς ὁ Κρηὶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν
πῶς ἀψηφᾷ τὸν θάνατον νεκρὸς δι' αὐτὴν πῶς μένει.

Ἐλᾶτε ἰσχυροὶ τῆς γῆς, κι' ἂν ἔχετε καρδίαν
Ἄν σφύξει εἰς τὰς φλέβας σας ἐλευθερίας αἷμα,
ἂν τὸν Χριστὸν λατρεύεται καὶ ἂν τὴν Παναγίαν
θέλετε ρίψει εὐσπλαχνον στὴν μάρτυρά μας βλέμμα

Ἄν ἄλλως βάρβαροι τῶν φῶτων λωποδῦται
Καὶ μετ' ψευδῆ περιβολὴν ἀτίμως ἀπατάται
Τὴν ἱστορίαν κι' ἀναιδῶς ἐν ἡ θνητὸν πᾶν κείται
ἐνὸς βαρβάρου ἐθνισμοῦ ἀντάξιοι προστάται.

Ἦταν τετρασέλιδη σὲ σχῆμα 40 καὶ μετ' διαστάσεις 0,235X0,315. Στὴ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς βρίσκονται τὰ φύλλα τῆς 20.2.1886 (ὕπ' ἀριθ. 1), τῆς 25.2.1886 (2) καὶ τῆς 18 Μαρτίου 1886 (4), δεμένα σὲ τόμο μετ' μερικὰ ἄλλα αἰτωλ) καὶ φύλλα καὶ δύο ἐφημερίδες τῆς Ἄρτας, τὸν «Ἀραχθὸ» καὶ τὴν «Ἄρτα». Ἦταν πολὺ πετυχημένο τὸ κοινὸ δέσιμο, γιὰτὶ καὶ στὶς δύο τελευταῖες ἡπειρώτικες ἐφημερίδες βρίσκονται πολλὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα πού ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τὴ Δυτ. Ρούμελη.

«Παναϊτώλιον»

Ὁ Γ. Σταυρόπουλος μετέφερε τίς τυπογραφικῆς τοῦ ἐγκαταστάσεις ἀπ' τὸ Μεσολόγγι στὸ Ἀγρίνιο κ' ἄρχισε ἀπ' τῆς 26.2.1886 τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Παναϊτωλίου» μὲ ἀρχισυντάκτη τὸν ἀγρινιώτη Τηλέμαχο Κ. Μπέλλο, ἀδελφὸ τοῦ τότε δημάρχου Ἀγρινίου Μιχ. Μπέλλου. Στὴν προμετωπίδα τῆς ἐφημερίδος καὶ κάτω ἀπ' τὸν τίτλον τῆς γράφει: «Ἐφημερίς τοῦ Λαοῦ. Σύμβολα αὐτῆς Πίστις, Πατρις, Σύνταγμα, Λαός, Βασιλεία. Ἐκδίδεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος. Τιμὴ συνδρομῆς πληρωτέα κατὰ τὸ τέλος ἐκάστης τριμηνίας φράγκ. 3. Καταχωρήσεων, Διατριβῶν, Εἰδοποιήσεων καὶ λοιπῶν κατ' ἀποκοπὴν. Δικαστικῶν πλειστηριασμῶν λεπ. 10 ἕκαστ. στίχον. Διευθυντῆς Γ. Σταυρόπουλος». Στὴ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη μας σώζονται τὰ φύλλα 1, 3 καὶ 4 τοῦ 1886 μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 2327.

Ὁ Σταυρόπουλος τίμιος καὶ συνεπὴς δημοσιογράφος ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν δυὸ βασικῶν ἐλληνικῶν πόθων. Τὴν οἰκονομικὴ ἀνόρθωσιν τῆς χώρας καὶ τὴν ἐθνικὴ ἀποκατάστασίν τῆς. Διακρίνει κ' ἀναγνωρίζει τίς εἰλικρινεῖς προσπάθειες τῆς κυβερνήσεως καὶ ξέρει νὰ ὑποδεικνύει τὸν ἴσιον δρόμον: «...Καὶ δὲν δυνάμεθα μὲν ὅλον τὸ βάρος τῆς ἐνεστώσης κρίσεως νὰ ρίψωμεν ἐπὶ τὴν σημερινὴν Κυβέρνησιν», γράφει στὸ φύλλον τῆς 5.3.1886. «Ἀναγνωρίζομεν μετ' αὐτῆς τὰς μεγάλας δυσκολίας καθ' ὧν παλαίει ἀληθῶς μετὰ θάρρους ἀξιοθαυμάστου, ἐπαινοῦμεν μάλιστα καὶ τὴν πυρετώδη δραστηριότητα αὐτῆς εἰς τε τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν σύνταξιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, οὐδὲ ἥττον ὅμως θεωροῦμεν καὶ ταύτην συνυπαίτιον τῆς σημερινῆς οἰκονομικῆς καχεξίας καὶ ἐθνικῆς καταπτώσεως...». «Ἐπομένως δὲν δύνανται καὶ οἱ σήμερον κυβερνῆται ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς εὐθύνης διὰ τὴν ἐνεστώσαν τῆς χώρας κατάστασιν...».

Προβλέπει τὴν ὀριστικὴν διάλυσιν τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, γι' αὐτὸ συνιστᾷ ἐπαγρύπνησιν καὶ προπαρασκευὴν. Προεξοφλεῖ σὲ μιὰ σύγκρουσιν τὴ νίκη τῆς Ἑλλάδος γιὰτὶ ἡ χώρα μας ἔχει ὑπεροχὴν στὴ θάλασσα: «Ὅσον μεγάλη καὶ ἂν εἶναι ἡ Ὄθωμανικὴ Ἐπικράτεια σχετικῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἕλληνες θὰ ὑπερετερωσὶ πάντοτε κατὰ θάλασσαν, διότι ἐκ φύσεως εἰσὶν ναῦται καὶ ναῦται τολμηροί, ἐξοικειωθέντες μετὰ τῆς θαλάσσης. Ἄχρηστα δὲ ἀποβαίνουσι καὶ τὰ καλύτερα σκάφη καὶ τὰ κρεῖττον ἐξοπλισμένα, ὅταν τὸ πλήρωμα αὐτῶν δὲν συνιστᾶται ἐξ ἐργατῶν θαλάσσης, ἀλλ' ἐκ χερσαίων μὴ δυναθέντων νὰ ἐξηκειωθῶσι μὲ τὴν ἀγριότητα τῶν θαλασσιῶν κυμάτων καὶ μὴ δυνάμενων ἐπομένως ν' ἀντικαταστήσωσιν ἐπιτυχῶς τοὺς φυσικοὺς ναύτας».

Κάθε φύλλον τοῦ «Παναϊτωλίου» ἦταν ἄρτια ἐνημερωμένο μὲ τίς διεθνεῖς εἰδήσεις. Μὲ τὸν τίτλον «Νέος φόβος καταστροφῆς τῆς γῆς» γράφει στὸ φύλλον τῆς 5.3.1886: «Ὁ ἐκ Πιερουπόλεως διδάκτωρ Κλείβερος ὑπελόγησεν ὅτι καθ' ὄραν πίπτουσιν ἐπὶ τῆς ὑδρογείου σφαι-

ρας 4,950 λίτραι μετεωρινῆς κόνεως, ὅπερ ἀποφέρει ἐτήσιον σύνολον 11485 τόννων, ἀναλογοῦσι δὲ ἐφ' ἑκάστου τετραγωνικοῦ μέτρου τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς δύο οὐγγίαι κόνεως. Ἐὰν ἡ διαβεβαίωσις τοῦ κ. Κλείβερ εἶναι ἀκριβῆς ὀφείλει τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ συνεχῆς αὕτη ἐπιεσώρευσις τῆς κόνεως αὐξάνει ἐπαισθητῶς τὸ βάρος τοῦ ἡμετέρου πλανήτου καὶ ἐπὶ τέλους θέλει ἐπιφέρει τροποποιήσεις τινὰς τοῦ ἡμετέρου συστήματος καὶ ἴσως πολὺ ἀπειντέας». Καταστροφή τῆς γῆς ὑποπτεύεται ὁ δυστυχῆς Σταυρόπουλος. Ἀπὸ τότε ὅμως πέρασαν 73 χρό-

νια καὶ δὲν ἐπαλήθεσαν οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Κλείβερ καὶ οἱ φόβοι τοῦ Σταυρόπουλου.

Ἀγωνιζόμενον γιὰ τὴν παγίωσι τῆς τάξεως καὶ ἀσφάλειας στὴν ἑπαύρο πὸν μαστιζόταν τότε ἀπ' τὴ ληστεία, παληὰ πληγὴ πὸν μᾶς γέννησε ἡ βαυαροκρατία κυρίως δὲ στὸ Βάλτο καὶ τὸ Ξηρόμερο. Τότε ἡ ἀστυνομία ἦταν δημοσυντήρητη καὶ γιὰ κάθε καλὴ πράξι τῆς τοῦς ἐπαίνους εἰσέπραττε ὁ Δήμαρχος.

Στὸ 4ο φύλλο τῆς γράφει: «Μετ' εὐχαριστήσεως καὶ αὐθις ἀναγράφομεν εἰς τὰς στήλας τῆς ἐφημερίδος ἡμῶν καὶ ἑτέρας καλὰς πράξεις τοῦ ἀρτι διορισθέντος ὡς δημάρχου Ἀγρινίου κ. Ἀνδρέου Σκαλτοσδήμου συναδούσας πρὸς τὴν ἐντελῆ παγίωσιν τῆς δημοσίας τάξεως».

Ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν εὐπρέπεια τῆς πόλεως τοῦ Ἀγρινίου καὶ συνέχιζε στὸ ἴδιον φύλο: «... Ἐν τέλει δεόν νὰ ληφθῇ πρόνοια καὶ διὰ τοὺς οἰκοσίτους χοίρους οἵτινες κατ' ἀγέλας διέρχονται τὰς ὡραίας ὁδοὺς τῆς πόλεως καταστρέφοντες τὴν ἐπιγαλίκωσιν καὶ ζημιοῦντες τὸ Δημοτικὸν Ταμεῖον οὐκ ὀλίγον. Ὁ νόμος προβλέπει τὴν παρεμπόδισιν τοιούτων ζῴων ἐν ταῖς πόλεσι καὶ παρακαλοῦμεν νὰ ληφθῶσιν τελεσφόρα μέτρα».

Μᾶς γνωρίζει πῶς τὸ Μάρτη τοῦ 1886 ἐνέσκηψε στὸ Ἀγρίνιο ἐπιδημία ἰλαρᾶς πὸν ἐπέφερε πολλοὺς θανάτους στὰ μικρὰ παιδιὰ.

Τὸ «Παναϊτώλιον» διέκοπτε τὴν ἔκδοσή του ὅταν ὁ Σταυρόπουλος

ἔβρισκε συμφερότερη τὴν παραχώρηση τῶν τυπογραφείων του σ' ἄλλη ἔφημερίδα ὅπως ἔκανε ἀπ' τὸν Ἰούνιο τοῦ 1887 μέχρι τὸ Μάη τοῦ 1889 ὁπότε εἶχε παραχωρήσει τὰ τυπογραφεῖα του στὴν «Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία» τοῦ Χαβέλα. Ἀπ' τὸ Μάη δὲ τοῦ 1889 συνέχισε τὴν ἔκδοσὴ της μὲ τὸν τίτλο «Πολίτης».

«Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία»

Ἀπ' τὸν Ἰούνιο τοῦ 1887, ὁ ἀργιनीωτης ἑλληνοδιδάσκαλος καὶ συγγραφέας Θεόδ. Χαβέλας, διακόπτοντας τὴν ἐκπαιδευτικὴν του σταδιοδρομίαν, ἐξέδιδε στὸ Ἀργίνιον τὴν «Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία», ἑβδομαδιαία ἔφημερίδα, ποὺ τυπωνόταν στὰ τυπογραφεῖα τοῦ Γ. Σταυροπούλου. Τὸ Μάϊο ὅμως τοῦ 1889 διεφώνησε ὁ Χαβέλας μὲ τὸν ιδιοκτήτην τοῦ τυπογραφείου καὶ μετέφερε τὴν τυπογραφικὴν ἔδραν τῆς ἔφημερίδος του στὴν Ἀθήναν.

Ὁ Θ. Χαβέλας, γνωστὸς στὸν τότε πνευματικὸν κόσμον ἀπ' τὶς δύο ἱστορίας ποὺ εἶχε ἐκδόσει, τὴν «Ἱστορία τῶν Αἰτωλῶν» καὶ τὴν «Ἱστορία Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας», ἔδειξε μὲ τὴν ἔφημερίδα αὐτὴ πῶς εἶναι ἔξ ἴσου ἀριστὸς χειριστὴς τῆς πέννας καὶ στὴ δημοσιογραφίαν.

Ἦταν λάτρης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ μεγαλείου καὶ ἐπιθυμοῦσε τὴν ἀναστήλωσίν του, μὲ τὸ στεῖρον πνεῦμα τῆς δασκαλιστικῆς στενοκεφαλιάς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Γι' αὐτὸ δὲ ἐξέλεξε τὸν κατὰ τὰ ἄλλα πολὺ πετυχημένον τίτλον τῆς ἔφημερίδος του, μέσα ἀπ' τὸν κόσμον τῶν ὀνειρῶν του.

Ὁ Χαβέλας μὲ τὸ φύλλον τοῦτο ἔδειξε μιὰ βαθειὰ γνώση τῶν τοπικῶν προβλημάτων ποὺ μὲ ἐπιμονὴν ζητοῦσε τὴ λύσιν τους. Χτύπαγε μὲ πρωτοφανῆ δημοσιογραφικὴν μαχητικότητα τοὺς ὑπεύθυνους γιὰ τὴ μεροληπτικὴ χάραξιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀργινίου — Κρουονερίου.

Ἐπῆρξεν ὁ ἔνθερος ὑποστηρικτὴς τῆς ἰδέας γιὰ τὴν ἱδρυσιν τοῦ δημοσυντήρητου γυμνασίου Ἀργινίου, γιὰτὶ μέχρι τότε ὅλη ἡ Αἰτωλοακαρνανία εἶχε ἓνα μόνον γυμνάσιον στὸ Μεσολόγγιν.

Μεταχειριζόταν τὴ γλῶσσαν τῆς ὠμῆς ἀλήθειας. Καυτηριοῦσε τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως γιὰ κάθε μεροληπτικὴν πράξιν. Ἰτίμιος καὶ συνειδητὸς ἀγωνιστὴς στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τόπου του, ἔπαιτοῦσε τὴν ἐπίλυσιν καὶ προώθησιν ὅλων τῶν προβλημάτων τοῦ Ἀργινίου, ὅπως τῆς δημόσιας ἀσφάλειας, τῆς δημόσιας ὑγείας, τῆς παιδείας, τῆς συγκοινωνίας καὶ κυρίως τὸ καπνικὸν ζήτημα ποὺ πέρανε τότε μιὰ μεγάλη κρίσιν. Γιὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο θέμα, νὰ τὴ γράφῃ στὸ φύλλον τῆς 10.5.1892:

«... Ἄς μάθουν ὁ κ. Τρικούπης, οἱ κ.κ. Μάνεσης καὶ Σκαλτσᾶς, οἱ κομματάρχου μας, ὅτι ἡ Τριγωνία, περιμένει ταχέαν ἐκπλήρωσιν τῆς διὰ τὸν καπνὸν πεποιθήσεώς της, αἱ δὲ αἰῶνιοι ὑπο-

σχέσεις των ἄς λείπουν, διότι ἀφείκτως ἢ πεποιθήσις μας δὲν θ' ἀρ-
γήση νὰ μεταβληθῇ εἰς... ἀντιπεποιθήσιν, ὅτε δὲν θὰ γλυτώσουν, ὅσα
χρήματα καὶ ἂν σκορπίσουν, ὅσα τερτίπια κι' ἂν βάλῃ σ' ἐνέργειαν
ὁ Σκαλτσᾶς».

Ἔιχε καλὸ δίκτυο πληροφοριῶν σ' ὅλο τὸ νομὸ καὶ ἀνέγραφε σὲ
κάθε φύλλο πολλὰς εἰδήσεις ἀπ' τὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ. Περι-
λάμβανε ἀκόμα καὶ μετεωρολογικὸ δελτίο. Ἔκανε ἐπίσης καὶ χροή
ἐμπορικῷ ἀντιπροσώπου καὶ πράκτορος. Σὲ κάθε δυὸ - τρία φύλλα
περιείχε τὴν ἐξῆς δήλωση: «Ἡ «Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία», στέλνει ἀντί
μετρίας ἀμοιβῆς πρὸς τοὺς ἀναγνώστας, ἀκριβεστάτας οἰασδίποτε

Ἔτος Ε'. Ἐν ΑΓΡΙΝΙῳ τῆ 22 Φεβρουαρίου 1892. Ἄρθ. 249.

ΑΙΤΩΛΙΚΗ

ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚῆ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚῆ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ.
Συντακτικὴ ἐν Ἀργινίῳ ἐκδόθησι ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς 26 Φεβρουαρίου.

<p style="font-size: 0.8em; margin: 0;">ΤΙΜΗ ΣΥΝΑΡΘΗΣΕΩΣ Ἐνιαία ἀρχ. Ν. ... 10 Ἐξέδωκα ἀποκρίματα</p>	<p style="font-size: 0.8em; margin: 0; text-align: center;">Ἐπιθ. Συναρτ. ἀποστ. ΜΟΥΣΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Πατρ. Ἐπιθ. ἀποστ. τῶν ἀποστ. α Ν. ΚΑΡ. ΔΕΛ. ἐν Ἀθήναις.</p>	<p style="font-size: 0.8em; margin: 0;">ΤΙΜΗ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΕΩΝ ἀποστ. ἀποκρίματα καὶ ἄλλα ἀποστ. ἀποκρίματα ἀποκρίματα ἀποστ. ἀποκρίματα</p>
---	--	---

*Ἡ ἀμοιβὴ δὲν εἰσπράττειται πρὸς τὸν ἄρθρον.

πληροφορίας ἀφορῶσας τὰ προϊόντα τῆς ἐπαρχίας μας, τὸ ἐμπόριόν
της, τὰ ἔσοδά της, τὴν γεωργίαν της καὶ ἄλλας στατιστικὰς πληρο-
φορίας, πρὸς δὲ θέλει καταχωρήσει πᾶσαν εἰδοποίησιν, τῶν μὲν κ.κ.
συνδρομητῶν της ἀπληρωτέῃ, τῶν δὲ λοιπῶν ἐπὶ πληρωμῇ».

Ὁ Χαβέλας ἦταν φίλος καὶ θαυμαστῆς τοῦ Γ. Σουρῆ, γι' αὐτὸ
ἀναδημοσίευε πολλὰ σατιρικά ποιήματά του ἀπ' τὸ «Ρωμιοῦ».

Ἀπ' τὴν ἐφημερίδα αὕτη σώζονται στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκῃ
μὲ ἀῦξ. ἀριθ. καταχωρήσεως Π. 2333 τὰ φύλλα 240—258 τοῦ 1892.

Φέρει τὸν ὑπότιτλο «ἐφημερίς πολιτικὴ, φιλολογικὴ καὶ τῶν εἰδή-
σεων, συντασσόμενη ἐν Ἀργινίῳ ἐκδίδεται ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς
ἑξομάδος. Τιμὴ συνδρομῶν δραχ. 10, ἑξαμηνία 5, προπληρωτέαι».

Ἀντιπρόσωπος στὴν Ἀθήνα καὶ υπεύθυνος συντάκτης ἦταν ὁ
Ἄπ. Μπουστακόπουλος, φοιτητῆς Νομικῆς τότε, καὶ διαπρεπῆς νομο-
μαθῆς ἀργότερα ποὺ μὲ πολὺ γοργὸ ρυθμὸ ἔφτασε στὰ ὑπάτα ἀξιώ-
ματα καὶ πέθανε ἀρροπαγίτης στὰ 1927. Ὁ Χαβέλας συνεκέντρωνε
στὸ Ἀργινίον τὴν ἴλη καὶ τὴν ἔστελνε στὸ Μουστακόπουλο ποὺ ἐπι-
μελοῦνταν τὴν ἐκτύπωσίν της. Τακτικὸς συνεργάτης τῆς ἐφημερίδος
ἦταν ὁ Θύμιος Κανάγιας.

«Ο Πολίτης»

Ὁ Γ. Σταυρόπουλος πού ἄρχισε ἀπὸ τυπογράφος τὸ 1859 στὸ Μεσολόγγι καὶ ἐξελίχθηκε σὲ καλὸ δημοσιογράφος, ἀπ' τὸ Μάϊο τοῦ 1889 συνέχισε τὴν ἐκδοση τοῦ «Πανατωλίου» μὲ τὸ νέο τίτλο «Ὁ Πολίτης», χωρὶς ν' ἀναγράφεται τ' ὄνομά του στὴν ἐφημερίδα αὐτή. Ἄλλως τε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀπὸ ἔθιμο ἀπέφευγαν τὴν ἀναγραφή τοῦ ὀνόματος τοῦ διευθυντοῦ ἢ ἐκδότου στὴν προμεταπίδα τῆς ἐφημερίδος.

Ὁ κυριώτερος συντάκτης τοῦ «Πολίτη» ἦταν ὁ ἀγρινιώτης φοιτητῆς τῆς Νομικῆς Πάνος Ζωγράφος. Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ συνέχισε τὴν ἐκδόσὶ τῆς κανονικὰ μέχρι τὸ 1894. Στὸ μεταξὺ τὸ Φεβρουάριο

τοῦ 1891 πέθανε ὁ Γ. Σταυρόπουλος καὶ συνέχισε τὴν ἐκδοση τοῦ «Πολίτη» ὁ κληρονόμος του Γ. Βλαχόπουλος. Ἀπ' τὸ Μάϊο ὅμως τοῦ 1894 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τῆς ἐφημερίδος ὁ Π. Ζωγράφος μὲ τὸ νέο τῆς τίτλο «Ἀγρίνιον».

Στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη μὲ ἀριθ. καταχωρήσεως Π. 1880 σώζονται σήμερα τὰ φύλλα 2—170 τοῦ 1889—1893 καὶ στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τὸ 135 τῆς 8.3.1892 φύλλο. Ὁ τίτλος τῆς ἦταν «Ὁ Πολίτης» «ἐφημερίς πολιτικὴ, φιλολογικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων, τμῆ συνδρομῆς δραχ. ν. 6 προσληρωτέαι. Ἐκδίδεται ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος. Τιμαὶ καταχωρήσεων: διατριβαὶ ἑκαστος σιχ. λ. 40, εἰδοποιήσεις λ. 20, δικαστ. δημοσιεύσεις λ. 10».

Ἄγωνιζόταν κι' αὐτὴ γιὰ ὅλα τὰ φλέγοντα ζητήματα τῆς περιοχῆς καὶ κυρίως γιὰ τὴ δημόσια τάξη πού ἄρχισε πάλι νὰ χειροτερεῖ σ' ὀλόκληρη τὴ Δυτικὴ Ρούμελη.

Στὸ φύλλο τῆς 18.8.1889 ὁ «Πολίτης» μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ Ἄγρινο ὑπέστο μιὰ πρωτοφανῆ καταστροφὴ ἀπὸ σεισμὸ τὴ νύχτα τῆς 13 Αὐγούστου τοῦ ἴδιου χρόνου. Γκρεμιστήκαν τελείως 100 σπίτια κι' ὅλα τ' ἄλλα ἔπαθαν ἀνεπανόρθωτες ζημιές. Τὰ ἀνθρώπινα θύματα ἔφτασαν σὲ ἑκατοντάδες. Μόνο 20 σπίτια σ' ὅλο τ' Ἄγρινο ἔμειναν

κατοικήσιμα. Μαζὺ μὲ τὶς ἀγρινιώτικες οἰκογένειες ἔμειναν ἀστεγες καὶ ὅλες οἱ δημοσίαις ὑπηρεσίαις. «Οἱ πεντήκοντα σκηναὶ αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν διὰ τὴν προσωρινὴν στέγασιν», θροντοφωνεῖ ἡ ἐφημερίδα, «εἶναι τελείως ἀνεπαρκεῖς. Χρειαζόνται ἀκόμη τοῦλάχιστον 200 μεγάλα σκηναὶ».

Ἐπίσης ὁ «Πολίτης» μᾶς πληροφορεῖ πῶς στὰ 1855 ἐνέσκηψε στὴν περιοχὴ τοῦ Ἀγρινίου μιὰ θανατηφόρα ἐπιδημία χολέρας καὶ σταμάτησε μόνο ὅταν ἔφεραν στὴν πόλη τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας Προυσιώτισσας.

Ἔιχε καλὲς ἀνταποκρίσεις ἀπ' ὅλες τὶς ἐπαρχίαι τοῦ Νομοῦ. Ὅπου δὲ ὑπῆρχε κίνησις κ' ἐνδιαφέροντα θέματα ἔστειλε ἀμέσως ἀντιπρόσωπο. Ἀπ' αὐτὴ μαθαίνουμε ὅτι ἡ ἐμποροπανήγυρις τοῦ Κεφαλοβοῦσου (Θέρμον) ἐγκαινιάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Σεπτέμβριον (1—8 τοῦ μηνὸς) τοῦ 1889, μὲ καταπληκτικὴ ἐπιτυχία πού ὀφείλεται κατὰ μεγάλο μέρος στὸν ἀκούραστο καὶ φιλότιμο δήμαρχο του Ἀθαν. Νικολίτσα. Δημοσίευε ἀνανύμως ἀρκετὰ ποιήματα συνεργατῶν τῆς.

Ἀσκοῦσε κ' αὐτὴ δριμύτατο ἔλεγχο στὸ ἔργο τῆς σιδηρ. γραμμῆς Ἀγρινίου — Κρουονερίου κ' ἀγωνίστηκε μὲ πόνο γιὰ τὴν κοινωνικὴ, πνευματικὴ κ' ἐκπολιτιστικὴ πρόοδο τοῦ Ἀγρινίου.

«Μεσολόγγιον»

Ἐβδομαδιαία τετρασέλιδη σὲ 2ο σχῆμα ἐφημερίδα πού ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι ἀπ' τὰ 1892 μέχρι τὰ 1895 ὁ Ἰ. Χαρ. Γουργουρίνης. Τυπωνόταν στὰ ἰδιόκτητα τυπογραφεῖα του. Τὸν ἄλλο χρόνον συνέχισε τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς μὲ τὸν τίτλον «Ἀνεξάρητος».

«Ἀγρίνιον»

Ὁ Π. Ζωγράφος γνωστὸς στὸ δημοσιογραφικὸ κόσμον γιὰ τὶς προσφορὰς του στὸν Ἑλληνικὸ τύπον, παρέλαβε τὸν «Πολίτην» ἀπ' τὸ Βλαχόπουλον ἀπ' τὸ Μάϊον τοῦ 1894 καὶ συνέχισε τὴν ἔκδοσίν του μὲ τὸν τίτλον «Ἀγρίνιον». Ἡ ἐμφάνισις τοῦ «Ἀγρινίου» χαιρετίστηκε μὲ τὰ καλύτερα λόγια ἀπ' ὅλες τὶς ἐφημερίδας τῆς Πάτρας καὶ τῆς Ἀθήνας, γιὰτὶ ὁ Ζωγράφος ἦταν ὁ ἀνταποκριτὴς τους στὴ Δ. Ρούμελη.

Ὁ Ζωγράφος ὑπῆρξε ὁ πιὸ τίμιος καὶ συνεπὴς δημοσιογράφος ἀπ' ὅσους εἶχαν ἐμφανιστῆ μέχρι τότε. Ἴσως κανένας ἄλλος συνάδελφός του μέχρι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμό του τόσο καλά, ὅσο αὐτός. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε πῶς ἡ δουλειὰ τοῦ δημοσιογράφου στὴν καθυσταθεμένη ἐπαρχία τὴν περίοδον ἐκείνην, πού οἱ παντοδύναμοι τοπικοὶ παράγοντες δὲν μπορούσαν νὰ ἀνεχθοῦν ὑποδείξεις καὶ κριτικὴ στὴ δράσιν τους, ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνη. Οἱ δήμαρ-

γοι με τους μπράβους τους είχαν αντικαταστήσει το κράτος σχεδόν σ' όλες του τις εκδηλώσεις, με την παραχώρηση στους δήμους των σπουδαιότερων τομέων της κρατικής εξουσίας, όπως της αστυνομίας, της παιδείας, της δημόσιας υγείας κ.ά.

Πολεμοῦσε ἀπτόητος με μακροσκελή και τσουχτερά άρθρα τους υπεύθυνους για κάθε τι που αφορούσε το γενικό συμφέρον του 'Αγρινίου. Κυρίως αγωνίστηκε και ο Ζωγράφος για τη σύσταση πλήρους δημοσυντήρητου γυμνασίου και στο 'Αγρίνιο, για το οποίο απαιτούσε να βρεθούν σταθεροί πόροι και να πληρώνονται τακτικά οι καθηγητές του.

Το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου (1894) ο Γ. Βλαχόπουλος πύλησε τα τυπογραφεία που τυπωνόταν «Ο Πολίτης» στον 'Ιωάν. Ρόκο, αγρινιώτη δημοδιδάσκαλο που ασχολούνταν κι αυτός την εποχή εκείνη με τη δημοσιογραφία και που αργότερα χειροτονήθηκε παπās.

Αυτό ανάγκασε το Ζωγράφο να διακόψει την έκδοση της εφημερίδος του. 'Αφού δε τύπωσε το τελευταίο φύλλο του «'Αγρινίου» στην Πάτρα σε μεγάλο σχήμα, στο οποίο έκανε μια ανακεφαλαίωση του έργου και της προσφοράς του ως δημοσιογράφου, υποσχέθηκε πως από 1.1.1895, ακολουθώντας κατά τον ίδιο τρόπο τον τίμιο και ανεξάρτητο από κάθε πολιτική επιρροή δημοσιογραφικό του δρόμο, θα επανεκδόσει την εφημερίδα του. 'Ανεξάρτητα όμως απ' τη θέλησή του δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει την υπόσχεσή του, γιατί τον κινήγησαν πολύ οι ισχυροί τοπικοί παράγοντες του 'Αγρινίου, που έφτασαν μέχρι την απόπειρα δολοφονίας, γιατί τους έβγαζε τα άλυτα στα φόρα, κατέφυγε στην Πάτρα κι' αργότερα στην 'Αθήνα, απ' όπου δεν έπαυε σ' όλη του τη ζωή να εκδηλώνει με κάθε τρόπο ενδιαφέρον για τον τόπο του.

Οι τακτικότεροι συνεργάτες στο «'Αγρίνιο» ήταν: στα οικονομικά θέματα ο γιατρός 'Ιω. Θεοφανίδης, στα λογοτεχνικά ο γιατρός Κ. Δημάδης και ο δικηγόρος Γ. Τσακανίκας και σε διάφορα άλλα θέματα ο δικηγόρος 'Ιω. 'Ακρίδας.

«Τριχωνία»

Την εφημερίδα αυτή, εβδομαδιαία σε σχήμα 20 την εξέδιδε στο 'Αγρίνιο ο 'Ιω. Ρόκος απ' τις αρχές του 1895 μέχρι το Σεπτέμβριο του 1898. Κατείχε την πρώτη θέση ανάμεσα στα επαρχιακά φύλλα της εποχής εκείνης. Την άρθρογραφία είχε ο 'Ιω. Θεοφανίδης και τη σύνταξη διηύθυνε ο Ρόκος. Τακτικοί της συνεργάτες ήταν οι Κ. Δημάδης, Γ. Τσακανίκας, Μ. Κούκας, Δ. Χατζόπουλος κ.ά.

Ο τελευταίος δημοσίευε στην εφημερίδα αυτή περιγραφή και σκίτσα απ' την μεγαλύτερη εκπολιτιστική κίνηση που έλαβε χώρα

στη Δυτική Ρούμελη μέχρι σήμερα, την έκθεση έργων 'Ελληνικής Τέχνης «Εργάνη Ἀθηνῶν», στο Ἀργεῖο, την ἀνοιξη τοῦ 1898.

Πολλοὶ ἀπ' τοὺς ξένους δημοσίους ὑπαλλήλους ποὺ περνοῦσαν τότε ἀπ' τὸ Ἀργεῖο, ἄφηναν τὶς ὠραιότερες ἐντυπώσεις στοὺς κατοίκους γιατί συνδεόταν μὲ τοὺς φιλόξενους ἀργινοῦτες καὶ λάβαιναν μέρος σὲ κάθε προοδευτικὴ τους κίνηση. Ὁ τότε ταμίας Ἀργινίας Μιχ. Κούκας ἔρριξε τὴν ἰδέα τῆς ὀργανώσεως μιᾶς ἐκθέσεως. Πράγματι συνέστησαν μιὰ ἐπιτροπὴ πολλοὶ φιλοπρόδοι ἀργινοῦτες καὶ ἀργινοῦτισσες καὶ διαργάνωσαν μιὰ Πανελλήνια Ἐκθεση Ἐγχωρίων πρῶτοντων, γιὰ νὰ δόσουν κίνηση στὸν τόπο.

Μέσα σὲ λίγες μέρες τὸ Ἀργεῖο πῆρε ὕψη μεγαλειώδη. Σὲ ξύλινα παραπήγματα, στὸ ἐκτεταμένο οἰκόπεδο ποὺ ὑμῶνεται σήμερα τὸ μέγαρο τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, εἶχαν ἐκτεθῆ προϊόντα ἀπ' ὅλη τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, καὶ τὴν ἰσόδουλη Ἡπειρο. Τάπητες Ἀράχωβας, χαλιὰ Αἰτωλικοῦ, γιαννιώτικα κοσμήματα καὶ σκευῆ, λουκοῦμια συριανά, νησιώτικα ἐργόχειρα καὶ ὅτι ἐλλεικτὸ ἔργο τέχνης εἶχε νὰ παρουσιάσῃ ἢ κάθε μιὰ ἑλληνικὴ γωνιά εἶχε ἐκτεθεῖ στὸ Ἀργεῖο.

Ὀλόκληρος ὁ τύπος τῆς Δυτ. Στερεᾶς μ' ἐπικεφαλῆς τὴν «Ἴχθὺ τοῦ Ἀργινοῦ» διαφημίζαν τὴν ἐκθεση καὶ προκαλοῦσαν συρροὴ ἐπισκεπτῶν, ἀκόμα κι' ἀπ' τὴν Εὐρώπη. Τὰ λίγα ξενοδοχεῖα τοῦ Ἀργινοῦ γέμισαν ἀπ' τὴν πρώτη μέρα καὶ τότε ὅλα τὰ ἀργινοῦτικα σπίτια ἀνοιξαν διάπλατα, γιὰ νὰ φιλοξενήσουν τὴ μεγάλη αὐτὴ κοσμοσυρροή.

Ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια, τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, οἱ πολιτικοί, οἱ ξένοι διπλωμάτες καὶ ἀνταποκριτὲς ἔτρεξαν νὰ θαυμάσουν τὴν ὠραία αὐτὴ ἐκπολιτιστικὴ ἐκδήλωση στὸ Ἀργεῖο ποὺ ἦταν τὸ σημαντικώτερο γεγονός ἐκείνης τῆς χρονιᾶς στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ σπίτι τοῦ ἄλλοτε δημάρχου Μιχ. Μπέλλου φιλοξένησε καὶ ἓνα πολὺ περιεργό τύπο, τὴν Εὐγενία «πριγκίπισσα τοῦ Βυζαντινοῦ Θρόνου», ποὺ ὑπεστήριξε πῶς ἦταν «ἀπόγονος τῶν Παλαιολόγων». Εἶχε ἐλθεῖ στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Εὐρώπη ποὺ διέμενε μόνιμα, ἐπίτηδες γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἐκθεση τοῦ Ἀργινοῦ.

Τὰ μέσα Σεπτεμβρίου τοῦ 1898 ἡ «Τριχωνία» διέκοψε τὴν ἐκδοσὴ της γιατί ὁ ἀρχισυντάκτης καὶ ἰδιοκτήτης της Ἰω. Ρόζος, διωρίστηκε δημοδιδάσκαλος στὴν Κατοῦνα.

Μέχρι τὰ βαθειὰ του γερατειὰ ὁ παπα - Ρόζος καμάκωνε γιὰ τὴν «Τριχωνία» του καὶ γιὰ τοὺς ὠραίους ἀγῶνες ποὺ διεξήγαγε μ' αὐτὴ.

Στὸ ἀρχεῖο του σωζόταν μερικὰ φύλλα ποὺ διαφύλαξε σὺν κόφῃ ὀφθαλμοῦ. Ὑστερ' ἀπ' τὸ θάνατό του ὅμως, ἄγνωστο τί ἀπόγιναν.

«'Ακαρνανία»

'Από ένα υπ' αριθ. 675 τῆς 14.11.1893 φύλλο τῆς «'Ακαρνανίας», πού σώζεται στό ἀρχεῖο Μ. Τζνη στό 'Αργίριο, μαθαίνουμε πῶς ὁ Χ. Γουργουρίνης ἐξέδιδε τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ στό Μεσολόγγι ἀπ' τὸ 1889 ὡς Δ' περίοδος. Φαίνεται πῶς οἱ ἄλλες τρεῖς προγενέστερες ἐκδόσεις τῆς εἶναι ἡ πρώτη στὴ Βόνιτσα (1876) κι' οἱ ἄλλες δυὸ στό Μεσολόγγι.

Ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «ἐφημερίς πολιτικῆ, φιλολογικῆ καὶ τῶν εἰδήσεων» καὶ συνέχεια «ἐκδίδεται ἐνταῦθα ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος. Συνδρομὴ ἑτησίᾳ ἐνταῦθα δρ. 10, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δρ. 10, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δρ. 15. Οὐδενὶ ἀποστέλλεται τὸ φύλλον δωρεάν. Τιμὴ καταχωρήσεων: δι' ἕκαστον στίχον εἰδοποιήσεων λ. 30, δι' ἕκαστον στίχον κατασχέσεως πλειτ. λ. 10. Διευθυντῆς Χ. Γουργουρίνης».

Ἦταν ὄργανο τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη καὶ χαιρετίζει μὲ ἐνθουσιασμό τὴν ἀνάθεση τοῦ σχηματισμοῦ κυβερνήσεως στό μεγάλο Μεσολογγίτη πολιτικό: «Ἡ χαρὰ τῆς πόλεως Μεσολογγίου καὶ τῆς ἐπαρχίας συμπάσης», γράφει στό παραπάνω φύλλο, «ἐπὶ τῇ ἀνόδῳ εἰς τὴν ἔξουσίαν τοῦ τιμῶντος τὸ Μεσολόγγιον, τὴν Ἑλλάδα σύμπασαν καὶ τὸ Πανελλήνιον πολιτεντοῦ κ. Χαρίλαου Τρικούπη εἶναι ἀδύνατον διὰ λέξεων νὰ ἐκφρασθῇ. Ἐπὶ ἡμέρας καὶ νύκτας ὀλοκλήρους ἀντήχη χαρωπῆ-χαρωπῆ ἢ Τιραμόλα, διεγείρουσα τὴν δικαίαν ὑπερηφάνειαν τῶν Μεσολογγιτῶν». Ἀναγράφει ὠρισμένες χτυπητὲς ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους γιὰ τὸ χαρμόσυνο αὐτὸ γεγονός καὶ τελειώνει ἡ στήλη αὐτὴ πού φέρει τὴν ὑπογραφή «Γιούδας», μὲ τούτῃ τὴν παραγραφο: «Ἡ πόλις μας ἔλαβε μορφὴν ἐορτάσιμον ἀποβαλλούσα τὴν κατήφειαν, ἣτις ἐπεκάθητο ἐπ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς αἰσχροῦς πεσοῦσης κυβερνήσεως καὶ δὲν ἤκουε τις πλέον εἰμὴ ἀστειότητος γέλωτας καὶ ἄσματα, ἅτινα ἐπεσκίαζε ἡ γλυκεῖα Τιραμόλα, ἀντηχοῦσα φαιδρῶς εἰς τὰς ὁδοὺς: «Τιραμόλα, Τιραμόλα, Τρικουπάκια εἴμαστ' ὅλα».

Τετρασέλιδη σὲ σχῆμα 4ο, δὲν ἐνδιαφερόταν καὶ πολὺ μὲ τὴν εἰδησεογραφία καὶ τὰ τοπικὰ ζητήματα, γιὰτὶ ἡ πρώτη σελίδα τῆς εἶναι ἀφιερωμένη στὴν πολιτικὴ, κι' οἱ ἄλλες ὅλες δημοσιεύουν προγράμματα πλειστηριασμῶν.

«Δημοτικὴ Ἐκπαίδευσις»

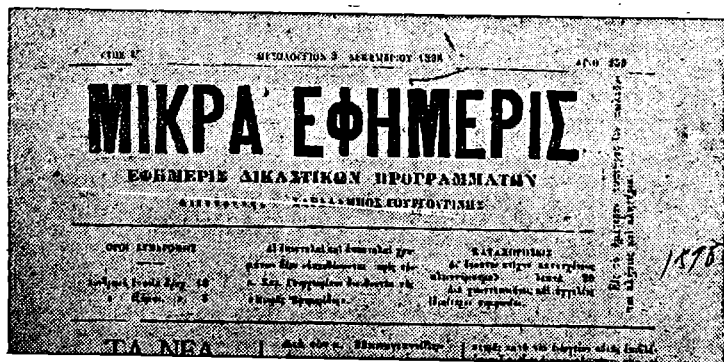
'Απ' τὶς ἀρχὲς τοῦ 1892 μέχρι τὰ μέσα τοῦ 1893 οἱ δημοδιδάσκαλοι (Αἰτωλ)νίας ἐξέδωκαν στό Μεσολόγγι ἐντυπο ὄργανό τους, πού τὸ ὀνόμαζαν «Δημοτικὴ Ἐκπαίδευσις», «ἐφημερίς τοῦ συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων τοῦ Νομοῦ (Αἰτωλ)νίας». Τυπωνόταν στὰ

τυπογραφεία τοῦ Γουργουρίνη σὲ σχῆμα 4ο καὶ ἦταν καθαρὰ ὄργανο τῶν συμφερόντων τῶν λειτουργῶν τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως.

Στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 821N¹ βρίσκονται ἐλάχιστα φύλλα τοῦ 1893.

«Μικρὰ Ἐφημερίς»

Ἐβδομαδιαία μικρὴ τετρασέλιδη ἐφημερίδα σὲ σχῆμα 4ο ποὺ ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι ὁ Χαρ. Γουργουρίνης ἀπ' τὸ 1893 μέχρι τὸ 1896. Ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «ἐφημερίς τῶν δικαστικῶν προγραμμάτων» καὶ ἀφιέρωνε τὴν πρώτη της σελίδα μὲ τὸν τίτλο «τὰ Νέα τῆς

ἐβδομάδος» στὶς εἰδήσεις καὶ οἱ ἄλλες σελίδες συνήθως περιεῖχαν δικαστικὰ προγράμματα.

Ἀξίζει νὰ μεταφέρουμε ἀπ' τὸ φύλλο τῆς 2.12.1898 τὴν παρακάτω εἶδηση ποὺ φέρει τὴν ἐπικεφαλίδα «ἐπικευμένη μονομαχία» γιὰ νὰ δοῦμε καὶ τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης:

«Ὁ ἀνθυπομνησάρχης κ. Ζήσιμος Σαραβέλας ἀπηύθυνεν πρὸς τὸ ἀρχιδιον ὑπουργείον ἀναφορὰν, δι' ἧς αἰτεῖται νὰ διορισθῇ συμβούλιον τιμῆς, ὅπως κρίνη ἂν οἱ λόγοι, οὓς ἔχει κατὰ τοῦ ἀνθυμνησάρχου Ν. Παπαγιαννίδου εἶναι ἱκανοὶ πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς των διὰ μονομαχίας. Τὸ ὑπουργεῖον διώρισε συμβούλιον τιμῆς, ὅπερ εἰσέτι δὲν ἀπεφάνθη ἐπὶ τοῦ ἀνατεθέντος τὐτῷ ζητήματος».

Δείχνει περιορισμένο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ τοπικὰ ζητήματα.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 250 (1.12.1898) φύλλο τῆς «Μικρᾶς Ἐφημερίδος» βρίσκεται στὸ ἀρχειο τοῦ Μ. Τζάνη στὸ Ἀργίριο.

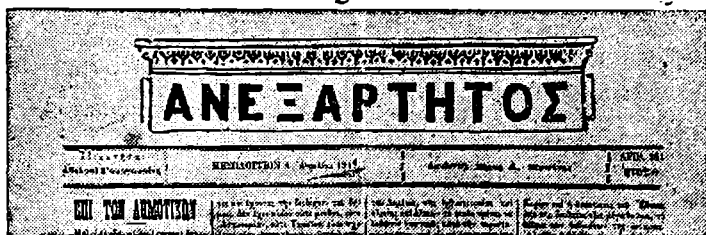
«Ανεξάρτητος»

Ἄπ' τὸ 1896 ὁ Χαρ. Γουργουρίνης ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι τὸν «Ἀνεξάρτητος», ἑβδομαδιαία τετρασέλιδη ἔφημερίδα σὲ σχῆμα μεγάλο, πὺν τὴν κράτησε μέχρι τὰ 1910 πὺν πέθανε. Ἡ ἔκδοση τῆς ἔφημερίδος αὐτῆς συνεχίστηκε ἄπ' τοὺς γιουὺς τοῦ Χαρ. Γουργουρίνη μὲ πολλές διακοπὲς μέχρι τὸ 1940.

Στὴν περίοδο 1914—1925 πὺν τὴ διηύθυνε ὁ Ἑπίωρος Παπουτσόπουλος ἦταν ἕνα ἄπ' τὰ καλύτερα ἐπαρχιακὰ φύλλα.

Ὁ τακτικώτερος συνεργάτης στὴν ἔφημερίδα αὐτὴ καὶ 20 χρόνια ἐπιμελητῆς τῆς ὕλης, ἦταν ὁ Χρῆστος Παλαμῆς, ἀδελφὸς τοῦ Κωστῆ. Ἄλλοι συνεργάτες ἦταν οἱ: Ν. Χρυσόγελος, Π. Ζαβογιάννης, Μάρκος Τσιτῆς, Ἀλέξ. Ἀλεξανδρόπουλος, Ἰων. Πεπονῆς, Ὁδ. Μαρσούδης, Κωστῆς Παλαμῆς, Χρ. Εὐαγγελᾶτος, Μιλτ. Μάλαινος, Τ. Μπαγιώργας κ.ἄ.

Ὁ «Ἀνεξάρτητος» εἶχε τὴ μεγαλύτερη κυκλοφορία στὴ Δυτ. Στε-

ρεά, τὴν Ἠπειρο καὶ τὰ Ἐφτάνησα. Ἦταν ἐπιμελημένη ἔφημερίδα μὲ τοπικὲς εἰδήσεις, μελέτες καὶ ἔρευνες γιὰ τὰ τοπικὰ ζητήματα καὶ κυρίως τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μεσολογγίου.

Τυπωνόταν στὰ ἰδιόκτητα τυπογραφεῖα πὺν εἶχε ἀγοράσει ὁ Χαρ. Γουργουρίνης ἄπ' τὸν Κώστα Τρικοῦπη, γιὺν τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ πρῶτο ἐξάδελφο τοῦ Χαρίλαου, πὺν τὰ εἶχε ἐγκαταστήσει στὸ Μεσολόγγι, γιὰ νὰ τυπώνωνται τὰ τρικοπικὰ ὄργανα.

Τὸ φύλλο τοῦτο, σὰν ἀφοσιωμένο ὄργανο τοῦ Τρικοῦπη ξεκίνησε ἄπ' τὸ πρῶτο φύλλο καὶ σὰν τέτοιο συνέχισε μέχρι τὸ τέλος συγκεντρώνοντας γύρω του, ὅλα τὰ βασιλόφρονα τρικοπικὰ στοιχεῖα τῆς Δυτ. Ροίμελης.

Στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς βρῖσκονται τὰ φύλλα 281—302, 284, 288—299 ἀνάμεσα στὶς χρονολογίες 27.6.1926 μέχρι 12.12.1926 καὶ στὰ ἰδιωτικὰ ἀρχεῖα τοῦ Χρ. Εὐαγγελᾶτου καὶ τοῦ Μιλτ. Μάλαινου μερικὰ φύλλα.

Τετρασέλιδη σὲ σχῆμα δεύτερο μὲ πλούσιες εἰδήσεις τοῦ ἑσωτερικοῦ καὶ ἑξωτερικοῦ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Χαρ. Γουργουρίνη τὴ

διηύθυνε ὁ Σίμος Μανιάτης με ἰδιοκτητῆς τοὺς γιουὺς τοῦ Γουρ-
γουρίνη.

ὑποστηρίζει με φανατισμὸ τὰ τοπικὰ ἔθιμα ποὺ κατὰ τὴ γνώ-
μη της πρέπει νὰ διατηρηθοῦν καὶ ὄχι νὰ καταδιώκονται ὅπως γί-
νεται με τὴν ἀπαγόρευση τῶν χαλκουνιῶν κατὰ τὴν περιφορὰ τοῦ
Ἐπιταφίου τῆ Μ. Παρασκευῆ.

Συνεργάτες της στὰ θρησκευτικὰ θέματα ἦταν οἱ ἱεροκέρυκες
Σοφρώνιος Παπακυριακοῦ καὶ Πολύκαρπος Συνοδινός.

«Ἠχώ τοῦ Ἀγρινίου»

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1898 ὁ φοιτητῆς τῆς Νομικῆς Γ. Πανταζῆς
ἔξεδωκε τὴν ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα σὲ σχῆμα 4ο «Ἠχώ τοῦ Ἀγρι-
νίου», ποὺ κράτησε μέχρι τὸ Μάιο τοῦ 1905. Με τοῦτο τὸ φύλλο ὁ
Πανταζῆς διεδραμάτισε σπουδαῖο ρόλο στὴν ἐπαρχιακὴ δημοσιογρα-
φία, με τοὺς σθεναροὺς ἀγῶνες του. Ἔκανε δριμύτατη κριτικὴ στὸ
ἔργο τῶν διαχειριζομένων τὰ κοινά, κ' ἀψηφῶσε γιὰ τίς συνέπειες.
Ἐπέσμαχος τῆς ἐλευθεροτυπίας, ἦταν ἀντιμέτωπος σ' ἔποιον ζητοῦσε
τὴ φήμισή του. Ἔῤχε τὸ θάρρος καὶ τὴν παλληκαριὰ ποὺ ἦταν περισ-
σσότερο ἀναγκαῖα ἀπ' τὴν πέννα γιὰ νὰ ἀσκήση κανεὶς τὸ μεγάλο
κοινωνικὸ λειτούργημα τοῦ δημοσιογράφου στὴν ὑπαιθρο Ἑλλάδα, τότε
ποὺ βασίλευε ὁ τραμπουκισμὸς τῶν ἀσύδοτων τοπικῶν παραγόντων
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Πανταζῆς δὲν εἶχε τὸ σθένος νὰ τὰ γράφῃ μονάχα, ἀλλὰ καὶ
νὰ τὰ θροντοφανεῖ στὸν καφενὸ τοῦ Κοντοῦ στὴν πλατεῖα Μπέλλου
(ὅπου σήμερςα τὸ ξενοδοχεῖο «Παλλάς»). Ὅλοι δὲ οἱ παλαιοὶ ἀγρι-
νιώτες θυμῶσαν τὸν σωματώδη ἀγνὸ ρουμελιώτη καὶ ἀγέροχο Παν-
ταζῆ, ποὺ ἤξερε νὰ μὴ χαρίζῃ κάστανα σὲ κανένα. Συνέβαλε πολὺ
στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξύψωση τοῦ Ἀγρινίου.

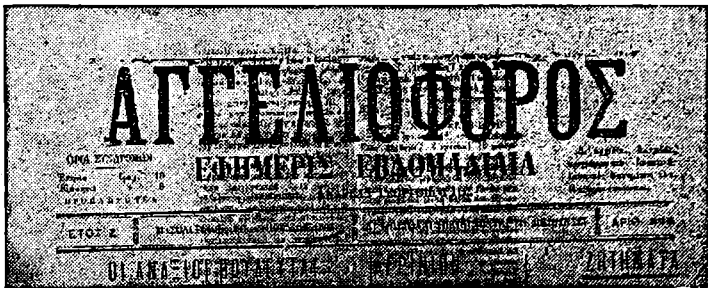
«Ἀγγελιοφόρος»

Ὅπως καὶ ἡ προηγούμενη ἐφημερίδα, ἔτσι καὶ ὁ «Ἀγγελιοφό-
ρος» ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ σοβαρώτερα ἐπαρχιακὰ ἐβδομαδιαία φύλλα, ποὺ
τὴν ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι ὁ Ἀνδρέας Γεωργόπουλος ἀπ' τὸ 1899
μέχρι τὸ 1910.

Ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «ἐφημερὶς ἐβδομαδιαία, ἰδιοκτήτης Ἀν-
δρέας Γεωργόπουλος, αἱ ἐπιστολαὶ ἀπευθύνονται τῇ διευθύνσει».

Διαέλιδο φύλλο σὲ σχῆμα 2ο, προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας στὴ
Διτ. Στερεὰ κυρίως με τὰ ἐμπνευσμένα ἄρθρα τοῦ διευθυντοῦ της
ποὺ ἀγωνίζεται νὰ διαπαιδαγωγῆσῃ πολιτικὰ ἓνα λαὸ ποὺ δὲν ἔχει
πολιτικὴ ὠριμότητα καὶ σέρεται ἀπ' τὴ μύτη ἀπὸ κάθε λαοπλάνο

πολιτικό. Στὸ φύλλο τῆς 6.6.1904 σὲ κύριο ἄρθρο μὲ τὸν τίτλο «οἱ ἀνάξιοι Βουλευταὶ» λέγει: «Ἐν προηγουμένῳ ἡμῶν φύλλῳ ἐδώσαμεν συνοπτικὴν τὴν εἰκόνα τῆς ἐθνικῆς καταπτώσεως, γεννηθεῖσης ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως ἐν ἧ ὁ Λαὸς διατελεῖ, ἐνεργῶν ἐκλογὰς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀτυχεῖς, διὰ τὸ καθόλου ἀπρεπῶς παρ' αὐτοῦ χειριζόμενον ὕψιστον καὶ ἱερὸν ἐκλογικὸν δικαίωμα. Ἀδιαπαιδαγώγητος ἄρα καὶ ἐστερημένος πάσης ἠθικῆς ὑποστάσεως τυγχάνει ὁ Λαὸς, ὅστις ἅμα τῇ διασηρῷ τῶν ἐκλογῶν ὁσφρένεται πόθεν ἔρχεται πτωματικὴ ὁσμὴ χρήματος καὶ ἐκεῖ στρέφεται ὅπως: Ζητήσιον χρῆμα, Ζητήσιον κάπταν, Ζητήσιον σκοῦφιαν, Ζητήσιον τσαρούχια, Ζητήσιον κοφιδια. Ἀνέναντι δὲ τῶν αἰτήσεων τούτων εὖρη ὑπενδοτικὸν τὸν ὑπο-

ψήφιον. Μεθ' ὃ μεθυσκόμενος τρέπεται εἰς πᾶσαν αἰσχροουργίαν καὶ πᾶσαν ἄνομον ᾄθησιν. Οὕτω ἠνωμένοι οἱ ἐκλογεῖς δίκην καννιβάλων θαίνουσιν εὐθύς πρὸς τὰς κάλπας. Ἄλλὰ τὸ ἀδιαπαιδαγώγητον τοῦτο τοῦ Λαοῦ, δεινῶς ὀλισθένοντος κατὰ τὰς ἱερὰς ἐκείνας στιγμὰς τῆς ψηφοφορίας δὲν ἀντιλαμβάνονται οἱ ὑποψήφιοι; Βεβαίως! Καὶ μάλα! Ἄλλ' ὑπενδίδουσι, διαφθείροντες οὕτω τοὺς ἐκλογεῖς. Ἄρα ἀδιαπαιδαγώγητοι τυγχάνουσι καὶ οὗτοι καὶ διὰ τοῦτο ἔξερχόμενοι τῆς χόανης τῆς κάλπης ὀζούσης οἴνου, δωροδοκίας καὶ αἰσχροτήτος, παρουσιάζουσι τὴν ἀλληλεγγύην ἐκείνων καὶ αἰσθάνονται πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς τῶν τὸ αἶσθημα, ὅπερ ὁ ἀτελευθερωθεὶς αἰγμάλωτος πρὸς τοὺς ληστάς, οἱ δὲ ἐκλογεῖς τὸ ἀντίστροφον, ἠνωμένον μετὰ περιφρονησεως οὐχὶ ἐλαφρᾶς πρὸς τὸν ἐκλεγέντα. Δὲν πταίει ἄρα ὁ Λαὸς μόνον ὡς ἐκλογεὺς, ἀλλὰ καὶ ὁ Λαὸς ὁ ὡς ἐκλέξιμος καὶ μάλιστα οὗτος ὡς τοιοῦτος ἔχει βαρυτέραν τὴν εὐθύνην ἐνώπιον τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἱστορίας. Συνέχεια δὲ στὸ ἴδιο ἄρθρο προτείνει τὰ πρακτικὰ μέτρα ποὺ πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ τὴν ἐπιβαλλόμενη πολιτικὴ ἐξυγίανση.

Μᾶς πληροφορεῖ πῶς στὸ Ἄγγρινιο συνεστήθη παράρτημα τῆς ὀργανώσεως «Ἑλληνισμὸς» κάτω ἀπ' τὴν προεδρεία τοῦ Ι. Θεοφανίδη ποὺ ἐπιδίωκε νὰ ξεσηκώσῃ σταυροφορία σ' ὅλη τὴ Δυτ. Στε-

ρεά, όπως γινόταν και στην υπόλοιπο Ελλάδα για την απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Στο ιδιωτικό αρχείο του Μ. Τζάνη στο Αργίτιο βρίσκεται το υπ' αριθ. 325 (6.6.1904) φύλλο του «Αγγελιοφόρου» μαζί με το υπ' αριθ. 361 (8.4.1912) φύλλο του «Ανεξαρτήτου», το υπ' αριθ. 46 (13.9.1882) φύλλο της «Δυτ. Ελλάδος», το υπ' αριθ. 159 (5.10.1892) φύλλο του «Πολίτη», το υπ' αριθ. 223 (5.7.1894) του «Αργιτίου», το υπ' αριθ. 175 (2.9.1924) φύλλο της «Στερεάς Ελλάδος» και το υπ' αριθ. 51 (30.8.1925) φύλλο της «Κραυγής». Οι ταπεινότεροι συνεργάτες στον «Αγγελιοφόρο» ήταν οι Πολύκαρπος Συνοδινός, Γ. Τσακανίκας και Ι. Θεοφανίδης.

Πολλές φορές άρθρα στον «Αγγελιοφόρο» έδινε και ο Ι. Μάλαινος.

«Τὸ Ἀργίτιον»

Ἐβδομαδιαία ἔφημερίδα σὲ σχῆμα 4ο πὺν τὴν ἔξεδωκε τὸ 1904 στὸ Ἀργίτιο ὁ Διονύσιος Καραγιάννης. Ὅστερα ὅμως ἀπὸ διαμαρτυρίες τοῦ Π. Ζωγράφου ὅτι τοῦ ἔκλεψε τὸν τίτλο, διέκοψε τὴν ἔκδοσὴ της καὶ τὴ συνέχισε μὲ τὸν τίτλο «Πανατωλική».

«Πανατωλική»

Εἶναι συνέχεια τοῦ «Ἀργιτίου» κάτω ἀπ' τὴν ἴδια διεύθυνση τοῦ Διον. Καραγιάννη. Κράτησε ἀπ' τὸ 1904 μέχρι τὸ 1906 ὡς ἔβδομαδιαία κα' αὐτὴ μὲ μέτρια προσφορὰ καὶ ἀπόδοση.

Τὴν πολιτικὴ ἀρθογραφία της τὴν εἶχε ὁ ἀργιτιώτης δικηγόρος Νικ. Τζάνης.

«Ναυπακτία»

Ὁ Ἰωάννης Δ. Καλλιαμβάκος ἄρχισε τὴ γόνιμη δημοσιογραφικὴ του σταδιοδρομία στὴ Δυτ. Ρούμελη μὲ τὴ «Ναυπακτία», πὺν ἔξεδιδοε στὴ Ναύπακτο ἀπ' τὸ 1905 μέχρι τὸ 1910. Ἐβδομαδιαία, τετρασέλιδη σὲ σχῆμα 4ο, μὲ ὠραία ἀρχιτεκτονικὴ καὶ πλούσιες συνεργασίες ἀπ' ἔλο τὸ Νομό, εἶχε εὐρεία κυκλοφορία. Δὲν ἀναγράφει σὲ κανένα φύλλο πὺν τυπωνόταν, ἀλλ' ἀπ' τὴν παρακάτω ἀγγελία πὺν περιλαμβάνει στὸ ἀπ' ἀριθ. 44 τοῦ 1909 φύλλο της μᾶς γνωρίζει πὺς τυπωνόταν στὴν Πάτρα: «Ὡς καὶ διὰ τῶν πατριῶν συναδέλφων «Σέλαος» καὶ «Νεολόγος» ἀνηγγεῖλαμεν πρὸς τοὺς ἡμετέρους συνδρομητάς καὶ ἀναγνώστας, ὁ φάκελλος, ὁ περιέχων τὰ φύλλα τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ναυπακτίας»

της παρελθούσης Τετάρτης — 23 Σεπτεμβρίου —, ἀπωλέσθη ὁλόκληρος ἐντὸς τοῦ σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ (1) μεταφερόμενος ἐκ Πατρῶν. ἐνταῦθα. Ἡ διεύθυνσις τῆς «Ναυπακτίας» μὴ δυνηθεῖσα μεθ' ὅλας τὰς καταβληθεῖσας προσπάθειάς ν' ἀνακαλύψῃ τὸν κακοήθη δράστην τῆς κλοπῆς τοῦ φακέλλου, μὴ φειδομένη δὲ δαπανῶν καὶ θυσιῶν, χάριν τῶν συνδρομητῶν καὶ ἀναγνωστῶν της, προβαίνει σήμερον εἰς τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ φύλλου, εἰς ὃ προσετέθη καὶ νέα ἐπίκαιρος ὕλη».

Σὲ κάθε φύλλο ὑπενθυμίζει στοὺς συνδρομητῆς της νὰ μὴ λησμονοῦν τὴν οικονομική τους ὑποχρέωσιν πρὸς τὴν ἐφημερίδα. Γιὰ τοὺς καινούργιους δὲ συνδρομητῆς της ἔβαζε συχνὰ τούτη τὴ δῆλωσιν: «Ἐκείνοι πρὸς οὓς ἀπεστάλη τὸ πρῶτον φύλλον καὶ οἵτινες δὲν θέλουν ἐπιστρέψῃ τοῦτο ἀμέσως, λογίζονται ὡς συνδρομηταὶ καὶ ὑπόκεινται εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ὄρων τῆς συνδρομῆς».

Ἡ «Ναυπακτία» ἦταν ἓνα ἀντικειμενικὸ καὶ καθαρὰ τοπικὸ φύλλο, πὺν εἶναι ἀξιοπρόσεχτο γιὰ τὴ σοβαρότητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια πὺν τὸ διέκρινε.

Τὰ μόνα φύλλα πὺν βρῖκαμε νὰ σώζονται σήμερα ἀπ' τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ εἶναι τὰ ὑπ' ἀριθ. 35—40 καὶ 44 τοῦ 1909 πὺν φυλάσθη στοὺ ἀρχεῖο του ὁ ναυπάκτιος λόγιος Τάκης Χριστόπουλος.

«Κραυγή»

Ὁ Ι. Καλλιαμβάκος γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα ταυτόχρονα μὲ τὴ «Ναυπακτία» ἐξέδιδε στοὺ Μεσολόγγι ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ 1906 καὶ τὴν «Κραυγὴ». Ἀργότερα μετέφερε τὴν ἐκδοτικὴ ἔδρα τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς στοὺ Ἀργίνιο, γιὰ νὰ τὴν ἐπαναφέρει καὶ πάλι στοὺ Μεσολόγγι καὶ νὰ συνεχίσῃ μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1907.

«Παναιώλιον»

Ἡ ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα πὺν ἄρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὸ 1907 στοὺ Ἀργίνιο ὁ Ι. Οἰκονομόπουλος ὡς διευθυντῆς μὲ ἰδιοκτήτη τὸ Διον. Καραγιάννη. Ἀπ' τὸ 1910, πὺν διωρίστηκε ὁ Οἰκονομόπουλος Τελῶνης Δαυρεῖου, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσίν της ὁ Γ. Κουτσοσίνας καὶ συνέχισε μέχρι τὸ 1916 ὅποτε ἔπαυσε νὰ ἐκδίδεται.

Στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκῃ βρισκόταν τὰ φύλλα 2—4 τοῦ 1915 μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως 2327W.

(1) Τότε ἡ συγκοινωνία Ναυπάκτου — Πατρῶν γινόταν ἀπ' τὸν Ψα-
βόπυργο.

«ΓΛΑΦΞ»

Μηνιαία φιλολογική μαθητική εφημερίδα πού βγήκε στο Μεσολόγι για λίγους μήνες τὸ 1911. Ἐγραφαν σ' αὐτὴ οἱ περισσότεροι μαθητὲς τῶν δυὸ τελευταίων τάξεων τοῦ γυμνασίου Μεσολογγίου. Διευθυνόταν ἀπὸ ἐπιτροπὴ μαθητῶν μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Ἡρακλῆ Καλλιδρομίτη, γυνὸ δικαστικοῦ, καὶ τὸν Ἄνδρέα Κουτσαράκη ἀπ' τὴ Μπαμπίνη τοῦ Ξηρομέρου.

Ἄπάνω ἀπ' τὸν τίτλο ἔφερε τὸ σύμβολο τῆς σοφίας τὴν κοικουθάγια, τὸ σχῆμα τῆς ἦταν 40 καὶ τυπωνόταν στὰ τυπογραφεῖα τοῦ Γουργουρίνη.

«Βῆμα»

Τετρασέλιδη ἐβδομαδιαία εφημερίδα τοῦ Μεσολογγίου σὲ σχῆμα 20 πού ἄρχισε νὰ ἐκδίδη ὁ Ι. Καλλιμαβάκος ὡς διευθυντῆς καὶ ιδιοκτήτης ἀπ' τὶς 29.9.1914 καὶ κράτησε μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1916.

Ἐφερε τὸν ὑπότιτλο «ἐφημερίς Παναττωλοακαρνανικὴ» καὶ εἶχε τάξει σὰν σκοπὸ τῆς τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν τοπικῶν συμφερόντων, ὅπως μᾶς ὑπόσχεται στὸ κύριο ἄρθρο τοῦ πρώτου φύλλου: «...Τὸ «Βῆμα» θὰ προσπαθῆσῃ νὰ ἐξυτηρητῆσῃ ἀρκούντως ὄχι μόνον τὰ συμφέροντα καὶ δικαιώματα τῆς ιστορικῆς ταύτης πόλεως, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Νομοῦ Αἰτωλ)νίας, ὅστις δυστυχῶς, ὡς μὴ ᾤφειλε, ἔχει ἐγκαταλειφθῆ εἰς τὴν τύχην του ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας. Τὸ «Βῆμα» θὰ ἀγωνισθῆ ὑπερανθρώπως ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῆς συγκοινωνίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας καὶ ἐν γένει ὑπὲρ παντὸς δυναμένου νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς πόλεως Μεσολογγίου καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Νομοῦ Αἰτωλ)νίας, ὡς ἐπίσης θὰ ὑπεραμυνθῆ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, καυτηριάζων πᾶσαν τυχὸν παρανομίαν, ὀλιγωρίαν ἢ καταπίεσιν τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας».

Εἶναι ἀδέσμευτο κομματικὰ τὸ «Βῆμα», ὅπως τὸ δηλώνει στὸ ἴδιο ἄρθρο: «Ἐπίσης εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ποιήσωμεν ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν κατηγορηματικὴν δῆλωσιν ὅτι τὸ «Βῆμα» εἰς οὐδεμίαν πολιτικὴν ἀπόχρᾶσιν θ' ἀνήκῃ. Οὐδαμῶς, οὐδέποτε θὰ ἐπιζητήσῃ νὰ ζήσῃ ἐκ τῶν ψυχίων τῶν πολιτευομένων. Θὰ παύσῃ ἐκδιδόμενον τότε μόνον, ὁπότεν ἀρθῆ ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλικὴ ὑποστήριξις τῆς κοινωνίας δι' οἰονδήποτε λόγον...». Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ' τὴ δῆλωσιν αὐτὴν στίς ἐκλογὰς τοῦ 1915 ὑπεστήριξε τὸ Βενιζέλο πού εἶχε μᾶλλον ἐπικεφαλῆς τοῦ συνδυασμοῦ Αἰτωλ)νίας καὶ χαιρέτησε μὲ τὰ πῶδ ἐνθουσιώδη ἄρθρα τὴν περιφανῆ νίκη τῶν βενιζελικῶν στίς ἐκλογὰς αὐτὰς.

Πλούσια σὲ εἰδήσεις ἀπ' ὅλο τὸ νομὸ, στρέφει περισσότερο τὸ

ἐνδιαφέρον της στά ζητήματα τοῦ Μεσολογιοῦ καὶ ζητᾷ ἐπιτακτικὰ τὴν προώθησή τους. ἔχεν ἓνα καλὸ δίκτυο ἀνταποκριτῶν σ' ὅλη τὴ Δυτικὴ Στερεά, τὴν Πάτρα καὶ τὴν Πρωτεύουσα.

Ἄγωνίζεται γιὰ τὴν δημόσια ἀσφάλεια στὸ νομὸ ποὺ δὲ θροισκόταν τότε σὲ τόσο καλὴ κατάσταση. Μὲ τὴν προσάρτηση τῶν νέων χωρῶν ὑποστηρίζει τὴν ιδέα τῆς ἐπεκτάσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κρουνερίου—Ἀργινίου πρὸς τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ συνδεσὴ της μὲ τὰ μακεδονικὰ δίκτυα. Πέρνει ἀφορμὴ ἀπὸ σχετικὲς δηλώσεις τοῦ τότε ὑπουργοῦ Συγκοινωνίας Διαμαντίδη στὴν Πάτρα καὶ στὸ φύλλο τῆς 11.1.1915 σὲ κύριο ἄρθρο λέγει: «...ὅτι ἡ ἐπέκτασις τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Β.Δ.Ε. μέχρι Ἰωαννίνων καθίσταται ἀνάγκη ἐπιβεβλημένη, ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως συγκοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ σκεφθῆ περὶ τοῦ ἔργου τούτου, αἰ' ὡς συμπληρωθῶσιν τὰ σιδηροδρομικὰ ὑπὸ κατασκευὴν δίκτυα τῶν νέων ἐν Μακεδονίᾳ χωρῶν...». Ζητᾷ συνέχεια νὰ δῆ καὶ ἡ Δυτ. Στερεὰ καὶ ἡ Ἡπειρος τὴν εὐτυχῆ ἐκείνη ἡμέρα ποὺ θὰ τοὺς προσφέρει ἡ πολιτεία τὰ ἀγαθὰ δῶρα μιᾶς ἄρτιας συγκοινωνίας μὲ τὴν ἔνωση τοῦ σιδηρ. δικτύου τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν ἐπέκτασις πρὸς τὴν Ἡπειρο, ποὺ τὸ εἶχαν σχεδὸν σίγουρο πῶς θὰ γινόταν ἀμέσως τότε.

Δυστυχῶς ὅμως πέρασαν 44 χρόνια καὶ καμιά προσπάθεια ἀπὸ μέρους τῆς πολιτείας δὲν ἔχει γίνει. Οἱ Ἴταλοι καταχτητῆς, ποὺ σκεπτόταν νὰ προσαρτίσουν τὴ Δυτ. Στερεὰ μὲ τὴν Ἡπειρο καὶ τὰ Ἑπτάνησα, στὴν χάρτινη αὐτοκρατορία τους, ἔκαναν τὸ ξεκίνημα τοῦ ἔργου αὐτοῦ. ἔχον προσχωρήσει τὶς ἐπιχωματώσεις μέχρι τὴν Ἀμφιλοχία κ' ἔστρωσαν καὶ τὶς γραμμὲς 5—6 χιλιόμετρα ποὺ εἶχαν ξυλώσει ἀπ' τὸ παρακλάδι τοῦ ἰδιο δικτύου πρὸς τὴν Κατοχή. Μετὰ τὴν ἀτελευθέρωση ὅμως, ὄχι μόνον δὲν συνεχιότηκε, ἀλλὰ βγῆκαν καὶ πάλι οἱ γραμμὲς καὶ ἰσοπεδώθηκαν οἱ ἐπιχωματώσεις.

Στὸ φύλλο τῆς 1.2.1915 (ἀριθ. 19) τὸ «Βῆμα» δημοσιεύει ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τῶν «παραστατῶν» τῆς Στερεᾶς Γ. Καναβοῦ, Π. Λογοθέτου, Γ. Μαυρομάτη, Σπ. Τρικοῦπη, Χ. Πολίτη καὶ Ἀθ. Λοιδωρίκη ποὺ ἀπηθύναν στὶς 26.6.1924 ἀπ' τὸ Ναύπλιο στὸν Ἀνδρέα Λόντο καὶ τοῦ ζητοῦσαν νὰ σπεύσῃ σὲ βοήθεια τῆς Ρούμελης.

Ἀπ' τὸ φύλλο τῆς 10.7.1916 (ἀριθ. 42) σὲ συνέχειες μέχρι τέλος τῆς ἐκδόσεώς της παρουσιάζει ἐκλεκτὲς καὶ λεπτομερειακὲς ἱστορικὲς συνεργασίαι γιὰ τὶς πολιορκίαι τοῦ Μεσολογιοῦ καὶ γενικὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 στὴ Δυτ. Στερεά.

Τὸ λαογραφικὸ καὶ λογοτεχνικὸ ὕλικὸ ποὺ δημοσιεύονταν στὴν ἐφημερίδα αὐτὴ, ἦταν περιορισμένο. Οἱ σπουδαιότεροι συνεργάτες της ἦταν οἱ Γ. Ἀθάνας, περισσότερο σὲ χρονογραφήματα, Σοφία Οἰκονόμου, σὲ ποιήματα, Σοφρώνιος Παπακυριακοῦ σὲ θρησκευτικὰ θέματα, Ἰωάν. Λιανὸς σὲ λογοτεχνικὰ καὶ οἱ Τάσος Μαντᾶς, Ἰωάν. Σαρλῆς καὶ Χρ. Εὐαγγελῆτος σὲ διάφορα θέματα.

Ἀντιπρόσωπό της στήν Ἀθήνα, εἶχε τὸν Ἰωάννη Σιγάλα. Στήν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη με ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 482 L θρῖσκονται τὰ φύλλα 1 (τῆς 29.2.1914) μέχρι τὸ 52 (τῆς 25.9.1916) ἀπ' τὰ ὁποῖα ἀνάμεσα λείπουν τὰ φύλλα 3—10, 13, 33 καὶ 47.

«Ἄμυνα»

Ἑβδομαδιαία ἔφημερίδα σὲ σχῆμα 2ο πὺ ἐξέδωσε στὸ Ἀγρίνιο ὁ Μιλτ. Τζάνης τὸ 1916, ὡς ὄργανο τῶν βασιλοφρόνων. Τυπωνόταν στήν Πάτρα. Ἐπαυσε ὅμως νὰ ἐκδίδεται σὲ λίγους μῆνες.

Τὸ μοναδικὸ φύλλο πὺ ὑπάρχει, θρῖσκεται στὰ χέρια τοῦ γιμνασιάρχου Ἀγρινίου Ἀθαν. Παπασωτηροπούλου.

«Φῶς»

Ἕἵναι ἡ πρώτη ἡμερήσια ἔφημερίδα τῆς Δυτ. Στερεᾶς, πὺ ἐξέδωσαν ὁ Γ. Κουτσουνίκας καὶ ὁ Διον. Καραγιάννης στὸ Ἀγρίνιο τὸ 1916. Κράτησε λιγώτερο ἀπὸ ἕνα χρόνο γιὰ τὴν φτώχην στήν ἴην καὶ τὸ ἰσχῆμα δὲν μποροῦσε νὰ σταθῆ δίπλα στὶς πατρινὲς καθημερινὲς ἔφημερίδες πὺ ἔφταναν κάθε μεσημέρι στὸ Ἀγρίνιο, χάρις στήν ἀρτία σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία.

«Δράσις τῶν Ἐπιστράτων»

Ἰ Τετρασέλιδη ἑβδομαδιαία ἔφημερίδα πὺ ἐξέδιδαν στὸ Μεσολόγγι οἱ ἀδελφοὶ Χαρ. Γουργουρίνη ἀπ' τὴν ἀρχὴν τοῦ 1916 μέχρι τὸ 1918. Τυπωνόταν στὰ τυπογραφεῖα τους σὲ σχῆμα μεγάλο κ' ἦταν ὄργανο τῶν βασιλοφρόνων τρικουπικῶν ἐπιστράτων Αἰτωλίας.

Ἡ ἔφημερίδα διευθυνόταν ἀπὸ ἐπιτροπὴν ἐπιστράτων με ἐπικεφαλῆς τὸ στρατηγὸ Ἀναστ. Παπούλια.

Ἄτυχῶς τὰ ἀρχεῖα τῶν Γουργουρίνη καταστραφῆκαν στήν κατοχὴ ἀπ' τοὺς Ἰταλοὺς καὶ δὲ σώθηκε κανένα φύλλο ἀπ' τὴν ἔφημερίδα αὐτή, ὅπως κ' ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ἔφημερίδες πὺ ἐπὶ μισὸ αἰῶνα ἐξέδιδαν οἱ Γουργουρίνηδες στὸ Μεσολόγγι.

«Δυτικὴ Ἑλλάς»

Ἄπ' τὴν ἀρχὴν τοῦ 1920 ὁ Γ. Μάνεσης ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι δισέλιδη ἑβδομαδιαία ἔφημερίδα σὲ σχῆμα 2ο, πλούσια σὲ εἰδησεογραφία καὶ εἰκόνες πὺ τυπωνόταν στὰ τυπογραφεῖα Γουργουρίνη.

Τὸ Νοέμβρη καὶ τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1920 εἶχε διατεθῆ ἀπ' τὸ Μά-

νεση στη πεντάδα (Μιλτ. Μάλαινο, Σπ. Ράγκο, Τάκη Φαρμάκη, Ίω. Μακρυκώστα και Τάκη Ίατρίδη), που κατήρτηνε τὸν ἀγῶνα τῶν νέων βασιλοφρόνων τῆς Δυτ. Στερεᾶς στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1920.

Ἐνθερμο ὄργανο τῶν βασιλοφρόνων ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «ὄργανο τῶν ἀπανταχοῦ Αἰτωλῶνων» ὑπεστήριξε μὲ μαχητικότητα καὶ σθένος κάθε τοπικὸ ζήτημα. Στὸ φύλλο τῆς 13.2.1920 μὲ τὸν τίτλο «ἡ ἀτυχής Αἰτωλῶνία» γράφει: «... Ἰδιαιτέρως οἱ κ.κ. ἀντιπρόσωποι τοῦ νομοῦ μας ὀφείλουν νὰ μὴ λησιμονοῦν διὰ προέρχονται ἀπὸ μίαν τῶν πλέον ἠδικομένων καὶ ἐγκαταλελειμμένων περιοχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἀπὸ περιφέρειαν ἢ ὁποία δὲν ἔχει συγγωνίαν, δὲν ἔχει ἀσφάλειαν, δὲν ἔχει οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, δὲν ἐπροστατεῦθη ἀπὸ κανένα εἶδος δημοσίας προνοίας, δὲν ἐγνώρισεν καμίαν εὐκολίαν καὶ καμίαν ἐνίσχυσιν ἀπὸ ἐκείνας ποὺ ἀσφαλίζουν τὴν εὐημερίαν ἄλλων ἑλληνικῶν τόπων. Ὑπάρχουν ἐλλείψεις εἰς τὴν ἀτυχή αὐτὴν Αἰτωλῶνίαν ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἠνείχοντο νὰ ὑποφέρουν καὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ τῆς Σκόδρας. Πῶς θὰ τοὺς ἀνεχθῶμεν ἡμεῖς περισσότερον. Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ διεδικήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ δικαῖά μας, τὴν ὑπὲρ τῶν γενικῶν συμφερόντων τοῦ τόπου μας μέρμιναν τῆς Πολιτείας».

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 36 φύλλο τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ Τάκη Χριστόπουλου καὶ μιὰ ἐλλειπὴς σειρὰ ἐπὶ ἰδιωτικὸ ἀρχεῖο τοῦ Μιλτ. Μάλαινου (Ἀχαρνῶν 13, Ἀθῆναι).

«Μεταβολή»

«Πανατῶλοακαρονανικὴ περιοδικὴ ἐφημερὶς πολιτικὴ - ἐγκυκλοπαιδικὴ ὄργανο τῶν αἰσθηματιῶν φιλελευθέρων», ποὺ ἔβγαινε ἀπ' τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1919 ἐπὶ τὸ Ἀγρίνιο ἀπ' τὸ Κλεομένη Κ. Τσάτσο. Μετὰ τὸ διευθυντὴ γράφει: «Συντάκται: Ὁ Λαὸς» καὶ συνέχεια στὴν προμετωπίδα καὶ κάτω ἀπ' τὸν ὑπότιτλο: «Εἴμεθα οἱ τίμιοι, οἱ εἰλικρινεῖς, οἱ πατριῶται καὶ οἱ ἐρασιτέχναι δημοσιογράφοι. Στριζόμεθα στὴν ἠθικὴν μας, στὴν ἰδεολογίαν μας καὶ στὴν οἰκονομικὴν μας ἀνεξαρτησίαν. Τὸ ἔμβλημά μας εἶναι: «Κάτω ὁ Δημοσιογραφικὸς Ἐπαρχιωτισμὸς τῶν παλαιῶν μεθόδων, τῆς κουτσομπολιᾶς, τῆς προγραμματικῆς πενταρολογίας καὶ τῶν ἐκδιαστικῶν ἐπιθέσεων. Ζήτω ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ Ἐλευθερία τῆς γνώμης».

Ἡ ἀστικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1909 δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ ἔχη ἀπήχησι καὶ ἐπὶ τῆς Δυτ. Ρούμελης ὅπου ἡ «Μεταβολή» ἐκπροσωποῦσε τίς νέες πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἀπ' τὸ 340 φύλλο τῆς μετᾶφερε τὴν ἐκδοτικὴν τῆς ἔδρα ἐπὶ Μεσολόγγι μὲ ἀρχισυντάκτη τὸν Ἰωάν. Δ. Καλλιαντάκο. Τὸ σχῆμα τῆς ἦταν μεγάλον καὶ ἔβγαινε μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα. Πότε-πότε δὲ καὶ δύο φορὰς τὴν ἐβδομάδα, ἰδίως στὶς προεκλογικὰς περιόδους.

Ζωντανὸ καὶ ἐνθερμο ὄργανο τῶν ἀρχῶν τοῦ κόμματος τῶν Φιλε-

λευθέρων. Φτωχὸ στὴν ἀρχὴ σὲ φιλολογικὴ, ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ ἔλη, πλουτίστηκε ἀργότερα δταν ἀνέλαβε ἀρχισυντάκτης καὶ ὑπεύθυνος τῆς ἕλης ὁ μεσολογγίτης δημοσιογράφος Γεω. Κασόλας. Πολὺ περιορισμένο καὶ σὲ τοπικὴ εἰδησεογραφία.

Ἡ «Μεταβολὴ» μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1931 ἦταν αἰτωλ)κὸ φύλλο, ἀπ' τὶς 6.1.1932 ὅμως μέχρι τὸ 1933 ἔχοντας τὴν ἔδρα τῆς στὴν Ἀθήνα μὲ διευθυντὴ τὸν Κλεομ. Τσάτσο καὶ ἀρχισυντάκτη τὸν Γεώργ. Γ. Χριστοφίδη βάζει ὑπότιτλο «πανελλήνιος μεγάλη ἑβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερίς». Δὲν ξεχνάει ὅμως πῶς ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὴν

Αἰτωλ)νία ἀπ' ὅπου ξεκίνησε, γι' αὐτὸ στὸ δεύτερο φύλλο τῆς πανελληνίου αὐτῆς ἔκδοσέως τῆς γράφει: «Ἀπαραίτητον νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἐφημερίς αὕτη καὶ ἐπὶ τὴν νέαν τώρα πανελληνίον μορφήν τῆς, οὐδόλως εἶδε μειομένην τὴν παλαιὰν τεραστίαν ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλ)νίας κυκλοφορίαν τῆς, οὔτε ἀπέβαλε ποσῶς τὴν ὡς παρῶντος πολιτικο-δημοσιογραφικοῦ ζηλευτὴν σημαίαν τῆς ἐν τῇ εἰρημνῇ ἐκδοτικῇ τῆς ἀφετηρίᾳ... Ἐν στενῇ συνεργασίᾳ ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἐν ἀμοιβαίᾳ εὐκρινείᾳ συναδελφικῇ μετὰ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ τόπου ἐκείνου ὑγιοῦς τύπου, θὰ ἐργασθῇ καὶ αὐθὺς ἰδιαιτέρως διὰ τὰ συμφέροντα τῆς Αἰτωλοκαρνανίας».

Στὰ φύλλα 237—239 δημοσιεῖται ἀξιοσημείωτη ἱστορικὴ μελέτη τοῦ Φώτη Καραπάνου γιὰ τὸ Αἰτωλικὸ καὶ τὸν Ντολμᾶ.

Στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 1608Κ σχῆμα 20 θρῖσκονται τὰ φύλλα 1—6, 7—10 τοῦ 1919, 34, 40—44, 46—55 καὶ 60 τοῦ 1920, 61—74 τοῦ 1921, 149—182 τοῦ 1923, 183—216 τοῦ 1924, 218—257 τοῦ 1925, 219—296 τοῦ 1928, 350—366 τοῦ 1929, 1—3 τοῦ 1932 καὶ 374—377 τοῦ 1933.

«Στερεὰ Ἑλλάς»

Δισεβδομαδιαία ἐφημερίδα σὲ σχῆμα 20 ποὺ ἐξέδιδε στὴν Ἀθήνα μὲ εἰδήσεις ἀπ' τὴ Δυτ. Ρούμελη ὁ Χρ. Εὐαγγελᾶτος μὲ τὸν Μιλτ. Τζάνη ἀπ' τὶς 15.9.1921. Ἀργότερα ἀπεχώρησε ὁ Μ. Τζάνης καὶ συνέχισε τὴν ἔκδοσὴ τῆς μόνος του ὁ Χ. Εὐαγγελᾶτος μέχρι τὸ 1933. Ἐχουν ἔκδοθῇ ἀπ' τὴν ἐφημερίδα αὕτη 501 φύλλα. Μιὰ πλήρη σειρά σὲ πέντε καλοδεμένους τόμους θρῖσκεται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς.

Στὸν ὑπότιτλό τῆς δηλοῦσε πῶς ἦταν ὄργανο τῶν ἀπανταχοῦ

Αιτωλ)ων και διευθυνόταν από επιτροπή. Ήταν πλουσιώτατη σε ειδήσεις και θέματα της Δυτ. Στερεάς, όπου είχε τέλειο δίκτυο ανταποκριτών και συνεργατών.

Οι διαξιφισμοί της με τη «Μεταβολή» γινόταν σε πολύ δεξιά τόνο γιατί η «Στερεά Ελλάς» ήταν πολιτικό όργανο των λαϊκών βασιλοφρόνων. 'Απ' το 1923 έφερε τον υπότιτλο «ανεξάρτητος πατριωτική εφημερίς», χωρίς όμως στην πραγματικότητα να πάψη ούτε στιγμή να είναι βασιλόφρων.

Κάθε χρόνο διέθετε ολόκληρα φύλλα για να περιγράψει με λεπτομέρειες τις γιορτές της Έξόδου του Μεσολογγιού.

Στο φύλλο της 19.9.1921 μάς πληροφορεί πώς το σπίτι του επι-

κόπου Ρωγών που σωζόταν μέχρι τότε στο Μεσολόγγι και ήταν άπεναντι απ' το Ξενοκράτειο, στην πλατεία Αγίου Παντελεήμονος, κατέρρευσε.

Τακτικοί της συνεργάτες ήταν οι: Θωμάς Καραπιπέρης, Γ. Νόβας, Μιλτ. Μάλαινος, Θ. Ν. Παπακωνσταντίνου, αρχιμανδρίτης τότε κι' αργότερα μητροπολίτης Μεσολογγίου, Κ. Παλαμιάς, Α. Τραυλιαντώνης, Χρήστος Παλαμιάς, (μεγαλύτερος αδερφός του ποιητή), Σοφρώνιος Παπακυριακού, 'Αριστ. Σταύρακας, πρόεδρος του συλλόγου Αιτωλ)ων 'Αθηνών και Πειραιώς, Γ. Σώκος, Κ. Πέχας, Πλ. Μόσχος, Νικ. Σπυρόπουλος, Γ. Τζωρτζόπουλος, Τάκης Φαρμάκης, Σπ. Στεροδήμας, Σπαῦρος Πέχας, Σπ. Κυριακόπουλος κ.ά.

«Πανατωλική»

Ο Εδρυτάνας δικηγόρος και πολιτευτής Θωμάς Καραπιπέρης έξεδιδη στην 'Αθήνα απ' τις 4.12.1922 μέχρι τον 'Ιούλιο του 1924 την «Πανατωλική» με ειδήσεις απ' τη Δυτ. Στερεά και κυρίως απ' την Εδρυτανία.

Έφερε τον υπότιτλο «εβδομαδιαία πολιτική επιθεώρησης» και ήταν φανατικό πολιτικό όργανο του Λαϊκού Κόμματος. 'Ασκοῦσε δριμύτατη κριτική στο έργο της επανάστασης του Πλαστήρα, ιδίως δὲ με τὰ πύρινα άρθρα του διευθυντοῦ της και διακρινόταν ἡ εφημερίδα αὐτή γιὰ τὴν δεξιάτην ἀντιβενιζελική της γραμμὴ στὴν ἀρθρογραφία

της. Τις τακτικές της ανταποκρίσεις απ' την Αιτωλ(ν)ία καταχωρούσε στη στήλη που έφερε τὸν τίτλο «ἐπαρχιακὸ ταχυδρομείον».

Μὲ πρωτοβουλία τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς ἔγινε ἔρανος κυρίως ἀνάμεσα στοὺς συνδρομητὲς της ἐδῶ καὶ στὸ ἔξωτερικό καὶ στήθηκε στὸ Καρπενῆσι τὸ 1925 ἡ προτομή τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Στὸ ἰδιωτικὸ ἀρχεῖο τοῦ Θωμᾶ Καραπιπέρη βρίσκεται μιὰ σειρά τῆς «Πανατωλικῆς» (Ἀχαιοῦ 7, Ἀθήνα).

«Πρόδος Αἰτωλοκαρνανίας»

Ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα τετρασέλιδη σὲ σχῆμα 2ο προσωπικὸ ὄργανο τοῦ Καφαντάρη ποὺ διηύθυνε στὴν ἀρχὴ ὁ Ζαχ. Παπαντωνίου κα' ἀργότερα ὁ Ἰωάν. Μύταλης ἀπ' τοὺς Χαλκιοπούλους τοῦ Βάλτου, συντάκτης τότε τῆς «Ἐστίας». Ἡ ἔκδοσή της κράτησε περίπου ἕνα χρόνον ἀπ' τὰ τέλη τοῦ 1923 μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1924.

Τὰ πολιτικὰ ἄρθρα, ἐμπνευσμένα ἀπ' τὶς ἀρχές τοῦ Κόμματος τῶν Προοδευτικῶν, γραφόταν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἀρχηγὸ τοῦ Κόμματος Καφαντάρη, ποὺ ἦταν τότε μέλος τῆς Οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως Ζαΐμη.

Τὴν ἐκδοτικὴ καὶ τυπογραφικὴ της ἔδρα ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ εἶχε στὴν Ἀθήνα, ἀπ' ὅπου στέλλονταν καὶ κυκλοφοροῦσε κατὰ χιλιάδες φύλλα στὴ Δυτ. Ρούμελη.

Σὰν καθαρὸ πολιτικὸ ὄργανο ποὺ ἦταν, εἶχε μόνον μερικὲς ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὴν Αἰτωλ(ν)ία καὶ τὸν ὑπόλοιπο χῶρον της διέθετε γιὰ πολιτικὲς ἀντεκλήσεις μὲ τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα τῶν ἀντιθέτων πολιτικῶν κομμάτων καὶ κυρίως μὲ τὴν «Πανατωλική» τοῦ Θ. Καραπιπέρη. Δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν πνευματικὴ κίνηση καὶ οὐδέποτε δημοσίευε λογοτεχνικὲς, λαογραφικὲς ἢ ἱστορικὲς μελέτες.

«Βίγλα»

Μηνιαῖο ἑξασέλιδο φιλολογικὸ περιόδικο τοῦ Μεσολογγιῶ μὲ διευθυντὴ τὸ Μπάμπη Χρέλια καὶ συντάκτη τὸ Γερ. Κασόλα. Βγήκε μόνον γιὰ ἕξι μῆνες τὸ 1923, ἀλλ' ἡ βραχύβιος ἐμφάνισή της ἦταν μιὰ ἀξιοσημείωτη συμβολὴ στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ παρουσίασε τὸ Γιωσὲφ Ἐλιγιᾶ - Γιωσὲφ ποὺ ἔγραφε μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ἰούλιος Συναγουλιέρος», τοὺς ποιητὲς Ἰωάν. Σιωμάπουλο, Μῆνω Ζῶτο, Ἰ. Σκαρλῆ καὶ Στάθη Ζαρκιά.

Στὴ «Βίγλα» συνεργάστηκαν οἱ Μαλακάσης, Πορφύρας, Βουτυρᾶς, Π. Χάρης κ.ἄ. μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Κ. Παλαμᾶ ποὺ στὸ πρῶτο φύλλο δημοσιεύεται ἕνα ὑπέροχο γράμμα του γιὰ τὴν τοποθεσία τοῦ Μεσολογγιοῦ ποὺ ὀνομάζεται «Βίγλα» μὲ ὠραίες καὶ ζωηρὲς ἀναμνήσεις του γι' αὐτή.

Ἐπειτα ἀπὸ χρόνια ὁ Ἰσαντρος Ἄρης ἔγραψε στὴν «Πρωτὰ» ἓνα ἄρθρο γιὰ τὴ «Βίγλα».

Γενικὰ ἡ συμβολὴ τῆς «Βίγλας» στὰ γράμματα τῆς Δυτ. Στερεᾶς κί' ὁλόκληρης τῆς Ἑλλάδος εἶναι σοβαρότατη καὶ ἔχει ἐκτιμηθῆ κατὰ καιροὺς ἀπὸ ὄσους εἶχαν παρακολουθήσῃ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἀπὸ κοντά.

«Κραυγὴ»

Ἐφημερίδα πού ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι ἀπ' τὸ 1924 ὁ Μάκης Μαγκλιβέρας. Ἀργότερα μετέφερε τὴν ἔδρα της στὴν Ἀθήνα (Γ. Σταύρου 6) καὶ συνέχισε τὴν ἐκδόσή της μέχρι τὸ 1933. Στὴν ἀρχὴ κυκλοφοροῦσε κάθε βδομάδα ἀλλὰ ἀργότερα σὲ ἀραιότερα χρονικὰ διαστήματα.

Ἀρκετὰ ἐμφανίσιμη μὲ καλὴ ἀρχιτεκτονικὴ, σὲ σχῆμα 2ο, ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «ἐφημερίς πατριωτικὴ» μὲ λιγοστὲς τοπικὲς εἰδήσεις. Λάβαινε ἀφορμὴ ἀπὸ ὠρισμένα γεγονότα στὴ Δυτ. Στερεὰ καὶ ἔπερνε γενικὰ θέση καὶ διατύπωνε τὴ γνώμη της ἀπάνω σ' αὐτὰ.

Ὁ Μαγκλιβέρας κράτησε τὴν ἐφημερίδα του συνεπῆ πρὸς τὸν τίτλο της. Ἦταν πραγματικὰ μιὰ κραυγὴ ἀπογνώσεως τῆς ἐγκαταλει-

μένης ἐπαρχίας, ἰδίως στὶς ἀπόψεις της πού περιλαμβανόταν μὲ τὴν ἐπικεφαλίδα «Σημειώματα».

Ἀξιοπρόσεχτα στὴν ἐφημερίδα αὐτὴ ἦταν τὰ ἄρθρα τοῦ Μαγκλιβέρα πού περιεῖχαν ἐνδιαφέρον καὶ πόνο γιὰ τὸν τόπο του, τὸ Μεσολόγγι, τὰ χρονολογήματα τῆς Ἐλεονώρας καὶ οἱ θρησκευτικὲς συνεργασίαι τοῦ Βενεδίκτου Παπαδοπούλου, ἱεροδιακόνου Ἀγιοταφίτου.

Στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 1423 βρῶνται μερικὰ φύλλα ὅλων τῶν ἐτῶν.

Ἄλλοι συνεργάτες ἦταν οἱ Γ. Ζαλοκώστας, Ἀγγελος Νώτης, Κίτσος Εὐας, Σπ. Ματσούκας κ.ἄ.

Στὰ φύλλα τῆς 24 καὶ 30.8.1925 μὲ τὸν τίτλο «ἀναμνήσεις» δημοσιεύει λεπτομέρειες γιὰ τὴν πρώτη ἐπέτειο τῆς ἐξόδου πού γιωρτάστηκε στὸ Μεσολόγγι τὸ 1830.

Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ διέσωσε καὶ πολὺ λαογραφικὸ ὕλικὸ κυρίως γύρω ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν Μεσολογγιτῶν στὴ στήλη πού ὠνόμαζε «Κωμικὰ τῆς Ζωῆς».

«Ἐθνικὴ Ἰδέα»

Ὁ Ἄθαν. Τούτζος ἔφερε ἀπ' τὴν Πάτρα τὸ 1924 τὸ Μεσολόγγι δικὸν τὸν τυπογραφεῖο καὶ ἄρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὴν «Ἐθνικὴ Ἰδέα», ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα σὲ σχῆμα 2ο, μὲ μέτρια ἐμφάνιση καὶ φτωχὴ σὲ ὕλη καὶ συνεργασίες. Διέκοψε τὴν ἐκδόσὴ της στὰ 1929 κι' ἀργότερα συνέχισε νὰ τὴν ἐκδίδῃ γιὰ λίγο χρόνον, σὲ ἀκανόνιστα χρονικὰ διαστήματα.

«Ἀστραπή Μεσολογγίου»

Πολιτικὸ ὄργανο τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων ποὺ ἐξέδιδε στὴν Ἀθήνα ὁ Διον. Λεονάρδος, πολιτικὸς Αἰτωλ(ν)ίας, ἀπ' τὸ 1924 μέχρι τὸ 1940 καὶ ποὺ μεταπολεμικὰ συνεχίζει τὴν ἐκδόσὴ της μέχρι σήμερα. Κατὰ καιροὺς διετέλεσαν διευθυντὲς της οἱ Γ. Γεωργοῦσης, Γ. Κίσαθος, Ι. Γαρουφαλιάς, Κων. Τσιτσέλης κ.ἄ.

Δισέλιδη ἢ τετρασέλιδη σὲ σχῆμα 2ο κυκλοφοροῦσε πότε κάθε 15θήμερο καὶ πότε κάθε μῆνα. Ἐπιλαμβανόταν δὲ ὄλων τῶν τοπικῶν θεμάτων καὶ κυρίως τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου.

Τὰ πολιτικὰ ἄρθρα τῆς ἐφημερίδος συνήθως γράφοταν ἀπ' τὸ Λεονάρδο καὶ τὰ χρονολογήματα ἀπ' τὸν Ἀναστ. Κατσικαμπῆ.

Στὸ ἰδιωτικὸ ἀρχεῖο τοῦ ἐκδότου (Νίκης 10, Ἀθήνα) σώζεται πλήρης σειρά τῆς «Ἀστραπῆς».

«Ναυπακτία»

Ἐφερε τὸν ὑπότιτλο «μηνιαία ἐφημερὶς ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Ναυπακτιῶν, ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Συνδέσμου τῶν Ναυπακτιῶν» καὶ ἄρχισε νὰ ἐκδίδεται κάτω ἀπ' τὴ διεύθυνση τοῦ Κ. Βλαχογιάννη ἀπ' τὸ Ὀκτώθεριον τοῦ 1924 καὶ κράτησε μέχρι τὸ 1926. Δισέλιδη καὶ πότε-πότε τετρασέλιδη σὲ σχῆμα 4ο μὲ μέτρια ἐμφάνιση καὶ ἀρχιτεκτονικὴ, συνεκέντρωνε γύρω της τὰ δυὸ αὐτὰ χρόνια τῆς ἐκδόσεώς της μεγάλο μέρος τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς Ναυπακτίας.

Καταπιανόταν μὲ ἐνδιαφέρον μὲ ὅλα τὰ φλέγοντα ζητήματα τῆς Ναυπακτίας καὶ ζητοῦσε μὲ πόνο τὴν προώρησίν τους. Ἰδιαίτερα ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ λιμανιοῦ, γιὰ τὸ γυμνάσιον τῆς Ναυπακτοῦ καὶ τὸ ὀδικὸ δίκτυον ὅλης τῆς ἐπαρχίας.

Ἀπ' τοὺς καλύτερους συνεργάτες της ἦταν καὶ ὁ Γ. Ἀλεξανδρόπουλος ἀργιωνιώτης καθηγητὴς κι' ἀργότερα Μητροπολίτης Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας. Στὰ ὑπ' ἀριθ. 10 καὶ 11 (μηνῶν Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου τοῦ 1925) φύλλα της δημοσιεῖται μελέτη τοῦ Ἀλεξανδρό-

πουλου με τον τίτλο «Ίστορική ανασκόπησης του ήθικου και θρησκευτικού χαρακτήρος των Ναυπακτιών».

Λίγα φύλλα απ' τή «Ναυπακτία» κρατάνε στα αρχεία τους ο Τάκης Χριστόπουλος (Άθων. Νικημηδείας 45, Άθήνα) και ο Μ. Μάλαινος.

«Έρευνα»

Άπ' τον Οκτώβριο του 1926 μέχρι το Νοέμβριο του 1928 ο Έυστ. Σάκος, συναιτεριστής απ' την Κατοχή, εξέδιδε στο Μεσολόγγι την «Έρευνα» εβδομαδιαία, τετρασέλιδη σε σχήμα 4ο, οργανον των παραγωγικών τάξεων.

Η «Έρευνα» πέτυχε κάπως στο σκοπό της γιατί κατάφερε να γίνη πραγματικό οργανο των παραγωγικών τάξεων. «Ορμόμεθα εκ τής άρχης», λέγει στο πρώτο φύλλο της, «ότι η θεικωτέρα πηγή του

έθνικου μας πλούτου είναι η παραγωγή, ήτις είναι και το κυριώτερον στήριγμά μας και ως έθνους και ως κράτους».

Έστρεψε με στοργή και ενδιαφέρον την προσοχή της στην τάξη που είναι το άλλα και το ώμεγα της ζωής του έθνους και που κανένας μέχρι σήμερα δεν έννοιωσε όσο πρέπει τον πόνο της. Συνεχίζει δε στο ίδιο παραπάνω άρθρο: «Βλέπουμε ότι κανένα απολύτως μέτρον δεν λαμβάνεται δια να προστατευθῆ και ένισχυθῆ η παραγωγή της και αισθανόμεθα τουναντίον να μάς σφύγκη αποπνικτικά η παντοειδής και πολυσεχδής εκμετάλλευσις, ένισχυομένη διαφοροτρόπως από το επίσημον κράτος και ειδικώς πως υπό τής τραπεζικής που λέγεται Έθνική. Άκούομεν υποσχέσεις και θεβαιώσεις επί θεβαιώσεων, άλλα δεν βλέπουμε παρά μόνον να επιβάλλονται νέοι φόροι διαρκώς δια να αύξησουν τά βάρη των εργαζομένων έν γένει τάξεων και να διαμοιράζονται κατά παντοίους και διαφόρους τρόπους μεταξύ των πολιτικογούντων και των επιτελείων των τά όποια όλο και πυκνώνουν...».

Ένα - ένα έρενοῦσε με κάθε λεπτομέρεια τά τοπικά ζητήματα, εύρισκε τή ρίζα του κακού, υπέδειχνε τά πρακτικά μέσα θεραπείας τους, κι' απαιτούσε επιτακτικά απ' τους άρμοδίους να φροντίσουν για τήν επίλυσή τους.

Ὁ Σῶκος, ὅσο κανένας ἄλλος δημοσιογράφος μέχρι τότε, διέγνωσε πῶς πάνω ἀπ' ὅλα τὰ τοπικά προβλήματα, εἶναι τὸ τῆς Παιδείας. Ἀπ' αὐτὸ ξεκίνησε καὶ σ' αὐτὸ γιὰ τὴν προώθησή του ἔδωκε ὅλες του τὶς δυνάμεις μὲ συνεργατικὴν του τὸ Δημ. Ε. Τσιγκῆ.

Στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη βρίσκονται μερικὰ φύλλα τοῦ πρώτου χρόνου τῆς ἐκδόσεώς της (ἀριθ. καταχωρ. Π. 956).

«Θάρρος»

Μὲ τὴν ἐφημερίδα τούτη πού ἐξέδιδε ἀπ' τὶς 14 Μαρτίου στὸ Ἄγρινιο ὁ Μιλτ. Τζάνης ὡς ἰδιοκτῆτης καὶ ὁ Θεοδ. Δαρειῶς ὡς διευθυντῆς μπαίνομε σὲ μιὰ καινούργια ἐποχὴ στὴν ἱστορία τοῦ τύπου τῆς Δυτ. Ρούμελης. Ὁ ἀέρας τῆς πνευματικῆς ἀνόδου ἄρχισε νὰ φυσᾷ καὶ πάλι μὲ τὴν ἐκδοσὴ φύλλων μὲ δημοσιογραφικὸ πνευματικὸ παλμό. Σ' ἓνα χρόνο περίπου ἀπεχώρησε ὁ Τζάνης ἀπ' τὸ «Θάρρος» καὶ ὁ Δαρειῶς συνέχισε τὴν ἐκδόσή του μόνος του μέχρι τὸ 1928.

Στὸ πρῶτο φύλλο ἐκθέτοντας τὸ πρόγραμμά της λέγει: «Διὰ τῆς ἐκδόσεώς της ἡ ἐφημερίς αὕτη δὲν ἔρχεται νὰ ἀναπληρώσῃ

κενόν, διότι τόσαι ἡμῶν προηγῆθησαν ἐν τῷ Νομῷ συναδέλφοι, ἀλλ' ἵνα καὶ αὕτη ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών της... δυνηθῆ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τοῦ νομοῦ», ὑπόσχεται πῶς δὲν θὰ κατεβῆ ποτὲ στὸ χαμηλὸ ἐπίπεδο τῶν προσωπικῶν ἀντεκλήσεων, ὅτι προσωπικὲς πολιτικὲς ἀντιλήψεις τοῦ ἰδιοκτῆτου καὶ τοῦ διευθυντοῦ δὲν θὰ ἐπηρεάζουν τὴ σύνταξιν καὶ ὅτι θὰ ἐλέγχῃ κάθε ἄστοχὴ πράξιν ἢ μεροληπτικὴ διαχείριση τῶν κοινῶν. Οἱ τακτικώτεροι συνεργάτες στὸ «Θάρρος» ἦταν οἱ: Κ. Δημάδης, Γ. Τσακανίκας, Ἀθ. Γεράκης, Γεω. Κασόλας, Λαμ. Τσιτσιμελής, Γ. Τζωρτζόπουλος, Κ. Παλαμᾶς, Δημ. Λουκόπουλος καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1926 ἔγραψε ὁ Παλαμᾶς ἐπίτηδες γιὰ τὸ «Θάρρος» τὸ ποίημά του «τὸ Βραχώρι», ὅπου καὶ δημοσιεύεται στὸ πρῶτο φύλλο τοῦ 1927.

Ἦταν μιὰ καλοστυπωμένη καὶ πολὺ φροντισμένη ἐφημερίδα σὲ σχῆμα 20 μὲ τὸν ὑπότιτλο «Μεγάλῃ ἐβδομαδιαίᾳ ἐφημερίδι Ἄγρινιου, ὄργανον ἐξυπηρητέσεως τῶν τοπικῶν συμφερόντων», μὲ πολλὰ τοπικὰ εἰδήσεις καὶ ποικίλες συνεργασίαι. Στὴν Ἐθνικὴν μας Βιβλιοθήκην μὲ ἀριθ. καταχωρήσεως Π. 2370 βρίσκεται δεμένη σὲ ἰδιαιτέρο τόμο μιὰ σειρὰ ἀπ' τὴν ἐφημερίδα αὕτη.

«Φῶς»

Ἀπὸ πρωτοπόροι ἀγρινιώτες δημοσιογράφοι ὁ Μ. Τζάνης καὶ ὁ Δ. Κουζέλης ἐξέδιδαν στὸ Ἄγρινιο ἀπ' τὸ 1927 μέχρι τὸ 1934 τὸ «Φῶς», ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα σὲ μεγάλο σχῆμα, ἀριστη ἀρχιτεκτονικὴ καὶ πλούσια σὲ ἴλη πού τυπωνόταν στὴν Πάτρα.

Ἐπαρουσιάζει ἔμειναν τὰ πρωτοχρονιάτικα πολυσέλιδα πανηγυρικά φύλλα «τοῦ Φωτός» μὲ τὶς ἐκλεκτές του συνεργασίες τῶν Κ. Δημάδη, Α. Γεράκη, Γ. Τσακανίκα, Θάνου Καψάλη, Δ. Λουμπούλου, Κ. Παλαμᾶ, Γ. Καφαντάρη, Γ. Ἀθάνα, Σ. Παπαγιάννη, Ι. Παπαϊωάννου, Ρ. Γκόλφη, Σ. Παναγιωτοπούλου, Σ. Σκίπη, Δ. Βρατσιάνου, Ν. Γυνοπούλου καὶ τῆς συζύγου του Εὐανθίας (τὸ γένος Μ. Μπέλου), Μαρίκας Καρκανίδου, Στάθη Σαρκιά, Ν. Μαγγίνας, Ν. Χρυσογέλου, Μ. Μαλαίνου, Π. Παπαχρίστου, Α. Τραυλιανῶνη, Σ. Παπακωνσταντίνου, Κλεομ. Τσάτσου κ. ἄ. Ἐφερε τὸν ὑπότιτλο «Ἐφημερὶς πολιτικῆ—φιλολογικῆ καὶ τῶν ἐιδήσεων» καὶ συνέχεια, Διευθυνταὶ Μιλ. Τζάνης, Δῆμος Α. Κουζέλης. Πλουσιώτατη σὲ καλλιτεχνικὰ ἔγχρωμες φωτογραφίες τοῦ Κονιαβίτη.

Ἀπ' τὶς στήλες τοῦ «Φωτός» εἶδαν τὴ δημοσιότητα τὰ ὠραιότερα δημιουργήματα τῶν Αἰτωλῶνων λογοτεχνῶν πού ἀναφέρονται παραπάνω. Πολλὰ ἀπ' τὰ κομμάτια τους αὐτὰ γραφόταν ἐπίτηδες γιὰ τὸ «Φῶς».

Δημοσίευε μελέτες εἰδικῶν συνεργατῶν του γιὰ κάθε θέμα, ὅπως γιὰ τὴ συγκοινωνία, τὴν ὑδρευση, τὴν ἀποξήραση τῶν λιμνῶν, τὴ διευθέτηση τῆς κοίτης τοῦ Ἀχελώου, τὸ καπνικὸ, τὴν ἐκπαίδευση, τὸν τουρισμὸ, τὸν ἀθλητισμὸ κ.λ.π. Εἶναι τὸ πρῶτο φύλλο πού συναγωνίζοταν ἐπάξια τὰ σύγχρονα ἀθηναϊκὰ φύλλα.

Στὸ φύλλο τῆς 29.5.1927 κάνει μιὰ ἀνασκόπηση, γιὰ τὸ πλούσιο ἔργο τοῦ Πανατωλικοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου Ἄγρινιου στὴν ἐπέτειο τῆς ἰδρύσεώς του.

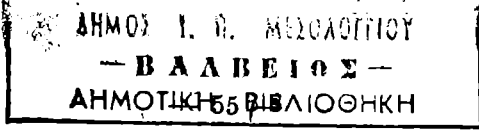
Μία σπουδαία οικονομικὴ μελέτη τοῦ Θ. Καψάλη μὲ τὸν τίτλο «Ἡ συμβολὴ τοῦ Νομοῦ Αἰτωλίας στὴν Ἐθνικὴ παραγωγή» δημοσιεύεται σὲ συνέχειες ἀπ' τὸ φύλλο τῆς 22.9.1928.

Τὴν ἀνταπόκριση καὶ τὰ σχόλια τῆς «Πράβδας» (24.10.1929), γιὰ τὰ καπνεργατικὰ γεγονότα τοῦ Ἄγρινιου τῆς 10.10.1929 δημοσιεύει στὸ φύλλο τῆς 17.11.1929. Μιὰ σύντομη μελέτη τοῦ αἰτωλικοῦ τύπου μέχρι τὰ 1930 τὴ βρίσκουμε στὸ φύλλο τῆς 1.1.1931.

Κάθε φύλλο εἶναι κατάμεστο, ἀπὸ λαογραφία, ἱστορία, ποίηση, πεζογραφία.

Τὸ «Φῶς» μὲ δυὸ λόγια εἶναι ἓνα στολίδι στὸ τύπο τῆς Δυτ. Ροῦμῆλης.

Στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς βρίσκεται μιὰ σειρὰ ἀπ' τὴν ἐφη-

μερίδα αυτή απ' το φύλλο 138 (τῆς 5.1.1930) μέχρι το 414 (τῆς 23.12.1934). Λείπουν ὅμως ἀνάμεσα μερικά φύλλα απ' τὴ σειρά αὐτή, Ἐπίσης στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη ὑπάρχουν φύλλα απ' τὸ 1928, μέχρι τὸ 1934.

«Ποιμὴν ὁ Καλός»

Μηνιαῖο θρησκευτικὸ περιοδικὸ ποὺ ἐκδιδόταν στὸ Ἀγρίνιο σὲ σχῆμα 4ο απ' τὸ 1929 μέχρι τὸ 1933 κάτω απ' τὴ διεύθυνση τοῦ Ἀρχιμανδρίτη καὶ ἱεροζήτοκα Σωφρ. Παπακυριακοῦ (Πάτερ — Σοφρώνιου). Ἔφερε τὸν ὑπότιτλο: «ἠθικοθρησκευτικὸν περιοδικό, ὄργανον τῆς χριστιανικῆς ἐνώσεως Ἀγρινίου». Κυκλοφοροῦσε εὐρύτατα σ' ὅλη τὴ Δυτ. Στερεὰ κυρίως στὴ μαθητικὴ νεολαία καὶ τὰ κατηχητικά.

Τακτικοὶ τοῦ συνεργάτες ἦταν: Γεώργ. Ἀλεξανδρόπουλος, Βασ. Νασόπουλος, Κ. Παπακωνσταντίνου, Κ. Πιπεριῆκος, Εὐθ. Χαλέβας κ. ἄ.

Στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 1876 ὑπάρχει μιὰ σειρά τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

«Φωνὴ τῆς Ναυπακτίας»

Ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα ποὺ ἐξέδιδε στὴ Ναύπακτο ὁ Ἀθ. Δράκος απ' τὸ 1929 μέχρι τὸ 1940. Τυπωνόταν στὰ ἰδιόκτητα τυπογραφεῖα τῆς, γι' αὐτὸ καὶ κράτησε παρ' ὄλες τὶς οικονομικὰς δυσχέρειες ποὺ πέρασε τόσα πολλὰ χρόνια. Ἄλλως τε ὁ Δράκος μὲ τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ ἔκανε μιὰ ἀξίεπαινη προσπάθεια, γιὰτὶ ἀγωνιζόταν σχεδὸν μόνος του ὡς συντάκτης τῆς, τυπογράφος κι' ἐφημεριδοπώλης ἀκόμα.

Δισέλιδη κατὰ βάση σὲ μεγάλο σχῆμα, μὲ καλὴ ἐμφάνιση καὶ πλούσια ἴλη, ἀποτελοῦσε μᾶλλον ἐκδοτικὴ πολυτέλεια γιὰ τὴ μικρὴ πόλη τῆς Ναυπακτοῦ.

Ἔφερε τὸν ὑπότιτλο: «Ἐφημερίς κοινωνικὴ, ὄργανον Ναυπακτικῆς πρωτοπορίας» κι' ἦταν ὄργανον τῶν Φιλελευθέρων, μ' ἐκλεκτὰς συνεργασίαις. Τὰ χρονολογήματά τῆς μὲ τὸ χιούμορ, τὸ λεπτὸ καὶ δεικτικὸ τους πνεῦμα καὶ τὴν ἐπικαιρότητά τους, ἔκαναν ἰδιαίτερη αἴσθηση. Ἀξιοπρόσεχτη εἶναι ἡ φιλολογικὴ τῆς στήλη.

Καταλιάνονταν μὲ πόνο κι' ἐνδιαφέρον μὲ τὰ ζητήματα τῆς Ναυπακτίας, κι' ἐξέφραζε θαρραλέα τὴ γνώμη τῆς. Δὲ δίσταζε νὰ χτυπάει τὸν τύπο τῶν Λαϊκῶν καὶ κυρίως τὸ «Φρουρὸ τῆς Ναυπακτίας» ποὺ βγαίνανε ταυτόχρονα στὴ Ναύπακτο γιὰ μερικά χρόνια.

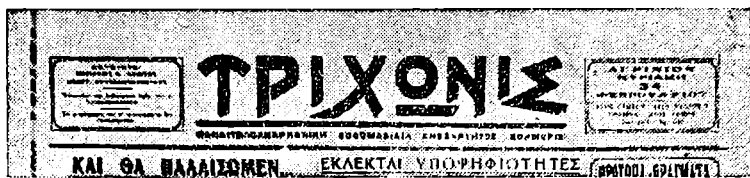
Μιὰ σειρά τῆς «Φωνῆς τῆς Ναυπακτίας» βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ Ἀθ. Δράκου στὴ Ναύπακτο, ὁ ὁποῖος κρατεῖ καὶ μερικά φύλλα ἅπ' τὶς περισσότερες ἄλλες Ναυπακτικὰς ἐφημερίδες.

«Τριχωνίς»

Ἄπ' τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1929 ἔχουμε στὸ Ἀργίριο καὶ μιὰ ἄλλη ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα, ἐφάμιλλη πρὸς τὸ «Φῶς», τὴν «Τριχωνίδα» μὲ διευθυντὲς τὸν Βασίλειο Κρίντα καὶ Κώστα Χρυσανθόπουλο καὶ μὲ ἀρχισυντάκτη τὸν Πάνο Βλασσόπουλο. Κράτησε μέχρι τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1935. Συναγωνίζοταν στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, τὸ σχῆμα, τὴν ἐμφάνιση καὶ τὴν ὕλη, τὸ «Φῶς».

Τὰ φύλλα τῆς κομοῦσαν συνεργασίας τῶν ἐκλεκτώτερων Ρουμειωτῶν λογιῶν ὅπως: Κ. Παλαμᾶ, Μήνω Ζώτου, Μαλακάση, Σ. Ζαρκιᾶ, Ρ. Γκόλφη, Κ. Δημάδη, Γ. Τσακανίκα, Δημ. Λουκοπούλου κ. ἄ.

Ἀξιοπρόσεχτα εἶναι τὰ χρονογραφήματα καὶ τὰ λογοτεχνικά κομμάτια τοῦ Κ. Χρυσανθόπουλου πού τὰ δημοσίευε μὲ τὸ ψευδώνυμο

«Χρόνης Ἀνθέμης» καὶ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Π. Βλασσόπουλου μὲ τὸ ψευδώνυμο «Τροβατόρες». Ἰδιαιτέρα δὲ τοῦ τελευταίου τὰ ποιήματα ἀνοίξαν καινούργιους ὀρίζοντες στὴν Ἑλληνικὴ μουσα, ἰδίως στοὺς ετίχους πού εἶναι ἐμπνευσμένοι ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ ἀναφέρονται στοὺς ἔρωτες τῶν Θεῶν.

Ἡ «Τριχωνίς» ὅπως καὶ τὸ «Θάρος» καὶ τὸ «Φῶς» διέσωσα πολὺ λαογραφικὸ καὶ ἱστορικὸ ὕλικό πού κινδύνευε νὰ χαθῆ.

Ὁ καλύτερος συνεργάτης στὰ θέματα αὐτὰ ἦταν ὁ Δημ. Λουκόπουλος, ὁ ὁποῖος στὸ φύλλο τῆς 1-1-1931 δημοσιεύει μιὰ ἐκλεκτὴ μελέτη γιὰ τὴν ἐκκλησία τῆς Μυρέσης τῶν Ἀγράφων καὶ στὸ φύλλο τῆς 25-12-1931 μιὰν ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Δήμου Σκαλτσᾶ στὸν Γ. Αἰνιάνα.

Τὸ σχῆμα τῆς ἦταν 2ο, τυπωμένη σὲ καλὸ χαρτί καὶ μὲ ἀρχοντικὴ ἐμφάνιση ἔφερε τὸν ὑπότιτλο: Πανατωλοκαρνανικὴ ἑβδομαδιαία ἀνεξάρτητος ἐφημερίς». Θεωρεῖται ὅμως μᾶλλον φιλοκυβερνητικὸ ὄργανο καὶ μὲ ἰδιαίτερη συμπάθεια στὸν ἀργρινιώτη γεροῦσιαστή Ἀναστ. Παπαπέτρο.

Στὴν Ἑθνικὴ μας Βιβλιοθήκη βρίσκεται μὲ ἀριθ. καταχ. Π. 2423 μιὰ σειρά ἀπ' τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ, στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τὰ ὑπ' ἀριθ. 100—203, 205—277 φύλλα τῆς καὶ στὸ ἀρχεῖο τοῦ Π. Βλασσόπουλου στὸ Ἀργίριο, μιὰ πλήρῃ σειρά.

«Λαϊκή Φωνή τῆς Αἰτωλοακαρνανίας»

Ἑβδομαδιαία ἔφημερίδα σὲ σχῆμα 20 τῶν παραγωγῶν, φιλολογικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων πού ἐκδιδόταν στὸ Ἀγρίνιο μὲ διευθυντὴ καὶ ἰδιοκτητὴ τὸν Γεώργιο Κ. Κουτσονίκα ἀπ' τὶς 2-3-1930.

Στὴν ἀρχὴ ἦταν ὄχτασέλιδη καὶ ἀργότερα ἑξασέλιδη καὶ τετρασέλιδη. Γιὰ λίγα φύλλα βγήκε καὶ δισεβδομαδιαία.

Τὸ πρόγραμμα καὶ οἱ σκοποὶ τῆς ἔφημερίδος αὐτῆς ἐκτίθενται στὸ κύριο ἄρθρο τοῦ πρώτου φύλλου: «... Προερχόμεθα καθὼς ἀνωτέρω λέγομεν, ἀπὸ τὴν μερίδα ἐκείνων πού χύνει ἰδρώτα γιὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὸν ἐπιούσιον, πρᾶγμα πού κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν κατορθώνει καθ' ἣν στιγμὴν οἱ μεγαλοκαρχαρίαὶ ἐκμεταλλεύονται καὶ τοκογλύφοι πού πρεσβεύουν τὸ δόγμα «ὁ θάνατός σου ζωὴ μου», ζοῦν πλουσιοπάροχα καὶ χτίζουν μέγαλα ἐπὶ μεγάρων, τὸ δὲ κράτος θροντοφωνεῖ διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ὑπουργοῦ του καὶ ἀπὸ τοῦ θήματος τῆς Βουλῆς ὅτι οὐδεὶς Ἕλλην πεινᾷ διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι πραγματικῶς «ὁ χορτάτος τὸ νησιτικὸ ποτὲ δὲν πιστεύει». Ἀντιπροσωπεύομεν τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν πυκνὴν τάξιν τῶν παραγωγῶν καὶ δι' αὐτῆς πού ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ζωῆς καὶ κινήσεως καὶ πού κρατεῖ στὰ ροζασμένα χέρια τῆς τὸ σύνολον τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς κοινωνίας καὶ πού δίνει τὸ ψωμὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀναξίως πάσχουσαν τάξιν τῶν ἐργαζομένων...» «...Νὰ καταλάβῃ πὼς ἡ «Λαϊκὴ Φωνή» εἶναι ἡ ἔφημερίς πού θαρραλέα καὶ μὲ τὴν σάλπιγγα τῆς ἀληθείας ἀνὰ χεῖρας θ' ἀποτελέσῃ τὴν προφυλακὴν καὶ θὰ σημανῇ συναγερόν ἐἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ κινδυνεύσουν τὰ συμφέροντά του...».

Τακτικοὶ συνεργάτες τῆς μὲ πεζὰ καὶ ποιήματα ἦταν οἱ αἰτωλ)νες λόγιοι: Κ. Δημάδης, Γ. Τσακανίκας, Π. Πετρόπουλος, Κων Μέξης, Χρ. Γεροβασίλης, Στάθης Ζαρκιᾶς κ.ἄ. Ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ χρονολογήματα τοῦ τελευταίου.

Τυπωνόταν στὴν Ἀθήνα ὅπου εἶχε καὶ γραφεῖα (Στοὰ Πάππου 16). Ἡ ἔδρα τῆς ὅμως ἦταν στὸ Ἀγρίνιο.

Μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ ἐνημερωμένες, καλοτυπωμένες καὶ μὲ πλούσια εἰδησεογραφία ἀπ' ὀλόκληρο τὸ νομὸ, ἔφημερίδα πού ἀντιμετώπιζε τὰ τοπικὰ ζητήματα μὲ θέρημ καὶ παλληκαριά ἀξιοποιημένη ἀπ' τὴν πείρα τοῦ παλαίμαχου δημοσιογράφου Γ. Κουτσονίκα.

Μὲ τὴ στήλη «Ἐλεύθερο βῆμα τῶν ἀναγνωστῶν μας» ἀπ' ὅπου σ' ἐλεύθερες συζητήσεις ἔπερναν τὸ σωστό τους δρόμο ἕνα σωρὸ ἱστορικά, λαογραφικά, ἐκπολιτιστικά καὶ οἰκονομικά θέματα, ἡ ἔφημερίδα αὐτὴ ἔπερνε μιὰ πρωτότυπη χάρη.

Ἡ «Λαϊκὴ Φωνή» δημοσίευε καὶ δωρεὰν ὠρισμένες ἀγγελίες καὶ διαφημίσεις τῶν συνδρομητῶν τῆς, ὅπως μᾶς γνωρίζει ἡ παρακάτω δήλωσις πού καταχωροῦνταν κάθε δύο-τρία φύλλα: «Οἱ κ.κ. συνδρομηταὶ μας δικαιοῦνται νὰ δημοσιεύωσι μίαν διαφήμισιν δέκα στί-

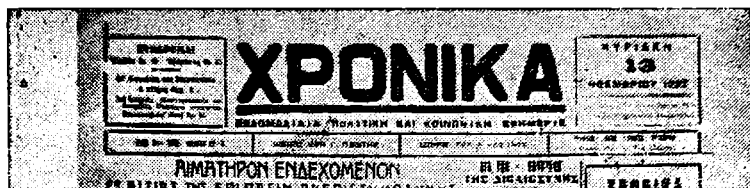
χων κατά τριμηνίαν τῶν καταστημάτων των κ.λ.π. δωρεάν. Ἐπίσης δωρεάν δύνανται νὰ δημοσιεύσι τὰς ἀγγελίας γάμων, βαπτίσεων κ.λ.π.).

Ἄπ' τὸ 12ο φύλλο τῆς 22-5-1930, πὺν ἀνέλαβε ἀρχιουντάκης ὁ Δῆμος Κουζέλης, μὴ ρουμειώτικη δημοσιογραφικὴ μορφὴ πρῶτον μεγέθους, πῆρε μεγάλο σχῆμα καὶ ἀρτιώτερη ἐμφάνιση.

Στὴν Ἐθνικὴ μας βιβλιοθήκῃ βρίσκονται μερικὰ φύλλα τοῦ 1930 μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 1844.Ε.

«Ἑλληνικά Χρονικά»

Τὰ «Ἑλληνικά Χρονικά», ἑβδομαδιαία πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐφημερίς, ἔβγαιναν στὸ Μεσολόγγι ἀπ' τὴς 6.4.1930 μὲ ἰδιοκτήτη τὸν Κ. Πολίτη καὶ διευθυντὴ τὸ Γερ. Κασόλα. Τυπωνόταν στὴν ἀρχὴ στὴν Πάτρα, καὶ ἀργότερα στὸ Μεσολόγγι σὲ ἰδιότητα τυπογραφεία. Τετρασέλιδη καὶ σὲ μεγάλο συνήθως σχῆμα (55X40), εἶχε εὐρύτατη κυκλοφορία σ' ὅλοκληρῃ τὴ Βορειοδυτικὴ Ἑλλάδα καὶ τὰ Ἐφράτησα. Μέχρι τὸ 36ο (17.6.1931) φύλλο τῆς εἶχε τακτικὴ ἐπ-

δοση. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα κυκλοφοροῦσε σὲ ἀκαθόριστα χρονικὰ διαστήματα μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1933.

Συνολικὰ ἀπ' τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ ἔχουν ἐκδοθῆ 76 φύλλα. Μία σειρὰ κρατᾶει στὸ ἀρχεῖο του ὁ Κ. Πολίτης (Βερανζέρου 26α, Ἀθήνα) καὶ μερικὰ φύλλα βρίσκονται στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκῃ μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 696.

Θέλοντας νὰ μιμηθῆ τὰ «Χρονικά» τοῦ Μάγιοιερ ἔφερε στὰ περισσότερα φύλλα τῆς τὴν ἴδια ρῆση τοῦ Φραγκλίνου «τὰ πλείω ὀφείλῃ τοῖς πλείοσι». Πλούσια σὲ εἰδήσεις, ἀπόψεις καὶ συνεργασίες γιὰ τὰ τοπικὰ οικονομικὰ, κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ θέματα, πῆρε μὴ καλὴ θέση ἀνάμεσα στὸν τύπο τῆς Δυτ. Ρούμελης, πὺν ὀφείλεται στὸ διευθυντὴ τῆς Γερ. Κασόλα πὺν ἀπ' τὸ 22ο φύλλο, ἀποχωρῶντας ὁ Πολίτης, κράτησε μόνος του ὄλο τὸ βάρος τῆς ἐκδόσεως.

Τακτικοὶ συνεργάτες τῶν «Χρονικῶν» ἦταν ὁ συγγραφέας Ι. Οἰκονομίδης, πρόεδρος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Πρεβέζης, ὁ δημοσιογράφος - δικηγόρος Λευκάδος Τάκης Παπαγαλάνης, τώρα δήμαρχος Ἄρτας, ἡ ποιήτρια Σοφία Λαζοπούλου - Μωρές, ἡ λογοτέχνης Βαρβάρα, Λιβαδῶ, ὁ Δημ. Βεζανῆς, νομάρχης Ἄρτας καὶ τώρα καθηγητὴς Πανεπιστημίου κ.ἄ.

«ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ»

Ἐβδομοδιαία σὲ σχῆμα 2ο δισέλιδη ἢ τετρασέλιδη, πού ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι ἀπ' τὰ μέσα τοῦ 1930 μέχρι τὸ 1934 ὁ Ζαχαρίας Α. Ἀγγελῆς, ὡς ἰδιοκτῆτης καὶ διευθυντής. Τυπωνόταν σὲ ἰδιόκτητα τυπογραφεία, πού εἶχε φέρει στὸ Μεσολόγγι ὁ Ἀγγελῆς ἀπ' τὴν Πάτρα. Συντάκτης καὶ ἐπιμελητής τῆς ἕλης ἦταν ὁ Τάκης Μπαγιώργας. Καλοτυπομένη, μὲ καινούργη στοιχεῖα καὶ ὠραία ἀρχιτεκτονική, ἀλλὰ

φτωχή σὲ λογοτεχνική ἕλη καὶ σὲ τοπικὲς εἰδήσεις. Τακτικοί της συνεργάτες ἦταν ὁ Γ. Τσοπανᾶς, ὁ Ἀχ. Τέγας κ.ά. Πολὺ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ πολιτικά της ἀρθρα, γιατί ἦταν ὄργανο τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος καὶ ἡ διαλογικὴ συζήτησή της μὲ τὴν «Τριγωνίδα» Ἀγρινίου, πού τὴν ἀποκαλοῦσε πάντοτε «ἡ τριουπόστατος «Τριγωνίς» τῶν Βενιζέλο - Καφανταρο - Κομμουνιστῶν τοῦ Ἀγρινίου τὴν ὁποῖαν διευθίνει ὁ πρῶν εἰσπράκτωρ τοῦ «Ρουμελιώτου».

Στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη, μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 1605, βρίσκονται ἀρκετὰ φύλλα τοῦ «Μεσολογγίου», ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1931—1934.

«Τὸ Βελοῦχι»

Ἡ ἐφημερίδα αὐτή, μὲ ὑπότιτλο «Ἐβδωμιαία ἐφημερίς διευθυνομένη ὑπὸ ομάδος», ἔβγαине στὸ Καρπενήσι ἀπὸ τὸν

Ἀπρίλη τοῦ 1931 μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1935. Ἰδιοκτῆτες της ἦταν οἱ διβλιοπῶλες Ν. Καραγιώργος καὶ Κ. Κοτοπούλης, μὲ διευθυντὴ τὸ Δημ. Παπακαριά.

Ήταν ἀκοιμάτιστο φύλλο κι' εἶχε τὶς στήλες τῆς στῆ διάθεση κάθε ἀναγνώστη τῆς, πού ἤθελε νὰ ἐκφέρει γνώμη στὰ κοινά. Ἐδειχνε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ κάθε τοπικὸ θέμα.

Τακτικοὶ τῆς συνεργάτες ἦταν οἱ Κ. Οἰκονόμου, Χρ. Σταμέλος, Π. Βασιλείου, Π. Κολόκας κ.ἄ.

Στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη φυλάσσονται λίγα φύλλα, ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1931 μέχρι 1932 με ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 482.

«Ὁ Φρουρὸς τῆς Ναυπακτίας»

Ἄργανο τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος πού ἐξέδιδε στὴ Ναύπακτο σὲ ἀκαθόριστα χρονικὰ διαστήματα ἀπ' τὸ 1932 μέχρι τὸ 1937 ὁ δικηγόρος Εὐθ. Λεβαντῆς. Τυπωνόταν στὰ τυπογραφεῖα τοῦ Δ. Φραγκοῦλη στὴν Πάτρα καὶ ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «ἡμερὶς προασπίσεως τῶν συμφερόντων τῆς Ναυπακτίας».

Πύκνωνε τὴν ἐκδόσή τῆς σὲ προεκλογικὴ περίοδο καὶ ὑπεστήριζε μὲ φανατισμὸ τοὺς ὑποψηφίους τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος Λούρο καὶ Καλαντζόπουλο. Χτύπαγε δὲ τὸν Καναδο καὶ τὸ Νόβα πού δὲν ἦταν τότε κομματικοὶ τῆς φίλοι.

Δισέλιδη σὲ σχῆμα δεύτερο μὲ φτωχὴ εἰδησεογραφία καὶ μέτρια ἐμφάνιση, ἐξαντλοῦσε ὅλη τὴν δραστηριότητα σὲ ἐπιθέσεις καὶ ἀντεκλήσεις κατὰ τῆς «Φωνῆς τῆς Ναυπακτίας», προσωπικοῦ ὄργανου τοῦ Νόβα. Τὸν περισσότερο χῶρο τῆς διέθετε γιὰ πολιτικολογία καὶ δὲν παρουσίαζε κανένα ἄλλο ἐνδιαφέρον.

«Ἀγγελιοφόρος Αἰτωλοακαρνανίας»

Ὁ Κ. Πολίτης, ἀπ' τὴν 1.1.1933 ἀπεχώρησε ἀπ' τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά» καὶ ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι τὸν «Ἀγγελιοφόρο τῆς Αἰτωλίας» μέχρι τὰ τέλη τῆς ἴδιας χρονιάς. Δισέλιδη, ἐμφανίσθημ ἔφημε-

ρίδα σὲ σχῆμα 2ο, μὲ καλὲς συνεργασίες καὶ λεπτομερεῖς τοπικὲς εἰδήσεις, τυπωνόταν στὰ ἰδιόκτητα τυπογραφεῖα τοῦ Πολίτη στὸ Μεσολόγγι.

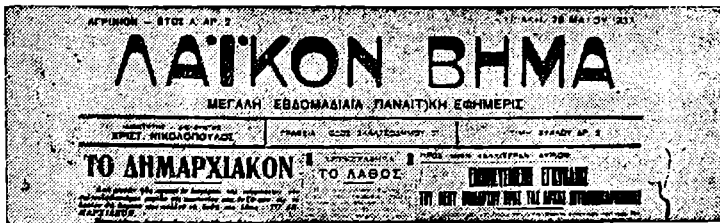
Ὁ Μεσολογγίτης αὐτὸς γιατρός συνέχισε τὴν ἀρχαία παράδοση τῶν Ἑλλήνων ἰατροφιλοσόφων καὶ ἐργάστηκε μὲ ἀφοσίωση γιὰ τὴν

πρόοδο του 'Ελληνικού Τύπου. (11). Συνεπής εργάτης τῆς δημοσιογραφικῆς πέννας καὶ ἀκαταπόνητος μαχητὴς με πνευματικὴ φλόγα ποὺ ἀνάψε μέσα του ἀπ' τὰ μαθητικὰ θρανία με τὶς συνεχεῖς ἐκδόσεις ἐντύπων καὶ τὶς συνεργασίες του σ' ὅλα τὰ πατριὰ καὶ τὰ ἀθηναϊκὰ φύλλα, πρόσφερε στὴ Δυτ. Ρούμελη ἀνυπολόγιστες ὑπηρεσίες.

Στὸ ἰδιωτικὸ ἀρχειο τοῦ Κ. Πολίτη (Βερατζέρου 26α, Ἀθήνα) σῶζεται μιὰ σειρά φύλλων τοῦ «'Αγγελιοφόρου». Ἐπίσης στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη με ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 65 βρίσκονται τὰ ὑπ' ἀριθ. 2, 4, 5, 9 καὶ 10 φύλλα.

«Λαϊκὸν Βῆμα»

'Αγρινιώτικη ἐφημερίδα ποὺ ἐξέδιδε ὁ Χριστ. Νικολόπουλος ἀπ' τὸ Μάιο τοῦ 1933, ἦταν πολιτικὸ ὄργανο τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος καὶ ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «Μεγάλῃ ἐβδομαδιαίᾳ Πανατωλοσακαρνανικῇ ἐφημερίᾳ». Κιολογραμμένη σὲ μεγάλο σχῆμα, περιοριζόταν εἰς πολιτικὴ

ἐρθρογραφία καὶ πολιτικὸ ρεπορτάζ. Κράτησε μέχρι τὰ μέσα τοῦ 1936, ὅταν ὁ διευθυντὴς τῆς διωρίστηκε οικονομικῶς ὑπάλληλος.

Τακτικοὶ τῆς συνεργάτες ἦταν οἱ Τάκης Μπαγιώργας, Τίμος Γαλάνης, Στάθης Ζαρκιάς, Χρ. Ἐθαγγελᾶτος, Μ. Πζάνης, Ν. Ἀρχουμάνης κ.ἄ. Στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς βρίσκονται τὰ φύλλα 77—101 καὶ 103—110 τοῦ 1935 καὶ στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη με ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 482 τὰ ὑπ' ἀριθ. 1—32 τοῦ 1933 φύλλα τῆς.

«Ναυπακτικὰ Νέα»

Τὴν ἐξέδιδε στὴν Ἀθήνα ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ 1934 μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1935 ὁ Σωκράτης Γ. Δροσόπουλος, με εἰδήσεις ἀπ' τὴν ἐπαρχία τῆς Ναυπακτίας. Ἐφερε τὸν ὑπότιτλο «ἐβδομαδιαῖον ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Ναυπακτίων» καὶ ἦταν ἓνα πολὺ περιποιημένο φύλλο σὲ σχῆμα 2ο, με πλούσια ὕλη καὶ ἐκλεκτὲς συνεργασίες τῶν Γ. Ἀθάνα, Τ. Μωραϊτίνῃ κ.ἄ.

(1) Ἀπ' τὸ 1955 ἐκδίδει στὴν Ἀθήνα τὰ «Ἐπιστημονικὰ Χρονικά», μηνιαῖο ὄργανο τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων.

Αυστηρή και αντικειμενική στις κρίσεις και απόψεις της, χωρίς να μεροληπτή και να κομματίζεται, είχε καταλάβει την καλύτερη θέση ανάμεσα στα άλλα σύγχρονά της φύλλα. Μερικά φύλλα των δύο χρόνων της εκδόσεώς της βρίσκονται στο ιδιωτικό αρχείο του Τάκη Χριστόπουλου (Ἄθαν. Νικομηδείας 85, Ἀθήνα).

«Παραγωγός»

Μιά ειλικρινή φωνή των καπνοπαραγωγῶν Αἰτωλίας και μιά τίμια εκπροσώπησή τους ἦταν ἡ ἐφημερίδα «Παραγωγός» τοῦ Ἀγρινίου, πού ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «ἐβδομαδιαία ἐφημερίς ἰδιοκτησία τοῦ καπνοπαραγωγικοῦ Συλλόγου». Ἀπ' τις ἀρχές Ἀπριλίου τοῦ 1935, ἓνα προοδευτικὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ Καπνοπαραγωγικοῦ Συλλόγου Ἀγρινίου, μὲ πρόεδρο στήν ἀρχὴ τὸ Μ. Γιάγκα κι' ὕστερα τὸ Δ. Βλάμη και γενικὸ γραμματεὰ τὸν Ἄνδρ. Πολιτόπουλο, ἀρχισε νὰ ἐκδίδη τὸ ἔντυπο ὄργανό της. Τετρασέλιδη κατὰ βάση, σὲ μεγάλη σχῆμα, τυπωνόταν στὰ τυπογραφεῖα Πολύζου—Τσιανίκα και κράτησε μέχρι τὸ Γενάρη τοῦ 1936.

Ἄναγράφει πῶς διευθύνεται ἀπὸ τριμελῆ συντακτικὴ ἐπιτροπή, ἀλλὰ τὰ γιομάτο παλμὸ κι' ἀλήθεια πύρινα ἄρθρα τοῦ «Παραγωγοῦ», τὰ σχόλια και γενικὰ ἢ ἐπιμέλεια ὅλης τῆς ὕλης τῆς ἐφημερίδος ἦταν ἔργο τοῦ Ἄνδρ. Πολιτόπουλου, ἀνεξάρτητα ἂν φέρετε στήν ἀρχὴ σὰν ἐπεύθυνος τῆς ὕλης ὁ Γιάγκας κι' ἀργότερα στὰ τελευταία φύλλα της ὁ Τ. Γιάκος.

Ὁ «Παραγωγός» εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐφημερίδα πού ἐξεπλήρωσε συνειδητὰ και πέρα γιὰ πέρα τὸ καθήκον της. Γραφόταν ἀπὸ καπνοπαραγωγούς, ἢ ἀπὸ ἀνθρώπους πού ζοῦσαν ἀπὸ κοντὰ τὸν πόνο αὐτῶν, κι' ἦταν ὄργανο δικό τους, φωνὴ ἀπ' εὐθείας βγαλμένη ἀπ' τὴν πνευμένη τους ψυχὴ, κι' ὄχι ἀπὸ ἐπαγγελματία καλαμαρά πού γράφει ὅπως τὰ θέλει.

Μὲ τὸ φύλλο τοῦτο ὁ Α. Πολιτόπουλος ἔδειξε ἓνα δημοσιογραφικὸ και λογοτεχνικὸ ταλέντο πρώτου μεγέθους. Μιαὺ μὲ τις συνεργασίες του στὰ περισσότερα ἀγρινιώτικα φύλλα, ὀλοκλήρωσε μιὰ ὑπέροχη προσφορά στὸν τόπο του.

Ὅλα τὰ θέματα τῶν καπνοπαραγωγῶν ἀναπτύσσονται ἀπ' τοὺς πιὸ ἀρμόδιους μελετητές τους. Γεωπόνοι, κτηνίατροι, οικονομολόγοι, λογοτέχνες και παραγωγοί, ἔκαναν τὸ ἐλλεκτὸ ἐπιτελεῖο τῶν συνεργατῶν τοῦ «Παραγωγοῦ».

Οἱ τακτικώτεροι ἦταν οἱ Ε. Πετούσης, Α. Μπέλλος, Κ. Παλαμᾶς, Ι. Τσαμπάζης, Δ. Βάρας, Β. Μόσχος, Κ. Σωτηρόπουλος, Κ. Σταθόπουλος, Ε. Ἀνάσης, Ι. Θωμόπουλος, Κ. Χασάπης, Α. Σακκάς, Γ. Παπαδημητρίου, Κ. Χάκος κ.ἄ.

Ὁ Α. Πολιτόπουλος φυλάει στὸ ἀρχεῖο του (Α. Τραυλιαντώνη 5, Ζωγράφου - Ἀθήνα), μιὰ σειρὰ ἀπ' τὸν «Παραγωγό».

«Αιτωλοακαρνανικός Τύπος»

'Απ' τὸ 1934 μέχρι σήμερα, με διακοπὴ στὴν κατοχή, ἐκδίδει ὁ Τάκης Σαλμᾶς τὸν «Αἰτωλοακαρνανικὸν Τύπον», με ἔδρα στὴν ἀρχὴ τὸν Πειραιᾶ κι' ἀργότερα στὴν Ἀθήνα.

Δισέλιδη καὶ τετρασέλιδη με σχῆμα 2ο με μέτρια ἐμφάνιση καὶ συνεργασίες ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «ἐβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερὶς τῶν Αἰτωλ(κῶν) συμπεφερόντων» κι' ἀργότερα ἀποῦ ἄλλαξε τὸν τίτλο καὶ ἔγινε «Αἰτωλ(κῶς)—Εὐρυτανικὸς Τύπος», ἔχει καὶ τὸν ὑπότιτλο «ἐθνικὴ πολιτικὴ ἐφημερὶς τῶν ἀπανταχοῦ Αἰτωλοακαρνανῶν καὶ Εὐρυτάνων».

Ἐργασιμὸς τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος, ὑποστηρίζει με φανατισμὸ τοὺς κομματικὸς της φίλους καὶ καταπιάνεται με ὄλα τὰ αἰτωλ(κῶν) θέματα.

«Ἀκαρνανικὴ Σκέψις»

Δεκαπενθήμερη στὴν ἀρχὴ κι' ἀργότερα ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα πὺ ἐξέδιδε στὸν Ἀστακὸ ἀπ' τὸν Ἰούνιο τοῦ 1934 ὁ Σ. Νικήτας, ὡς ἰδιοκτῆτης καὶ διευθυντής.

Με τὰ πύρινα ἀρθρα τοῦ διευθυντοῦ της καὶ τὰ σχολία της, στὴ στήλη με τὸν τίτλο «Γεγονότα καὶ κρίσεις», ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ ἀγα-

νίστηκε με πάθος γιὰ τὴν οικονομικὴ, ἐκπολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ πρόοδο τοῦ Ἀστακοῦ κι' ὀλόκληρης τῆς ἐπαρχίας Ἐηρομέρου.

Φροντισμένη με ὠραία ἀρχιτετονικὴ, ἐξάστηλη, σὲ σχῆμα μεγάλο, ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ εἶναι ἓνα φωτεινὸ ἀστὲρι στὸν φτωχὸ πνευματικὸ ὄριζοντα τῆς περιοχῆς της. Με λεπτομερεῖς εἰδήσεις καὶ πλούσιες δημοσιογραφικὲς καμπάνιες ἀπ' ὀλόκληρο τὸ Νομὸ καὶ τὰ Ἐφτάνησα ἀκόμα, ἀγαπήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἐηρομερίτες, πὺ ἐξετίμησαν τὶς ἴψεις της. Μ' ὄλα ταῦτα δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσει περισσότερο ἀπὸ ἓνα χρόνο. Λίγα φύλλα της φυλάσσονται στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη.

«Στέμμα»

Ὁ Μεσολογγίτης Νικ. Σκόνδρας, τραπεζικὸς ὑπάλληλος, πὺ ἔμεινε ἄσβεστη ἡ μνήμη του στοὺς συμπολίτες του με τὸν ἡρωικὸ του θάνατο στὰ Ἀλβανικὰ βουνά, ἐξέδιδε στὴ γενέτειρά του ἀπ' τὸν

Μάιο μέχρι τὸ Νοέμβριο τοῦ 1935 τὸ «Στάμμα», ὄργανο τῶν βασιλοφρονῶν. Φανατικὸς λαϊκὸς, ποὺ ἔχασε καὶ τὴ θέση του γιὰ τὰ πολιτικὰ του φρονήματα, μὲ τὴν γλαφυρὴ του πέννα καὶ τὴ δημοσιογραφικὴ του παλληκαριά ἔδειξε μὲ τὸ φύλλο τοῦτο πῶς ξανοιγόταν μπροστά του ἓνα εὐρὺ μέλλον στὴν ὑπηρεσία τοῦ τύπου.

Συχνὰ στὴν ἐφημερίδα αὐτὴ ἔγραφαν ἀνώνυμα συνεργασίες καὶ ἄρθρα ὁ Τάκης Μπαγιώργας καὶ ὁ Γιάννης Λυκούδης.

«Νέα Ἐποχὴ»

Ἑβδομαδιαία τετρασέλιδη ἐφημερίδα σὲ σχῆμα 2ο, ποὺ ἐξέδιδε ἀπ' τὸν Ἰούλιο τοῦ 1935 μέχρι τὸν Αὐγούστο τοῦ 1940 (1) στὸ Ἀργί-νιο ὁ Π. Βλασσόπουλος. Ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «Αἰτωλ)νικὴ ἐφημερίς πολιτικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων» καὶ ἦταν ὄργανο τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων. Ἐπιμελημένη σὲ ὕλη καὶ ἐμφάνιση, συναγωνιζόταν τὰ καλύτερα ἐπαρχιακὰ φύλλα. Ἀξιοπρόσεχτα εἶναι τὰ πρωτοχρονιάτικα πανηγυρικὰ καὶ πολυσέλιδα φύλλα τῆς «Ν. Ἐποχῆς», μὲ τὶς ἐκλεκτὲς τῆς λογοτεχνικὲς, λαογραφικὲς καὶ ἱστορικὲς συνεργασίες τῆς.

Τὰ φύλλα τῆς κοσμοῦσαν οἱ στίχοι τοῦ Κ. Δημάδη, Γ. Τσακανίκα, Ρ. Γκόλφη, Κ. Παλαμά, Κ. Χρυσανθόπουλου, Σ. Ζαρκιᾶ, Α. Κυριαζῆ καὶ τὰ πεζὰ τοῦ Δ. Λουκόπουλου, Α. Πολιτόπουλου, Π. Παπαχρίστου κ. ἄ.

Ἡ «Ν. Ἐποχὴ» διακρίθηκε γιὰ τὸ πολιτισμένο καὶ τὸ σεμνὸ τῆς ὕφους. Ἀσκοῦσε γόνιμη κριτικὴ καὶ πάντα μὲ ἐπίγνωση τῆς ἀποστολῆς τῆς.

Ὁ Π. Βλασσόπουλος, στὸ Ἀργίριο, ἔχει πλήρη σειρὰ τῆς «Ν. Ἐποχῆς» καὶ στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς βρίσκονται λίγα φύλλα τῶν ἐτῶν 1935 καὶ 1936.

«Ναυπακτικὸς Βράχος»

Ὁ Ναυπάκτιος πολιτευτὴς Ζήσης Ζαβέρδας ἐξέδιδε στὴν Ἀθῆνα ἀπ' τὰ μέσα τοῦ 1935 μέχρι τὰ μέσα τοῦ 1936 τὸ «Ναυπακτικὸ Βράχο», ὡς ὄργανο τῆς Ναυπακτικῆς Ἀδελφότητος. Σὲ σχῆμα 2ο, ἦταν ἀνεξάρτητη καὶ ἐκπροσωποῦσε καθαρὰ τὰ τοπικὰ συμφέροντα τῆς ἐπαρχίας τῆς. Ἐχουν ἐκδοθῆ μόνον ἑξ φύλλα ἀπ' τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ, σὲ ἀραιὰ καὶ ἀκαθόριστα χρονικὰ διαστήματα τὸ καθένα.

Μιὰ σειρὰ ἔχει στὸ ἀρχεῖο του ὁ Ζ. Ζαβέρδας (Μελισσοῦ 25, Ἀθῆνα).

(1) Ἡ «Νέα Ἐποχὴ» ἀπ' τὸ 1951 ἄρχισε νὰ ἐπανεκδίδεται καὶ πάλιν στὸ Ἀργίριο.

«Ἡ Φωνὴ τῆς Εὐρυτανίας»

Ἐβδομαδιαία ἔφημερίδα τετρασέλιδη σὲ σχῆμα 2ο, πού ἐξέδιδαν στὸ Καρπενήσι ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ 1936 μέχρι τὴν κατοχὴ ὁ Ν. Θάνος ὡς διευθυντῆς - ὑπεύθυνος καὶ ὁ Δημ. Μπακιάλας ὡς οἰκονομικὸς διευθυντής. Τυπωνόταν σὲ ἰδιόκτητα τυπογραφεῖα καὶ πιεστήρια, γι' αὐτὸ εἶχε καὶ τὴ δυνατότητα νὰ παλεύη καὶ νὰ διατηρεῖται μέσα στὶς οἰκονομικὲς δυσχέρειες τῆς φτωχῆς Εὐρυτανίας.

Εἶχε ἓνα ἄρτιο δίκτυο ἀνταποκριτῶν σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας, κι' ἦταν πάντα ἐνημερωμένη καλὰ σ' ὅλα τὰ γεγονότα. Γνήσια φωνὴ τοῦ Εὐρυτανικοῦ λαοῦ, ἀγαπήθηκε καὶ ἐκτιμήθηκε ὅσο λίγες ἔφημερίδες, γιατί δούλευε μὲ πόνο γιὰ τὸν τόπο της.

Πρακτικοὶ της συνεργάτες ἦταν: Στὰ θρησκευτικὰ θέματα ὁ ἱερέας Κ. Μακογιάννης, στὰ γεωργικὰ καὶ οἰκονομικὰ θέματα ὁ Χρ. Σταμέλος, στὰ ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ ὁ Π. Βασιλείου, στὰ χρονογραφήματα ὁ Γ. Γεωργίου κ. ἄ.

Συντάκτης τῆς «Φωνῆς τῆς Εὐρυτανίας» ἦταν ὁ Δημοσθένης Γούλας, τώρα νομάρχης Χαλκιδικῆς.

Σήμερα ἀπ' τὴν ἔφημερίδα αὐτὴ ἔχουν διασωθῆ λίγα φύλλα στὰ χέρια τοῦ συνεργάτου της Π. Βασιλείου (Φαιδριάδων 39, Ἀθήνα) καὶ στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 1849, μιὰ πλήρης σειρὰ τοῦ 1939 καὶ τὰ φύλλα ἀπ' τὶς 21.1.1940 μέχρι 27.10.1940.

«Φωνὴ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας»

Ἐβδομαδιαῖο τοπικὸ ὄργανο πού ἐξέδιδε στὸ Ἀργίριο ὁ Γιώργος Παπαντωνίου, ἀπ' τὸν Ἰούνιο τοῦ 1937 μέχρι τὸν Αὐγούστο τοῦ 1939. Μὲ τοῦτο τὸ φύλλο ἀνοίξε μιὰ καινούργια ἐποχὴ στὴν ἱστορίαν τοῦ τύπου τῆς Δυτ. Ρούμελης ὁ Παπαντωνίου. Ἐποχὴ πνευματικῆς ἀνόδου, πού συνεχίστηκε μὲ τὴν ἐπόμενη ἔφημερίδα του καὶ πού τὴ νεοπαλαγεῖ ἀπὸ τότε μὲ λαχτάρα ἢ ταλαίπωρη αὐτὴ γωνιά τῆς ἐλληνικῆς γῆς.

Τετρασέλιδη, σὲ μέγεθος 2ο, τυπωνόταν στὴν Πάτρα κι' ἄλλωνε κάθε βδομάδα ἓνα λαϊκὸ πνευματικὸ τραπέζι, μὲ πλούσια καὶ διαλεκτὴ πνευματικὴ τροφή. Ἐκτὸς ἀπ' τὶς τοπικὲς εἰδήσεις καὶ τὰ τοπικὰ ζητήματα, εἶχε σὲ κάθε φύλλο πλούσιες συνεργασίες τῶν: Δημ. Λουκόπουλου, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Πάνου Παπαχρόστου, Γ. Τσακνίκα, Ἰωάν. Κίσαθου, Ἄνδρ. Πολιτόπουλου, Μιχ. Σταφυλᾶ κ. ἄ.

Τὰ κύρια ἄρθρα τοῦ Παπαντωνίου ἔκαναν ἰδιαίτερη αἰσθησὴ γιὰ τὴν ἀντράνταχτη ἐπιχειρηματολογία τους καὶ τὴ βαθειὰ γνώση τῶν πραγμάτων πού παρουσίαζαν. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ χρονογραφήματά του γιὰ τὴ χάρη, τὴν ἐπικαιριότητα καὶ τὸ λεπτὸ πνεῦμα του, πού τὰ ἔγραφε μὲ τὸ ψευδώνυμο «Εἷηνος».

Τὴ μεγαλύτερη πνευματικὴ προσφορὰ στὸ φύλλο αὐτὸ μᾶς παρουσιάζουν οἱ ἀρχαιολογικὲς καὶ ἱστορικὲς μελέτες τοῦ τότε φιλόλογου καθηγητῆ στὸ γυμνάσιο Ἀγρινίου καὶ ἤδη γυμνασιάρχου Ναυπάκτου Πάνου Παπαχρίστου καὶ οἱ ἱστορικὲς καὶ λαογραφικὲς μελέτες τοῦ ἀειμνήστου ρουμελιώτη ἐρευνητῆ Δημ. Λουκόπουλου.

«Δυτικὴ Ἑλλάς»

Καθημερινὴ πρωϊνὴ ἐφημερίδα, πού ἐξέδιδαν στὸ Ἀγρίνιο οἱ Γ. Γιάγκας καὶ Γ. Παπαντωνίου, ἀπ' τὸν Ἰούνιο τοῦ 1940 μέχρι τὸ Πάσχα τοῦ 1941 (1).

Ἀναμφισβήτητα μὲ τοῦτο τὸ φύλλο οἱ ἰδρυτὲς του Γ. Χ. Γιάγκας καὶ Γ. Παπαντωνίου, διευθυντὲς καὶ ἰδιοκτῆτες του, πῆραν τὴν πρώτη θέση στὴν δημοσιογραφία τῆς Δυτικῆς Ρούμελης στὰ νεώτερα χρόνια. Ἦταν πραγματικὰ μιὰ τρέλλα ἢ ἔκδοση καθημερινῆς ἐφημερίδος στὸ Ἀγρίνιο, σὲ ἐποχὴ πού ἔφταναν πρωῶ - πρωῶ ὄλες οἱ πατρινὲς ἐφημερίδες καὶ τὸ μεσημέρι ὄλες οἱ ἀθηναϊκὲς.

Τετρασέλιδη, μὲ μεγάλο σχῆμα, μὲ πλούσια τοπικὴ, πανελλαδικὴ καὶ διεθνῆ εἰδησιογραφία, εἶχε εὐρύτατη κυκλοφορία σ' ὅλη τὴ Δυτ. Στερεά, τὰ Ἐπτάνησα καὶ τὴν Ἥπειρο.

Γιὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς συνετέλεσε καὶ τὸ ὅτι οἱ βιβλιοπῶλαι Πολύζος καὶ Πσιανίνας εἶχαν ἀνακαινίσει τὸ μεγάλο ἐπίπεδο πειστηρίό τους, ὅπου καὶ τυπωνόταν. Μέχρι τότε, οἱ μεγάλες σὲ σχῆμα ἀγρινιώτικες ἐφημερίδες τυπωνόταν στὴν Πάτρα.

Ἀπ' τὸν Αὐγούστο τοῦ 1940, γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους, μπῆκε ὡς συνιδιοκτῆτης στὴν ἐφημερίδα καὶ ὁ Διον. Κριάρης.

Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, ἀπ' τὸν Ὀκτώβριο, ἡ κυκλοφορία τῆς ἐφημερίδος πολλαπλασιάστηκε, φτάνοντας μέχρι τὰ τμήματα τοῦ μετώπου στὴν Ἀλβανία.

Τὰ ἄρθρα τῆς διακρίνονταν γιὰ τὴν παλληκαριὰ καὶ τὸν ἐθνικὸ τους παλμό.

Συνεργάζονταν δὲ ὄλοι οἱ ρουμελιῶτες λόγιοι πού ἀναφέραμε στὰ προηγούμενα φύλλα καὶ πολλοὶ ξένοι, κυρίως ἀπ' τὴν Ἀθήνα, τὴν Πάτρα καὶ τὰ Γιάννενα.

Συντάκτες τῆς ἦταν ὁ Ι. Ἡλιάκης, ὁ Π. Βλασσόπουλος καὶ ὁ Ι. Ἀντωνιάδης καὶ βοηθοὶ τῶν συντακτῶν οἱ Λιάκης Γιάγκας καὶ Γ. Παπαδημητρίου.

Στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, μὲ ἀριθμὸ καταχωρήσεως Π. 1082, σώζονται τὰ φύλλα τῆς «Δυτικῆς Ἑλλάδος» ἀπὸ 6 Ἰουλίου μέχρι 30 Δεκεμβρίου 1940 καὶ στὰ ἀρχεῖα τῆς οἰκογενείας Χ. Γιάγκα, στὸ Ἀγρίνιο, μιὰ πλήρης σειρά τῆς.

(1) Ἀργότερα κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῶν κατακτητῶν τὴν ἐπανεξέδωκε σχεδὸν σ' ὅλη τὴν κατοχὴ ὁ Γιάγκας μόνος του, πτωχὴ σὲ ἐμφάνιση καὶ ὄλη, γιὰ τὴ λογάκριαν οἱ Ἴταλοί.

«Βέλος Ἀκαρνανίας»

Δυὸ Καρθασσαριῶτες μαθητὲς γυμνασίου, ὁ Κώστας Ν. Σαρλῆς καὶ Σπῦρος Κ. Τσιρογιάννης ἐξέδωσαν στὴν Ἀμφιλοχία ἀπ' τὶς 10·7·1911 τὴν ἐφημερίδα «Βέλος τῆς Ἀκαρνανίας», πού μέχρι τὸ 13ο φύλλο τοῦ 1912, τυπωνόταν στὴν Ἄρτα σὲ σχῆμα 4ο τετρασέλιδη. Ἀπ' δεῦτερο χρόνο εἶχε ἀναλάβει ἀρχισυντάκτης ὁ Εὐστ. Μ. Καζαντζῆς.

Τὸ «Βέλος» παρ' ὅτι ἦταν πνευματικὸ δημιούργημα μιᾶς μαθητικῆς φλόγας, πού δὲν εἶχε τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια τῆς δημοσιογραφίας, ὅμως ἦταν ἕνα ἐπιμελημένο καὶ σοβαρὸ φύλλο, μὲ μιὰ καλὴ θέση ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἐπαρχιακὰ ἔντυπα τῆς ἐποχῆς του.

Ὅταν οἱ ἐκδότες καὶ διευθυντὲς τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς ἤρθαν στὴν Ἀθήνα καὶ ἔγιναν φοιτητὲς, μετέφεραν ἐκεῖ καὶ τὴν ἔδρα τοῦ «Βέλους», ὅπου ἐξέδωσαν τὰ φύλλα 14 (1913) μέχρι 23 (1915) σὲ μεγαλύτερο σχῆμα πού ἔφερε τὸν ὑπότιτλο «Ὅργανον τῶν Βορειοδυτικῶν Ἐπαρχιῶν».

Ἡ ἐπιστράτευση ὅμως, τοὺς ἀνάγκασε νὰ σταματήσουν τὴν ἔκδοσὴ τῆς καὶ νὰ τὴ συνεχίσουν μετὰ τὸν πόλεμο.

Ἀπ' τὶς ἀρχὲς μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1919 ξανακυκλοφόρησε μέχρι τὸ 42ο φύλλο ὡς «ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς τῶν Ἀκαρνανῶν» μὲ διευθυντὴ τὸ Μίμη Α. Καραπάνο. Ὅστερα τὴ συνέχισε μόνος του ὁ Σαρλῆς καὶ ἐξέδωκε τὰ φύλλα 43—46 (1920). Στὴν τελευταία αὐτὴ περίοδο πῆρε τὸν τίτλο «Τὸ Βέλος Ἀμφιλοχίας».

Ἡ συμβολὴ τοῦ «Βέλους» στὴ περιοχὴ τῆς Δ. Στερεᾶς εἶναι τεράστια. Καθαρὰ ὄργανο τοπικῶν συμφερόντων, ἐπεδίωκε μὲ τὰ ἐμπνευσμένα καὶ προοδευτικὰ του ἄρθρα, νὰ προωθήσῃ τὰ τοπικὰ ζητήματα. Πλούσιο σὲ εἰδήσεις ἀπὸ ὀλόκληρη τὴ Βορειοδυτικὴ Ἑλλάδα, ἦταν ἕνα ἀρκετὰ ζωντανὸ καὶ ἔνθερμο φύλλο.

Καταπιανόταν μὲ ὄρεξη μὲ ὅλα τὰ τοπικὰ προβλήματα καὶ ζητοῦσε ἐπιτακτικὰ τὴ λύση τους.

Οἱ τακτικώτεροι συνεργάτες του ἦταν: στὰ θρησκευτικὰ θέματα οἱ: Θεοφ. Παπακωνσταντίνου, Κ. Μοραλῆς, Ν. Ἀμβράζης, Π. Βάσης καὶ Ξ. Παγώνης, στὴν ποίηση οἱ: Γ. Ἀθανασιάδης, Φιλ. Λαμπράκης, Δημ. Καρύκης, Τάσος Μαντᾶς, Βούλα Σκυλοδήμου, Ἀθηνᾶ Ἀρταβάνη — Κουδούνα, Γ. Θεοχάρης, Κ. Τζαβάλας, Λάκης Γερογιάννης καὶ Δ. Κανδυλιώτης, στὰ χρονογραφήματα οἱ: Γάκης Τσικνιάς, Ι. Ράγκος, Γ. Κονδύλης, Δ. Πιαζεντινὸς καὶ Μ. Μαμίδου, στὰ ἐπιστομικὰ θέματα οἱ: Βλ. Παπαθανασίου καὶ Ν. Μπάζας καὶ στὰ γεωργικὰ θέματα οἱ: Χρ. Ἀναλογίδης καὶ Σ. Τσιρογιάννης.

Ἐίχε ἕνα ὀργανωμένο δίκτυο ἀνταποκριτῶν σ' ὅλα τὰ χωριὰ τοῦ Βάλτου καὶ τοῦ Ξηρομέρου, στὴ Πρέβεζα, στὴν Ἄρτα, στὸ Ἀγρίνιο καὶ στὸ Μεσολόγγι.

Στὸ ἰδιωτικὸ ἀρχειο τοῦ Κ. Σαρλῆ (Ἐλευσινίων 16, Ἀθήνα), βρῖσκεται μιὰ σειρὰ ἀπ' τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ.

Δ Ι Ο Ρ Θ Ω Σ Ε Ι Σ

σελ.	6	στίχ.	34	ἀντὶ	«ποῦ στεγαζόταν»	διάβαζε	«ποῦ στὴν ἀρχὴ στεγαζόταν»
	»		»		»	»	»
	15		32		» «τὸ Μεσολόγγι»	»	» «στὸ Μεσολόγγι»
	»		»		»	»	»
	15		35		» «ἐκδότης εἶναι»	»	» «ἐκδότης τῆς εἶναι»
	»		»		»	»	»
	19		5		» «1.9.1989»	»	» «1.9.1889»
	»		»		»	»	»
	19		42		» «κα τὰ πύρινα»	»	» «καὶ τὰ πύρινα»
	»		»		»	»	»
	33		6		» «Ἄγρινίας»	»	» «Ἄγρινίου»
	»		»		»	»	»
	33		18		» «Ἥχῳ τοῦ Ἄγρινίου»	»	» «Τριχωνία»
	»		»		»	»	»
	35		10		» «1896»	»	» «1898»
	»		»		»	»	»
	44		39		» «μετάφερε»	»	» «μετέφερε»
	»		»		»	»	»
	45		23		» «εἰρμένη»	»	» «εἰρημένη»
	»		»		»	»	»
	50		36		» «έρευνοῦσε»	»	» «έρευνοῦσε»
	»		»		»	»	»
	55		55		» 9	»	» «ἱεροκήρυκα»

Ἐπίσης γιὰ τὴν πιστὴ τήρηση τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς καὶ ἀπὸ τεχνικὴ ἀδλεψία, ἔπρεπε νὰ μποῦν, ἡ «Ἄκαρνανία» καὶ ἡ «Δημοτικὴ Ἐκπαίδευσις» (σελ. 34), πρὸ τοῦ «Μεσολογγίου» (σελ. 31) νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ «Μικρὰ Ἐφημερίς» (σελ. 35) καὶ τὸ «Βέλος» (σελ. 67) μετὰ τὴ «Γλαῦκα» (σελ. 41).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος Σελίς 3

Α'. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

«Έφημερίς Αιτωλική» — χειρόγραφος	5
«Άχελῶς» — χειρόγραφος	5
«Έλληνικά Χρονικά» — Ι. Μάγιερ	6
«TELEGRAFO GRECO» — Στάνχαπ Γκάμπα	10

Β'. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ

«Έλληνικά Χρονικά» — Γ. Σταυροπούλου	12
«Δυτική Έλλάς» — Άρτ. Γουργουρίνη	15
«Αιτωλικός Άσπής»	17
«Μεσολόγγιον» — Γ. Γουργουρίνη	17
«Άκαρνανία»	19
«Αιτωλία» — Γ. Σταυροπούλου	19
«Βύρων» — Γ. Γουργουρίνη	20
«Άχελῶς» — Φ. Μαυρογάντου ἢ Παπαδημητρίου	22
«Τριχωνία» — > >	23
«Τὸ Σύνθημα τοῦ Πολέμου» — Γ. Γουργουρίνη	24
«Παναιτώλιον» — Γ. Σταυροπούλου	26
«Αιτωλική Συμπολιτεία» — Θ. Χαδέλα	28
«Ὁ Πολίτης» — Γ. Σταυροπούλου	30
«Μεσολόγγιον» — Χ. Γουργουρίνη	31
«Άγρίνιον» — Π. Ζωγράφου	31
«Τριχωνία» — Ι. Ρόκου	32
«Άκαρνανία» — Χ. Γουργουρίνη	34
«Δημοτική Ἐκπαίδευσις»	34
«Μικρά Ἐφημερίς» — Χ. Γουργουρίνη	35
«Άνεξάρτητος» — Χ. Γουργουρίνη	36
«Ἠχώ τοῦ Άγρινίου» — Γ. Πανταζή	37
«Άγγελιοφόρος» — Α. Γεωργοπούλου	37
«Τὸ Άγρίνιον» — Δ. Καραγιάννη	39
«Παναιτωλική» — > >	39
«Ναυπακτία» — Ι. Καλλιαμβάκου	39
«Κραυγή» — > >	40
«Παναιτώλιον» — Ι. Οἰκονομοπούλου	40
«Γλαῦξ» — Η. Καλλιδρομίτη	41
«Βήμα» — Ι. Καλλιαμβάκου	41
«Άμυνα» — Μ. Τζάνη	43
«Φῶς» — Γ. Κουτσονίκα — Δ. Καραγιάννη	43
«Δράσις τῶν Ἐπιστράτων» — Ἄδελφῶν Χ. Γουργουρίνη	43
«Δυτική Έλλάς» — Γ. Μάνεση	43
«Μεταβολή» — Κ. Τσάτσου	44
«Στερεά Έλλάς» — Χρ. Εὐαγγελάτου	45
«Παναιτωλική» — Θ. Καραπιπέρη	46
«Πρόδος Αιτωλοακαρνανίας» — Ζ. Παπαντωνίου — Ι. Μύταλη	47
«Βίγλα» — Μ. Χρέλια	47
«Κραυγή» — Μ. Μαγκλιβέρα	48
«Έθνική Ίδέα» — Α. Τζιτζου	49

«Ἀστραπή Μεσολογγίου» — Δ. Λεονάρδου	Σελίς 49
«Ναυπακτίας» — Κ. Βλαχογιάννη	> 49
«Ἐρευνα» — Ε. Σάκου	> 50
«Θάρρος» — Μ. Τζάνη — Θ. Δαρείου	> 51
«Λαϊκή Ἰδέα» — Η. Παπανικολάου — Π. Κατσαρούλη	> 52
«Φλόγα» — Κ. Πολίτη	> 52
«Ἑλληνική Νεολαία» — Κ. Πολίτη	> 52
«Αὔγη» — Π. Κολόκα — Δ. Καρανιά	> 53
«Εὐρυτανία» — Α. Πουρνάρα	> 53
«Φῶς» — Μ. Τζάνη — Δ. Κουζέλη	> 54
«Ποιμὴν ὁ Κασλὸς» — Σ. Παπακυριακοῦ	> 55
«Φωνὴ τῆς Ναυπακτίας» — Ἄθαν. Δράκου	> 55
«Τριχωνίς» — Β. Κρίντα — Κ. Χρυσανθακοπούλου	> 56
«Λαϊκὴ Φωνὴ Αἰτωλοακαρνανίας» — Γ. Κουτσονίκα	> 57
«Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» — Κ. Πολίτη — Γ. Κασόλα	> 58
«Μεσολόγγιον» — Ζ. Ἀγγελῆ	> 59
«Τὸ Βελούχι» — Ν. «Καραγιώργου» — Κ. Κοττοπούλη	> 59
«Ὁ Φρουρὸς τῆς Ναυπακτίας» — Ε. Λεβαντή	> 60
«Ἀγγελιοφόρος Αἰτωλοακαρνανίας» — Κ. Πολίτη	> 60
«Λαϊκὸν Βῆμα» — Χ. Νικολαπούλου	> 61
«Ναυπακτικὰ Νέα» — Σ. Δροσσοπούλου	> 61
«Παραγωγὸς» — Καπνοπαραγωγικοῦ Συλλόγου Αἰτωλίας	> 62
«Αἰτωλοακαρνανικὸς Τύπος» — Τ. Σαλιμά	> 63
«Ἀκαρνανικὴ Σκάμης» — Σ. Νικήτα	> 63
«Στέμμα» — Ν. Σκόνδρα	> 63
«Νέα Ἐποχὴ» — Π. Βλασσοπούλου	> 64
«Ναυπακτικὰς Βράχος» — Ζ. Ζαβέρδα	> 64
«Ἡ Φωνὴ τῆς Εὐρυτανίας» — Ν. Θάνου — Δ. Μπακόλα	> 65
«Φωνὴ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας» — Γ. Παπαντωνίου	> 65
«Δυτικὴ Ἑλλάς» — ΓΓ. Γιάγκα — Γ. Παπαντωνίου	> 66
«Βέλος Ἀκαρνανίας» — Κ. Σαρλή — Σ. Τσιρογιάννη	> 67

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

- ✓ «Τὸ Ἀγρίνιο» — Ἀθήνα 1954.
- ✓ «Τὸ Κλέφτικο τραγούδι στὴ Ρούμελη» — Ἀθήνα 1957.
- «Τὰ Ρουμελιώτικα Μοναστήρια ὡς Κρυφὰ Σχολεῖα» — Θεσσαλονίκη 1958.

Ἔπὸ ἔκδοσι :

- «Ἐπιλογή ἀπ' τὸ ἔργο Δημάδη - Τσακανίκα - Γεράκης.
- «Λαογραφικὰ τῆς Ρούμελης».
- «Ὁ τύπος τῆς Ἀνατολικῆς Ρούμελης».
- «Ἡ Στρατιωτικὴ ὑπηρεσία καὶ τὸ Συνταξιοδοτικὸν Δικαίωμα».

070

69